

NİSAN/MAYIS 1998•SAYI 67

200.000 TL.(KDV DAHİL)

KERVAN

DÜNDEN GÜNE

GÜNDEN YARINA

Dönen dönsün, ben dönmezem yolumdan!

Alevi Örgütleri ve Devlet Siyaseti

Marksizm, Ateizm ve Alevilik

KERVAN'da Demokratik Tartışma...

Gizli-açık baskılar ve sık sık toplatmalar sonucu yaratılan büyük mali kriz yüzünden 'Kervan' uzun zaman çıkartılamadı. Şimdi onu, üstüne yeni bir görev yükleyerek ve yeni bir biçimde çıkartıyoruz. Yeni Kervan'da ağırlık olarak Alevi-Bektaşî inanç ve felsefesini, inanç ve kültür kurumlarını, Alevi halkların sosyal ve siyasal mücadeleleri tarihini anlatan, irdeleyen-yorumlayan yazılar bulacaksınız. Alevi-Bektaşî edebiyatında halk ve divan şiiri türlerinden örnekler verilerek ozanları tanıtılacak. Bu edebiyatın düzyazı türlerinden Menakıb-name'ler (Veliler hakkında derlenip yazılmış kerametler-söylenceler-güldestesi) ve kuşkusuz Alevi-Bektaşî inanç topluluğunun yaşama sevincini, gülmece anlayışını belirleyen, inanç ve felsefesini mizah duygusuyla sokağa yayan fıkralar da bulunacak. Ayrıca sanat, edebiyat yazıları, öyküler, tiyatro, film eleştirileri ve güncel konular da yer alacak sayfalarımızda.

Yeni Kervan, Alevilik-Bektaşîlik konusunda insan ve kişilik haklarına saygılı, moral değere sahip her türlü görüş, düşünce ve değerlendirmelere açık olacak. Yayın kurulumuzca yayınlanmasına karar verilen yazıların, sadece cümle yanlışları ve yazım hataları düzeltililecektir. Görüş ve düşüncelerimize aykırı olan, bize yanlış gelen ya da ileri sürdükleri fikirlere katılmadığımız yazılar, derginin bir sonraki sayısında -yanıt hakkı saklı kalmak koşuluyla- tarafımızdan eleştirilecek. Yeni Kervan demokratik tartışma platformu olmak ve okuyucusuna Alevi-Bektaşî inanç ve felsefesini, kültür, siyaset ve tarihini doğru ve bilimselliğe uygun yöntemlerle götürmek istiyor; yazalım, yazınız, eleştirerek halka kişisel değil-bilimsel doğruları ulaştıralım...

Evet, yeni Kervan'a siz de yazınız! Demokratik tartışma platformuna Kervan'da katılınız. Haydi Alevi halklara doğruları götürelim!

KERVAN

MUHARREM ORUCU...

Kerbela Katliamı'nda, zalime boyun eğmeyerek insanlık yolunda şehit düşenleri, Şehit Şah Hüseyin'in kişiliğinde saygıyla anıyoruz.

Bu vesileyle, Alevi-Bektaşî toplumunun, içinde bulunduğumuz Muharrem (ayı) Orucunu-yasını saygıyla karşılıyoruz.

Yezid'e ve günümüzdeki katil ve zalimlere lanet yağıdırıyoruz. **"Zalimin zulmünü, inanmışlığın direnci yener. Bugün yenmezse, yarın yener. Pınarlar kurur, ama dağın suyu bitmez"**

KERVAN

Yaşasın 1 MAYIS!

İşçi sınıfı ve emekçi halkların
Birlik-Mücadele ve Dayanışma
günü olan 1 MAYIS'ı coşkuyla kutluyor
ve selamlıyoruz.

KERVAN

■ Aylık dergi ■ Sahibi: Genel Ajans Ltd. Şti. adına İsmail Yıldırım ■ Sorumlu yazı işleri müdürü: Hakan Erben ■ Merkez Yönetim Bürosu: Piyerloti Cad. No: 17/4, Çemberlitaş-İstanbul. Tel/ faks: 0212 516 84 64 ■ Temsilcilikler: ■ Gaziosmanpaşa: Ayhan Yöle, Zübeyde Hanım Mah. Sultan İşhanı, No: 4/2 Dörtöy, Gazi-İst. ■ İzmir: Ahmet Sütük, 6418 Sok. No: 6/1 Şemikler. Tel: 0232 362 93 19 ■ İzmit: Sebil Çelik, Ankara Cad. No: 116. Kat: 4 ■ Salihli: Muhammet Petekkaya, Aksoy Mah. Kamalı Sok. No: 17/A ■ Turgutlu: Akın Karayigit, Altay Mah. Akgün Sok. No: 6 ■ Erzincan: Özgür İhtiyar, Barbaros Mah. 476 Sok. No: 38/A Refahiye Tel: 0446 611 20 14 ■ Eskişehir: Nurettin Çalıkuşu, Büyükdere Mah. Kaplan Sok. No: 69 Tel: 0222 239 18 95 ■ Zile: Sadık Çıkrıkçıkoğlu, Şeyh Ahmet Cad. No: 54 Zile-Tokat Tel: 0356 327 34 71 ■ Avrupa Genel Temsilciliği: Murtaza Dersimli, P.O. Box 1822 Londra, N1. İngiltere ■ Fransa: Şanver Şen, 41-43 Av. Jean-Javres 93700 Drancy, Paris ■ Almanya: M. Ali Telek, Reichenberger Str. 157 10999 Berlin ■ Almanya: Müslüm Yıldırım, Elisen Str. 107 45139 Essen ■ Hollanda: Hüseyin Keleş, Bart Venhallenplein 72; 3122 TD Schiedam ■ Rusya: Yevgeni Paşintsev, 29-2-215 General Belov St. Moscow 115563 ■ Avustralya: Eyyüp Aydoğmuş, P.O. Box 5072, University of Canberra ACT 2614 ■ Basım öncesi hazırlık: Genel Ajans. ■ Baskı: İlicak ■ Gönderilen yazıları yayımlayıp/yayınlanmama ve tersine bir istek belirtilmedikçe düzeltme/ kısaltma hakkı dergimize aittir. Hiçbir yazı geri verilmez. ■ e-mail: kervandergi@hotmail.com ■ Yıllık abone bedeli: Yurtiçi: 2.500.000 TL. İngiltere: 20 £, Almanya: 100 DM, Fransa: 300 FF, Hollanda: 90 HFL, İsviçre: 100 SFr, Amerika: 80 \$, Avustralya: 80 \$. ■ Havaleler: İsmail Yıldırım, Posta Çeki Hesap No: 650173 veya Yapı Kredi Bankası, Çemberlitaş Şb. Hesap No: 0102560-0

KERVAN'IN İÇİNDEN

- 3 Alevi Örgütleri ve Devlet Siyaseti Ali CANDAN
- 4 Devlet-Siyasal İslam-Sol ve Aleviler İsmail ONARLI
- 5 Devlet ve Laiklik Mustafa ÖZCİVAN
- 5 Biz Bilirdik Yusuf Ziya BAHADINLI
- 6 "Alevi-Bektaşî" Kavramı ve Tarih Veliyettin ULUSOY
- 7 Alevilik ve "Sol" Bağlamı Üzerine İsmail METİN
- 9 Anadolu Alevileri ve Hz. Ali Burhan KOCADAĞ
- 10 Hz. Ali ve Unutkanlıklarımız Sabri YÜCEL
- 11 Devlet Alevileri Potansiyel Suçlu Görüyor .. İsmail EKİNCİ
- 12 Tarihi Aydınlatan Mürşidler Hayri Dede
- 13 Anadolu Aleviliğinin Oluşumuna Bakış Ali YAMAN
- 15 Proto-Alevilik ve Aleviler İsmail KAYGUSUZ
- 18 Horasan ve Anadolu Ereni: Hacı Bektaş Veli .. Ali AKTAŞ
- 21 Şii- "Ehl-i Düzen" Kurultayı
- 22 Semahlarımız Mehmet AYDOĞMUŞ
- 23 Halk Şiiri ve Alevi-Bektaşî Edebiyatı(söyleşi) . I. KAYGUSUZ
- 25 Bilgiye-Bilimselliğe Yönelmeliyiz(söyleşi). .. İsmail İPEK
- 26 Toplumsal Oluşumda Sanat Mustafa ARSLAN
- 27 Şu "Aydın Aydın" Dedikleri Hasan ÖZTÜRK
- 28 Hangi Düşünce Mirasını Sahiplenmeliyiz Öner YAĞCI
- 29 Ümit Kaftancıoğlu Anısına Gazi ASLAN
- 30 Balık Neresinden Koksar? Ahmet AKAR
- 32 Marksizm, Ateizm ve Alevilik Sabri YÜCEL

Merhaba Dostlar,

Polis tarafından tutuklanan ve rahatsız edilen Kervan yönetici ve okurlarına geçmiş olsun der, Kervan'a ve İleri gazetesine emeği geçen tüm arkadaşlara saygılarımı iletirim.

Eyyüp Aydoğmuş-Avustralya

Alevi Örgütleri ve Devlet Siyaseti

Ali CANDAN

Devlet, Cumhurbaşkanı, koalisyon hükümeti ve MGK'sıyla, Ortodoks İslamı şeriatçı gericilerin, yani siyasal islamcılarının elinden tamamıyla alma sürecine girmiş durumda. Son MGK toplantısı büyük çapta bu sürecin hızlandırılmasıydı. Yani, irtica ile mücadele ederken, ılımlı İslam ya da halk İslamı devlet dini olarak resmîleştirilecektir.

Devlet, 90'lı yılların sonunda bir aydınlanma ve inanç kimliğini yükseltme ve kabul ettirme süreci içindeki Aleviliği görmezlikten gelmeye cesaret edemeyecektir. Çünkü burjuva devletin, 25 milyonluk bir kitle oluşturan Alevilere ve Aleviliğe, herşeyden önce laiklik ve demokrasi rolüne soyunurken fazlasıyla ihtiyacı vardır. Bu nedenle Ortodoks İslamı, yani Sünniliği ılımlılaştırırken, Heteredoks İslamın, yani Aleviliğin de "aykırılığını" budayarak ılımlı, halk İslamı Sünnilikle barıştırma çabasına girmiş durumdadır. Devrimci solun, sosyalist düşünce ve siyasetin ülkemizdeki temel kaynaklarından Aleviliği devletin denetiminde planlanmış görünüyorlar. Kısacası, Aleviliği de Alevilerin elinden, dedelerin dilinden çekip alarak bir devlet Aleviliği yaratmak; yüzde yüz dinselleştirip, devletin Türk-İslam felsefesi içinde görmek istiyorlar.

Bugün şair olarak tanınan ve tasavvufa meyilli başbakan yardımcısı Ecevit de Alevi-Bektaşileri Türk-İslam sentezi içinde halk İslamlığıyla buluşturmanın hesaplarını yapıyor. Onüç yıldır profesörlere, İslamcı araştırmacılara kitaplar yazdırdılar, dergiler çıkarttılar. Ama hesapları tutmadı. Alevilikteki on yılı aşkın süredir yükselen aydınlanma, inanç ve düşünce zenginliği, Alevilerin sağlıksız da olsa, sadece kültür ve inanç emelinde de olsa örgütlenmeleri, hesaplarını boşa çıkarttı. Şimdi de yeni bir dayatmanın, Aleviliği dinselleştirmenin peşindeler: Ortodoks İslam'ın ikinci büyük mezhebi olan Caferi yapmak, Şiileştirmek... Ortodoks İslamı kendi kuralları altında devlet dini olarak örgütlerken, Aleviliği de; devrimci, ilerici ve özgürlükçü özelliklerini budayarak Ortodoks İslamla, daha doğrusu namaz, oruç, hac benzeri biçimsel ibadetlerle-şeriatla buluşturmak çabasındalar. Devlet ile çıkar ilişkileri olan Alevi burjuvaları da bu oluşumu hızlandırma ihaneti içindedirler.

Alevilerin bugün çok dikkatli olmaları gerekiyor. Bu hükümet tehlikeli biçimde, Alevilere çekici gelecek düşünce ve projeler üretiyor, vaadlerde bulunuyor başından beri. Alevilerin Diyanette temsili hâlâ gündemde; Caferiler adı altında yapılması söz konusu. Alevi kültürünün ders kitaplarına yansıtılması ve TRT kanallarından birinde söz hakkı verilmesi. Hacıbektaş ilçesinin dünya Alevilerinin merkezi haline getirilmesi. Devlet bütçesinden para verilmesi...

Bu sonuncu vaad üstünde durup gelişimi ve sonuçlarına göz atalım.

Geçen yıl 163 Alevi-Bektaşî örgüt temsilcileri biraraya geliyor. Bu dernek ve vakıf başkanları

arasından 9 kişilik 'Alevi Üst Birliği' kuruluyor. Bu 'Üst Birlik', Cumhurbaşkanı, Meclis Başkan vekili Uluç Gürkan, Başbakan Yılmaz ve hükümet ortağı parti başkanlarıyla sürekli diyalog halindeler. Bütçe görüşmeleri sırasında hükümetten, önce 30, sonra 20 trilyon lira ödenek istiyorlar. Koalisyon ve muhalefet partileri reddediyorlar bu parayı. Sonra Hacı Bektaş Veli Anadolu Kültür Vakfı'nın kültürel etkinliklerinin yürütülmesine katkıda bulunmak ve amacına uygun diğer ilgili vakıf ve derneklere de gerekli yardımda bulunmak kaydıyla, 425 milyar ödeniyor. 20 trilyon isteğe karşı bu komik rakam Alevilere de ödenmiyor. 'Alevi' adı filan geçmiyor. Yani Alevi Üst Birliği'nin temsil ettiği 163 dernek ve vakfın tek tek adları sayılarak, aralarında paylaşınsınlar diye verilmiyor.

Şimdi, Alevi dernek ve vakıfları, amacı temiz olmayan, Alevileri satın almak için ödenen parayı Alevilere verilmiş kabul ederek aralarında kırıltırma onursuzluğunu gösterecekler. Örneğin Lüfi Kaleli, bu paranın çok şey ifade ettiği görüşünde ve şöyle diyebiliyor: "Aleviler ilk kez devletin resmi bütçesinde açıkça yer alarak varlıklarını kanıtladılar!" (Hürriyet, 12 Mart 1998) Aynı şekilde, diğer bazı Alevi dernek ve vakıf yöneticileri de, 425 milyar lira paranın verilmesiyle, devletin Alevileri resmen tanıması olduğunu övünerek-avunarak ve Alevi toplumunu da avutmaya çalışarak "açıklama" telaşına girmiş bulunuyorlar. Bunun, hiç değilse Aleviliğin laiklik ve laik devlet önermeleriyle ve de kendilerinin düne kadarki laiklik söylemleriyle çelişisini ve tutarsızlığını görmezden geliyorlar ve bunu avutucu açıklamalarla geçiştirmeye çalışıyorlar: "Efendim, biz bu parayı Aleviliğin inanç ihtiyaçlarını karşılamak için değil- bazı kültürel gereksinimleri için alıyoruz vb."

1- Aleviler tarihte devletten maddi-moral-siyasi destek, "Birinci sınıf vatandaş" ünvanı alarak, pohpohlanarak, "hoşgörü" görerek(!) vb. varlıklarını kanıtlamadılar, liyakat almadılar. Bu, tarihsel-toplumsal-inançsal ve mantıksal olarak da mümkün olmazdı zaten. Ama Osmanlı devleti bu yolu denemedi de değil. Hızır Paşa kanalıyla, Pir Sultan nezdinde Alevilere birçok olanak(!) ve vaadde bulundu. Ama O, mazlumun hakkının böyle aşşağılık pazarlıklarla alınamayacağı, bu oyunlara gelinmemesi gerektiğini yüzyıllar öncesinden görerek bu hileye düşmedi, kendisinin ve Alevi toplumunun onurunu korudu: "Yürü bre Hızır Paşa", "Haram sofrada yerimiz yoktur", "Can için yalvarmam sana", "Şah'a giderim.." başeğmezliğiyle ve asılmayı göze alarak reddetti.

- Diğer akılda kalıcı tarihsel örnek de, Anadolu'da ezilen emekçi köylü hareketinin Kalender Çelebi önderliğinde giriştiği halk isyanında yaşanmıştır. Hacı Bektaş Veli Dergahı Postnişini Kalender Çelebi önderliğindeki bu Alevi kalkışması, diğer köylü unsurları ve Tımarlı Sipahi'lerin de ittifakında Osmanlı güçlerini bozguna uğratmıştı. Ancak "hile"de ve siyasette

usta Osmanlı, Tımarlı Sipahilerle gizli ilişki kurarak ve onlara rüşvet kabilinden arazilerini geri vererek, bu haklı Alevi-köylü hareketini yenilgiye uğrattı. (Derginizin bu sayısında Veliyettin Ulusoy'un da belirttiği gibi) Osmanlı bununla da yetinmeyerek, Alevi-Bektaşî toplumunun bu yenilgi psikolojisinden yararlanarak, Dergaha, Saray'dan atamalarla, toplumun birliğini bozmadığına yönünde bir süreç başlattı. Bu güne gelen sonuçlarını da hepimiz görüyor olmalıyız.

2- Paranın "inançsal" yana değil de, "kültürel" ihtiyaca yardımı(!) adı altında alınmış olması da neyi değiştiriyor ki. Birçok "Hile"ci amaç taşıyan bu yardım, laiklik anlayışını ve Alevi toplumunu yaralamıyor mu? Öte yandan Alevilik, "inançsal ve kültürel kimlik" olarak iki farklı kültüre-iki farklı inanca ve iki ayrı Alevi-Bektaşî toplumuna mı dayanıyor? "İnanç"sa Alevi toplumunun inancı, "kültür"se bu yine aynı Alevi-Bektaşî toplumunun kültürü değil midir?

Cumhurbaşkanı Alevilerin, daha doğrusu bu dernek ve vakıfların bir federasyon altında toplanmalarını, 'fili durum yaratmalarını' istiyormuş. Alevi-Bektaşî Enstitüsü kurulması için yasa tasarısı hazırlayan, aynı zamanda Yılmaz'ın danışmanı olan Alevi kökenli Hatay ANAP milletvekili Ali Uyar, Başbakanın da federasyon istediğini söylüyor. Elbette ki, kendi kafa yapılarına uygun birinin genel başkanlığı altında gerçekleşmesi gerekir federasyonun. O zaman devlet genel bütçesinden de, Diyanet bütçesinden de, Kültür Bakanlığı'ndan da para çıkartılır, öyle değil mi?

Çıkarlarını devletle uzlaşmada gören burjuva Alevi iş adamları, prof.ları, çıkarıcı yazarları dört elle sarıldılar bu vaadlere. Devletle pazarlığa girişen işbirlikçiler, bu verilen sözlerin karşılığında Alevi toplumunun devrimciler ve sosyalistlerle bağımlı koparma görevini üstlendiler. Semtlerde halkın kendilerinin kurduğu, kendi öz sorunlarını konuşup tartıştıkları, çözüm ürettikleri Halk Meclislerine gitmelerine engel olmaya çalışıyorlar...

Bizce bu parayı almak ya da onaylamak çirkin davranıştır ve Aleviliğe ihanettir. Bin yılı aşkın tarihi boyunca haksızlığa ve zulme direnmiş Alevilik inanç ve felsefesinde satılmak yoktur.

Bugün inanç ve ibadeti öne koyan zihniyet Aleviliği, bir yandan geleneksel bilgileri ve inanç değerlerini dogmatik kalıplara dökerek ritüellerle (temsili cemler, semahlar, Hızır ve Muharrem orucu törenleri vb.) dondurmaya çalışıyor, gericileştiriyor. Öte yandan aynı zihniyetin bezirganları, "Alevi İslam" dindarlığına soyunup, devlet diniyle eşleştirerek Aleviliği, çıkarları için Türk-İslam sentezine sokmayı ya da Caferi Şiiler'le bütünleştirmeyi amaçlıyorlar.

Her fırsatta söyleyeceğiz: Alevi-Bektaşîler, işbirlikçilerin sözlerine kanarak devletin bu oyununa düşmemeli. Tarihsel Kızılbaş siyaseti misyonundan kopmamalıdır! ●

Devlet-Siyasal İslam-Sol ve Aleviler

İsmail ONARLI

Bu yazımızda "devlet, sol, siyasal İslam ve Aleviler" in birbirleriyle ilişkileri ve çelişkilerine kısa başlıklar halinde değineceğiz.

1. Türkiye'nin NATO'ya girmesiyle Milli Güvenlik Stratejisinde de değişiklikler olmuş: "Kömünizm ve Sovyet sistemine" karşı ABD'nin öngördüğü "Yeşil Kuşak Stratejisi" benimsenmiştir. Bu stratejiye uygun toplumsal örgütlenmeye gidilerek, 13 Ekim 1951'de "İmam Hatip Okulları" nı açma, cami inşaa furasıyla 1997 yılına değin gelinmiştir. Dev bir örgütlenmeye sahip "İslami Hareket" kurumlaşarak ve siyasallaşarak, "Devlet sistemini" zorlamaya başlamıştır. Devletin besleyip büyüttüğü "canavar" bu kez kendisini yemeye başlamıştır.

"Sovyet Sistemi"nin kendini feshetmesiyle, "Yeni Dünya Düzeni"nde ABD, strateji değişikliğine gitmiştir. Bu çerçevede Türkiye de, "Milli Güvenlik Stratejisi Konsepti" değişikliğine giderek, "Devletin Merkez Güçleri ve Ordu" tarafından İslamiyetin toplum hayatına müdahalesinin durdurulması için "İRTİCA" baş tehlike olarak "hedef" seçilmiştir. Bu nedenle de: 28 Şubat'ta gerçekleşen "postmodern darbe" ya da "durumdan görev" ihdas anlayışıyla "MGK Kararları"yla, ülkemiz yeni bir sürece girmiştir. 12 Eylül'de karman çorman olan "siyaset taşları" ikinci kez yerlerinden oynatılarak şekilsizleştirilmiştir. "Merkez-Sağ ve Merkez-Sol" u güçlendirmeye çalışan bu operasyonun geri tepme olasılığı da vardır. Bu nedenle, devletin siyasete müdahalesini bırakması gerekir. Sivil siyasetin demokrasinin kurallarına göre işlemesi gereklidir.

ABD-Fürkiye-İsrail üçlünün "Askeri Stratejik İşbirliği" bölgedeki dengeleri değiştirmiş: Türkiye, Balkanlar'dan Orta Asya'ya uzanan hatta yeni bir "Süper Güç" olmaya aday konuma yükselmiştir. Türkiye'nin Bulgaristan ve Romanya ile imzaladığı "Barış Gücü" projesi de bu durumun bir uzantısıdır. Yine, Gürcistan-Azerbaycan-Türkiye ittifakı da, bölgesel yeni bir konumlanışın ürünüdür. Ayrıca, Türkiye'nin uçak gemisi alma girişimleri de bu planlamanın bir parçasıdır. Tüm bu göstergeler içe yönelindiğinde de, yeni bir organizasyonla "Devlet" ve "Millet" in yeniden yapılanmasının "gerekliliği"ne çalışmakta. Bunu yapacak güç ise, Anayasal bir organ olan MGK'ya bağlı "Batı Çalışma Gurubu" dur. Bu bağlamda, Devlet yeniden yapılanırken, süreç içinde toplum da yeniden "Resmen" şekillenecektir. Devletin "resmi ideolojisi" çerçevesinde "Batı"yla entegrasyon için toplumsal sistem: siyasetten-ekonomiye, kültürden kırık-kıyafete vb. değin, resmi ideolojisi doğrultusunda "çağdaşlaşacak"tır. Bu nedenle de, yasalar ve kurumlar "yeni resmi ideoloji"ye göre "modernize" edilecektir. Devletin ve ulusun çağdaşlaşmasına "karşı" çıkan siyasal İslamcılara karşı devlet müdahale ederken, bir kısım "sivil kuruluş"ları da yedeğine almıştır. Bu tip insan ve kuruluşlar her dönemin şerbetçileri ve yağdanlıklarıdır. Fetullah Gülen Hocaefendi irticayı bir manga asker önlere dese de; Şeriat özlencilerine karşı gerçek mücadeleyi sosyalistler ve demokratlar vermektedirler.

2. Türkiye sol hareketi, bölünmüşlüğünden, siyasal İslamla mücadelesinde de farklı tavırlar göstermektedir, ya da yanında yer almaktadır. "98 Kuşağı" olarak tanımlanan "Şeriatçı-Ülkücü-Solcu-Nizamı-Alemci" ittifakının 23 Şubat 1998'de başlatıldığı eylemde; bir sol partililer polisten dayak yerken, diğer bir sol parti eylemi desteklemiştir. Destekleyen sol partinin genel başkan yardımcısı bir TV kanalında, bu olayı 68 kuşağına benzeterek, "umut verici" olarak lanse etmiştir. Bu sol parti gibi, Akit Gazetesi de aynı değerlendirmeyi yapmıştır. Yine Akit Gazetesi'nde 28 Şubat sürecinden sonra, Aleviler hedef gösterilmiştir.

Solcu geçinen B.Ecevit ise MGK'da Fetullah Gülen'e kefil olmaktadır. 80' öncesi solun hafiyeliğine oynayan Aydınık'çılar bu kez, ülkücülerin buluştıkları karanlık işler ve siyasal islamcıların yaptıklarıyla işgal halindedirler. Yanlarına ise Faik Bulut gibi "emirber"leri alarak, hafiyelik öykülerini kitaplaştırarak "gün ışığına" çıkartmaktadırlar. "Sürekli Aydınık İçin 1 Dakika Karanlık" eylemlerinde genel olarak sol, ittifak içinde bulunmuştur. İkiz kulelerden verilen sinyalle başlayan bu eylem toplumsal katmanların çoğunluğuyla örtüşmüştür. Ama, resmi kurumlarca Çete'lerden hesap sorulmamış-neredeyse aklanmıştır. Laik-Şeriatçı kutuplaşmanın dışında durmayı amaçlayan bir başka sol parti "Ne Refahyol-Ne Hazırol" şiarıyla ortaya bir çizgi izlemiştir.

Genel olarak sol'un handikapı, grift- toplumsal olay ve ilişkilerde net tavır koyamaması, kitleselleşememesinin de nedenlerinden biridir. 1920'lerden bugüne sol "resmi ideoloji" ve "popülist anlayış"tan kopmamıştır. Sol ideolojiyle -bu anlayışlar arasına kesin hatlar çizememiştir. Yine Siyasal İslamcılar 60'lı yıllarda "Kömünizme Karşı Mücadele Dernekleri"ni kurarak, devrimcilere ve solculara saldırmışlar, "Kanlı Pazar" eylemini gerçekleştirmişlerdir. Bir kısım sol bunları unutmuş gözükmektedir. Tüm olumsuzluklara karşın: Siyasal İslam karşısında toplumun özgürlükçü ve demokrat kesimlerinin mücadelesi gündelik olarak tüm alanlarda sürmektedir. Bunu yapanlar, toplumun demokratikleşmesi ve özgürlükçü bir cumhuriyet için siyasal talepler doğrultusunda mücadele vermektedirler.

3. Siyasal İslamcılar birbirinden farklı "İslami toplum projeleri" olsa da, ortak örgütlenmeleri Fazilet Partisi'dir. Siyasal İslamcıların palazlanma dönemi 12 Eylül'le başlar. Evren'in Anayasaya "zorunlu din dersi"ni koyması, Özal'ın 16 Aralık 1983'te çıkardığı karamakemil Evren'in onayı ile "Yeşil Sermaye"ye yeşil ışık yakılması; Arap finans kurumlarıyla Türk Siyasal İslamcı ortaklarının bütünleşmesiyle, 1990'da holdingleşmesi sağlanmıştır. Yeşil sermayenin desteğiyle Aralık 95 seçimlerinde birinci parti olan RP iktidara taşınır ve sonunu hepimiz biliyoruz.

Erbakan'ın kurduğu partilerin (MNP, MSP, RP): insan hakları, demokrasi, sosyal adalet ve eşitlik, hukuk açısından sicili bozuktur. Toplumun özgürleşmesi ve Kürt sorununa ikiyüzlü bakması, olumsuzluğunun da bir başka göstergesidir. İşçi hakları açısından da sicili bozuktur. RP'li belediyelerden solcu ve Alevi binlerce işçi atılmıştır. RP'nin TBMM'deki konumu da yine aynı olmuştur. DEP'li milletvekillerinin dokunulmazlıklarının kaldırılması yönünde oy kullanarak, bu milletvekillerin tutuklanmalarına; demokrasi, insan hakları ve özgürlükler açısından ses çıkarmamışlardır. Daha sonra kendi milletvekilleri aynı akıbeta düşer olarak, eştikleri kuyuya düşmüşlerdir. Susurluk çetesi'nin izlerini silerek, yolsuzluk ve hırsızlık dosyalarını örtbas etmişler ve aklamışlardır. RP'li Şevket Kazan Sivas Katliamı sanıklarının avukatlığını üstlenmiştir. Yine aynı Bakan "1 Dakikalık Karanlık" eyleminde "mum söndürüyorlar" diyerek Alevilere hakaret etmiştir. Siyasal İslamın tehdit ettiği en büyük toplumsal kesim "Kadınlar"dır. RP'nin kadınlara hiç hak-hukuk tanımaması ve erkek/egemen anlayışla kadın haklarına karşı baskıcı bir tutum sergilemiştir. Tüm bu olumsuzluklarına karşın, demokrasi açısından, Refah Partisi'nin kapatılmasına karşıyım.

4. Aleviler: Türkiye nüfusunun 1/3'nü oluşturan Aleviler henüz yeterli örgütlülük düzeylerini oluşturmuş değildirler. Bunun yanı sıra örgütlü Alevileri 3 grupta toplayabiliriz. Birincisi, İzzettin Doğan'ın başını çektiği 186 demek-vakıf ve dergah'ın genel merkezlerinin organize olmaya çalıştıkları guruptur. İçinde, Ali Doğan,

Murtaza Demir, Ali Kılıç, Lütfi Kaleli, ve Arif Sağ gibi yönetici isimler de yer almaktadır. Bu grup liberal-demokrat bir çizgi izlemektedir. İkincisi, Selahattin Özgündüz-Fermani Altun'un başını çektiği, Şii-Türk-İslam Sentezci guruptur ki, 3 örgütlülüğün oluşturduğu, sayıları 10'u geçmeyen demek ve vakıf tabanlıdır. Üçüncüsü ise, 1000'in üzerindeki sessiz demeklerde örgütlü Aleviler ile inançlı Alevi cemaatidir. Bu kategorinin içine yarı-örgütlü "Alevi solu"nu da sayabiliriz. Alevilerin bu bölünmüşlüğü, doğal olarak siyasal arenaya da farklı duruşlarda yansımaktadır. Alevi örgütlülükleri de solcular gibi, dünü unutarak, tarihsel hafızası silinmiş olarak, siyasal tutum ve davranışlar sergilemektedirler. Bu nedenle, şu tespitlerin yararlı olacağı kanısındayım:

a. Bugüne kadar, devletin Alevilere yönelik baştan aşağı yanlış ve zulümle dolu politikası, bazı Alevi kuruluşları tarafından unutulurak ya da unutturularak, gelişen siyasal İslam karşısında "düşmanınım düşmanı dostumdur" anlayışıyla "resmi politikalara" yakınlaştırılmaktadır. Osmanlılardan bu bugüne değin, Aleviler devletçe yok sayılmışlardır. Bugüne kadar kırımdan geçen, horlanan, işkencelerden geçen Aleviler dününü unutmamalıdır. Dününü, geçmiş tarihini unutanlar geleceğini kuramazlar.

b. Bugün ise konjonktürel durum gereği Aleviler başta yapılmaktadır. Devlet, Alevilerin laiklik konusundaki hassasiyetini kullanacağına, Alevilerden, bugüne kadar yaptıklarından dolayı özür dileyerek, gaspedilen hak ve hukukunu geri vermelidir. Şeriatçılığı bu ülkeye yerleştiren Menderes'ten özür dileyerek Anımezar yapan devlet, Siyasal İslamcı Özal'a da Türk-İslam mimari tarzda anıt yaptırmıştır. Nurelülughun bugünkü temsilcisi Gülen de, devletin en üst makamı tarafından onore edilerek, devlet protokolüne dahil ettirilmiştir. Bu nedenle, ülkede demokrasiyi ve laikliği savunan Alevilerden neden özür dilenmesin...

c. Dün devletin manipölasyonu ile şeriatçı ve ülkücüler; demokrat, devrimci, solcu ve Aleviler üzerine saldırmıştı. Bugün Aleviler siyasal İslamcılara karşı mücadele ediyorum derken, aynı hatalara düşmemelidirler. Devlet tarafından kendilerinin kullanılmalarına mücadele etmemelidirler. Aleviler mücadelelerini kendi mecrasında yapmalıdır.

5. Laiklik: Bugünkü laiklik bizim savunduğumuz laiklik değildir. Bizim savunduğumuz, "özgürlükçü laiklik" anlayışı, devlet erkinin ülkemizdeki bütün dinlere, mezheplere, inançlara, inançsızlara ve kültürleri aynı mesafede olmalı, bireylerin inanç ve düşüncelerine saygı göstermeli ve gözetmelidir. Bunu yapamayan devlet, laik-demokratik-hukuk devleti değildir. Devlet ibadet mekânlarını cemaatlere bırakmalıdır. Diyanet İşleri Başkanlığı kaldırılmalı ya da merkezi denetim organına dönüştürülmelidir. Devlet, "resmi Sünni din" anlayışından vazgeçerek, ülkemizin dinsel mozağini meşrulaştırarak yasal bir zemine oturtmalıdır. Kısacası, bugüne değin devlet sisteminin uyguladığı "devletçi laiklik"ten kopuş yaşayarak, toplumda var olan tüm inanç ve dini kimlikler arasında "ÖZGÜRLÜKÇÜ LAİKLIK" çerçevesinde "toplumsal uzlaşma" sağlanmalıdır...

Sonuç olarak: Alevilerin üzerine düşecek en önemli görev, demokratik kazanımlarına sahip çıkarak, farklı inanç ve kimliklere karşı manipölasyona gelmeden, Türkiye toplumunun değişik kesimlerindeki gerçek demokrasi isteyen tüm gruplarla birlikte, ortak "kollektif" iradeyle geniş bir toplumsal mutabakat zemininde, "sivil Anayasal bir sözleşme" doğrultusunda ve "Özgürlükçü Demokratik Cumhuriyet" için açılım ve mücadeledir.

Devlet ve Alevilik

Mustafa Özcivan

Hacıbektaş Bld. Bşk.

Yüzyıllardır din ve yönetimler iç içe yaşayarak bu güne kadar gelmiştir. Günümüzde, gelişmekte olan toplumlarla az gelişmiş toplumlarda bu olgunun iç içe gelişmiş olduğunu, daha objektif bir biçimde görebiliriz.

Günümüzde din ve inançların; tanrıyla kul arasındaki ruhsal bütünleşme ve insanların kötülük, kin ve düşmanlıktan arınma gibi asıl işlevinin dışında, iktidar olma, insanları yönetme ya da çıkar ilişkilerinin ortasında yer alma gibi bir görev üstlenmiştir. Bu da az gelişmiş ve sömürge ya da feodal toplumlarda inanç egemenliği ya da insanların inançlarına göre sınıflandırılarak yönetme sistemini geliştirmiştir.

Emperyalist ülkeler, sömürü düzeninin tek ve kesin hakimi olmak için, az gelişmiş ülkelerin gündemlerini din ve inanç olayları ile meşgul ederek, toplumu sadece o yöne empoze etmek ve yoğunlaştırmak suretiyle bilimi, gelişmeyi, üretmeyi ve teknolojik gelişmeyi engellemek: kısaca, insanları din olgusuyla uyutarak ve uyuşturarak sömürü sistemlerini devam ettirmektedirler.

Bugün çağımızda ve ülkemizde de aynı düzen ve aynı oyun yüzyıllardır oynanmaktadır. Selçuklu'dan Osmanlı'ya ve Cumhuriyet'e kadar bugün (Cumhuriyet döneminde) de din olgusu ve etkisi, yönetimlerin üzerinde baskı unsuru olarak, zaman zaman iktidar olarak, ama daima gizli iktidar olarak kendini göstermektedir.

Selçuklu'da ve Osmanlı'da katı şeriat yönetimi, Cumhuriyet döneminde de -1950'lerden sonra- kendisini etkin bir şekilde göstererek, Laik Cumhuriyet yönetimine, siyasi yöneticilerin tavizleri ve oy hesaplarıyla sızarak, bugün devletin birçok önemli noktalarında Sünni inanç ağırlıklı, fanatik ve her fırsatta din üvleti-şeriat hukuku uygulayacak kadrolarla doldurulmuş durumdadır.

Son yıllarda örgütlenmeye çalışan Alevi-Bektaşî toplumunun tabandan gelen talepleri ve istekleri doğrultusunda yapmış olduğu çalışmalara, gizli de olsa devletin "iyi niyet görüntüsü" altında yaklaşımı görülmektedir.

1950'lerde sağ iktidarların besleyip büyüttüğü şeriat-kökten dinci hareket ve kadrolar artık kendilerini büyütenleri yemeye başlayınca, Alevi-Bektaşî toplumunu bir set, bir sübap şeklinde gören egemen güçler, hem Alevi-Bektaşî'leri Sünni inanca karşı kullanmak, hem de Alevi-Bektaşî inancını kontrol etmek için bazı yöntemlere başvurumaktadırlar.

Alevi-Bektaşî örgütlerinin, yıllardır Sünni inancın finansörülüğünü yapan devletten aynı oranda pay istemeleri -ki, Laik devlet sisteminde

devletin inançları finanse etmesi yanlışsa-, "Sünni inanca yardım yapıyor, ben de isterim" mantığı da yanlıştır. Hep beraber söylememiz gereken; 'devletin tüm inançlar üzerindeki maddi ve manevi desteğinin kalkması' düşüncesidir.

İşte bu mantık ve düşünceyle hareket etmemiz gerekir ki, çağdaş-uygar medeniyet seviyesini yakalayalım ve siyasilerin oyununa gelmeyelim. Çünkü yıllardır Sünni inanca para akıtan yöneticiler, 1998 yılı bütçesinden Diyanet'e 100 trilyon bütçe ayırmışlardır. Art niyetsiz ve samimi bir şekilde Alevi-Bektaşî nüfusuna oranla 20 trilyon lira talep eden Alevi-Bektaşî örgütleri, Maraş katliamında rol alan milletvekillerinin imzaları ve sonradan yasak ve günah savma şeklindeki önergenin altına ilştirilerek, çoğu ırkçı

ve dinci örgütlerle aynı sırada 425 milyar gibi komik bir rakamı "Alevilere de devlet yardım ediyor" görüntüsü altında sunmaları ve de bizim örgütlerimizin de koşarak bu oyuna gelmeleri, hatalı ve yanlıştır.

İşte bu, devletin Alevi-Bektaşî örgütlerini kontrol ve denetim altına alma çabalarından birisidir. Bu örnek ya da bazı

kişilere destekli dernek ve vakıf kurmak, örtülü ödeneklerden destek vererek-siyasi çıkarlarına alet etmek, yöneticilerin ve siyasilerin son yıllardaki ayak oyunlarıdır.

Özetle şunu söylemek isteriz: Bizler yüzlerce yıldır inanç ve ibadetlerimizi hiç kimsenin çıkarı için kullanmadık, hiçbir çıkar gurubuna ve ideolojiye alet olmadık. Kendi direncimizle, kendi inancımızla bu günlere geldik. Artık bizim varlığımızı tüm kesimler kabul etmek mecburiyetindeler ve de kabul ettiler. Bu gücümüzü de birlik ve dirlik içerisinde, bölünüp parçalanmadan kullanmamız gerekmektedir.

Gerçek laikliğe inanıyorsak, değil 425 milyar-425 trilyona dahi boyun bükmememiz gerekir. Ve 425 milyar devlete iade edip, devletin hiçbir inanç gurubuna para vermemesi ve de Diyanet İşleri Başkanlığı'nı feshederek, inançları topluma bırakması yönünde mücadele etmemiz gerekmektedir. Aksi takdirde ilke, inanç ve felsefemize aykırı hareket etmiş, bizleri kullanmak ve üzerimizde denetim kurmak isteyen güçlerin ekmeğine yağ sürmüş oluruz.

Ama inanıyorum ki, bu toplum oyuna gelmeyecektir. Tüm dostlarla 16 Ağustos'larda Hacıbektaş'ta buluşmak üzere, aydınlık yarınlar dilerim.

Biz bilirdik

Yusuf Ziya Bahadınlı

Bir kuşatma içindeydik; görünürde ne bir sur vardı ne bir ordu! Ama biz bilirdik, bütün gözler üstümüzdeydi. Bir bakışın nasıl bir buyruğu içinde taşıdığını bilirdik. Sırtımızda çizgili ya da belirli işaretler taşıyan bir forma yoktu, yine de korkuydu bize kumanda eden! Bu yüzden bin yıldır hep aynı yerdeydik. Toprakta iz bırakmak istediniz mi, bir kez basmak yeter; biz aynı yeri bin yıldır topuğumuzla dövüyorduk.

Ve düşünüyorduk, yaşlılarımız da düşünürdü, kadınlarımız, çocuklarımız da. Ne düşündüğümüzü yalnız kendimiz bilirdik: Dışardan aldığımız her haber, beynimizde ufuklar açardı. Belki de dünyada bizden başka kimse, bizim kadar değişmedi, bizim kadar gelişmedi ve bizim kadar bir özgünlüğe kavuşmadı. Bin yıl aradık, bin yıl dövüldük, bin yıl kaçtık, bin yıl öfke duyduk. başkaldırdık ve biz olduk; yani varlığın özü, evrenin yapısı, yani insanın oluşumu ve bunca düşüncenin karışımı... Şimdi biz bir düşünceyiz ve doğanın olanca güzelliğini bir demet yaptık; onunla seviniyor, onunla üzüldüğümüz, onunla yaşıyoruz.

Bilirdik, önünde ön yoktu dünyanın; ne başımız vardı ne sonumuz. Bir şeyin önünde ön yoksa, sonu da yoktur, bu nedenle sahibi de yoktur. Biz oldum olası sahipliğe inanmadık: sahiplikte korku vardır, baskı vardır. Bizse sevgiyi yeğ tuttuk. Sahipler görünmez; sevgi de görünmez, ama bilirdik, her davranışımızda sevgi vardı. Haz da görünmezdi, ama bilirdik, her şeyden haz duyardık. Çünkü hayatta en büyük şey hazdı: Menekşenin açılışından, bir muhabbet kuşunun ötüşünden, turnanın uçuşundan, aslanın duruşundan, insanın insana bakışından ve suyun çağlayışından, güneşin ışınlardan, üzümünden, şıradan, şaraptan haz duyardık. Adalet isterdik, "yok edin" derdik, "insanın insana kulluğunu."

Emeğin hakkını isterdik, haksızlığa karşı öfkemiz vardı. Bağnazlığa, yobazlığa, zorbalığa başkaldırdık sürekli. Tabulara karşıydık, düşündüğümüzü söyledik. Toprağı sürerdik, insan sureti çizerdik, saz çalardık, deme söyledik, semah yapardık, muhabbet ederdik, dem çekerdik, bade sunardık, çerağ uyandırardık, dara dururduk, müsahip olurduk, halvet ederdik, gülbak çekerdik, kul değildik: kimseye borcumuz yoktu, yakarmazdık. Aptestimiz alınmış, namazımız kılınmıştı; "bin Kabeden yeğdir/bir gönül ziyareti!" diye çığırırdık; marşımızda "sayılmayız parmak ile/tükenmeyiz kırmak ile" dizeleri vardı; hak'kı gönülde aradık; "secdegâhımız yar eşiği" idi ve kadınıymız-erkeğimiz birdi.

("Öyle Bir Aşk" adlı eserinden)

“Alevi-Bektaşî” kavramı ve Tarih

Veliyettin ULUSOY

Alevi-Bektaşî toplumunun çeşitli açılardan tarihini ve tarih içindeki önemli olayları çok iyi bilmek gerekir.

Önce Alevi-Bektaşî kavramını açıklamaya çalışalım;

Genel olarak “Alevilik” ve “Bektaşilik” ayrı anlamlarda kullanılan sözcüklerdir. *Alevilik*, İmam Ali’yi seven, onu hak bilip yolundan gidenlerin bağlı oldukları bir inanış sistemini, dini akideyi tanımlar. Şia mezhebi veya Caferi mezhebi olarak da adlandırılan, zaman zaman politik görüşleri de içermiş olan, fakat aslında, İslamın temel kurallarındaki düşünce ve uygulama farkını yansıtan Alevilik, İmam Ali’nin ilkelerini kapsayan bir dini doktrindir.

Bektaşilik, Hacı Bektaş Veli’den sonra artaya çıkmış, İslam esaslarını ve Alevi inancını çağın gereksinimleri ve Anadolu kültürü ile sentez yapan, insanlığın geleceğine ve uygarlığa yönelen, hoşgörü bir dini felsefi sistemdir. (Türk İslam sentezi kesinlikle değil)

Temeldeki inanç aynı olmakla beraber, kapsamında ve tarihsel gelişimde farklılık bulunduğu söz götürmez. Hz. Muhammed’in yaşadığı çağda başlayan Alevilik, İslam Dünyası’nın her bölgesine dağılmış durumdadır.

O zamandan bu yana, sözü geçen konularda uygar gelişime paralel reformlar gerçekleştirilmiş. Öte yandan, İslami esaslar yanında, Arap tarihinin ve Arap kültürünün etkisi de hissedilir vaziyettedir. Doğu çağındaki geleneklerin bir bölümü kısmen yaşamaktadır.

Bektaşilikte İslamın temel prensipleri korunmuş olmakla beraber, kişisel ve toplumsal yaşantıda, kişiyi dar ve katı kalıplar içine sokmayan toleranslı bir düşünce özgürlüğü getirilmiştir. Bununla beraber, iki düşünce sisteminde de inancın temelini İmam Ali ve *Hacı Bektaş Veli*’nin, eşi bulunmaz kişiliklerine bağlı olması, Hacı Bektaş Veli’nin, Ali soyundan geldiğine ve hatta ad değiştirmiş Ali olduğuna inanılması, bazı bölgelerde ve özellikle ülkemizde Alevilik ve Bektaşiliği, birbirinden ayrılması olanaksız biçimde birleştirmiştir. Bu inançla bağlı her kişi kendisini hem “Alevi” hem de “Bektaşî” sayar. Tercih yapmadığı gibi, bunlar arasında inançsal hiçbir fark görmez. Gerçekten de, ülkemiz dışında bulunan, örneğin Endonezya, Irak veya İran’daki Hacı Bektaş Veli’nin adını bile duymamış Alevilerde (Ali taraftarı/Şii -Kervan), kadının erkekten mahrem tutulması, içki yasağı, namaz ve orucun dinin şartı olması gibi kurallar taassup ölçüsünde sürdürülmektedir. Oysa Anadolu’da, Hacı Bektaş Veli’den bu yana, sözü geçen konularda uygar gelişime paralel reformlar gerçekleştirilmiş, taassuba dayalı katı kurallar yerine, insan ruhunun ve inancın yüceliğine dayanan bir ahlak sistemi geliştirilmiş, kişiler ve toplum bu yönde eğitilmiştir.

Bu itibarla, ülkemiz dışındaki Alevi inancını, geleneksel deyişi ile “Şia” diye adlandırarak, ülkemizde inanç, gelenek ve düşüncede birbirinden farksız olan kişileri, “*Alevi-Bektaşî*” diye adlandırmak en doğru davranış olur. Aslında gerçek de budur.

Osmanlı tarihinde Alevilik-Bektaşilikle ilgili önemli olaylar ve sonuçları:

Osmanlı’nın kuruluş aşamasında Alevi-Bektaşî tarikatının hakim olduğunu görüyoruz. Zaman içerisinde şeriatın ilerlediğini, Fatih döneminde aşağı yukarı şeriat ve tarikatın eşit olduğunu, bu zamandan sonra da şeriatın giddikçe ağırlık kazandığını, özellikle (Yavuz döneminde) halifelüğün Osmanlıya geçmesinden sonra tamamen şeriat kurallarının hakim olması, tarihi bir gerçek olarak önümüze çıkıyor.

Tarihin bu şekilde akışından da Alevi-Bektaşî toplumu nasibini alıyor. Yüzyıllar boyu süren baskı, zulüm ve can korkusundan, kuş uçmaz/kervan geçmez tepe başlarına, dere içlerine yerleşiyor insanlarımız. Dikkat edilirse, Alevi-Bektaşî toplumunun köyden daha büyük, ilçe düzeyinde bir yerleşim birimi yoktur. İnancını ve geleneklerini köy toplumuna uygun şekilde, kendine özgü yaşıyor.

Bu arada Alevi-Bektaşî tarihinin en önemli olaylarından birisi gerçekleşiyor. Bu olay Kalender Çelebi isyandır. Bu isyandan sonra, inanç ve gelenek aynı kalmakla birlikte, Alevi-Bektaşî toplumu parçalanıyor ve gruplara ayrılıyor.

Kalender Çelebi kimdir? Ayaklanma olayı nasıl olmuştur, sonuçları ve Alevi-Bektaşîler üzerindeki etkileri nelerdir?

Balım Sultan’ın ölümü üzerine, Hacı Bektaş Veli postuna kerdeşi Kalender Çelebi geçiyor. 39 yaşında Postnişin olan Kalender Çelebi, kültürlü ve şair tabiatlı bir kişidir. Vaktinin büyük kısmını kitap okumak ve şiir yazmakla geçirmektedir. Postnişinliğinin ilk onbir yılında sessiz bir hayat geçiren Kalender Çelebi’yi, 1527’de Kanuni Sultan Süleyman’a karşı bir ayaklanma hareketinin başında görüyoruz. Çok şiddetli bir biçimde patlak veren ve hızla yayılan bu ayaklanma, sarayı telaşa düşürüyor. Osmanlı devletinin en güçlü hükümdarı Kanuni Süleyman, Sadrazam İbrahim Paşa’yı büyük bir ordu ile isyancıların üzerine gönderiyor.

Karaman, Sivas, Dülkadir vilayetleri askerleriyle de kuvvetlendirilen İbrahim Paşa’nın ordusu ilk karşılaşmada darmadağın oluyor. (Prof. Mustafa Akdağ, Türk Halkının Dirlik ve Düzenlik Kavgası)

Kalender Çelebi isyanı, Osmanlı yazarlarının çoğunun iddiasının aksine ekonomik nedenlere dayanıyordu. Kanuni Süleyman tahta geçtiği zaman, para darlığına bir çare bulmak üzere arazi yazılmasını yenilemişti. Bu işlem keyfi tutumlarla sürdürülüyordu. İtiraz edenlere, Kadı Muslihiddin’in yaptığı gibi, sakallarını kesmek, dayak atmak gibi cezalar veriliyordu. (Peçevi Tarihi c. I s. 17) Tımarlı sipahilerin ve köylülerin de zararlı çıktığı bu arazi yazımı, ülke çapında geniş olaylar çıkmasına neden oluyor. Kıyamın tabanını Bozok, Sivas, Maraş, Adana ve Tarsus çiftçi Türkmenleri oluşturmakla beraber, aynı ayaklanmaya bir o kadar da Alevi olmayan sipahi ve köylü katılmıştı.

İlk bozgun üzerine Sadrazam İbrahim Paşa, Kalender Çelebi safında bulunan Tımarlı sipahilerle gizli ilişki kurarak, hepsinin arazisini geri vermeyi kabul etti ve onları çiftçi-Türkmen

isyancıları ayırmayı başardı. Böylece, ikinci karşılaşmada Kalender Çelebi ordusu bozuldu ve kendisi de öldürüldü.

Osmanlı tarihinde en büyük çiftçi-köylü ayaklanması olarak nitelenen Kalender Çelebi kıyamı bu biçimde sonuçlandıktan sonra, köylü bir daha baş kaldırmayacak şekilde ezilmişti.

Kalender Çelebi’nin ölümünden 24 yıl sonra (1552) Hacı Bektaş Veli Dergahına, Sersem Ali Baba adında bir kişinin “Dedebaba” ünvanı ile atandığı ve mücerret (evlenmemiş) olduğu söylenen dervişlerin yerleştirildiği görüldü. O tarihe kadar Hacı Bektaş Veli Dergahında “Dedebaba” ve “mücerret derviş” diye bir şey yoktur. Bu tarihten sonradır ki, “Hacı Bektaş Veli evli idi-evli değildi” tartışmaları zaman zaman alevlenerek sürmüş gitmiştir. Ve böylece ilk ayrılık tohumları atılarak, “parçala-böl idare et” politikası uygulamaya sokulmuş ve kısmen başarılı da olmuştur.

Hacı Bektaş Veli’nin ölümünden yaklaşık 250 yıl sonra çıkarılan, “Hacı Bektaş Veli’nin mücerret olduğu” iddiaları, O’nun soyundan gelenler(Çelebiler)in Alevi-Bektaşî inancını sürdürmedeki etkinliğini ortadan kaldırmak içindir. Bunun sonucunda, bu iddialar, Anadolu’daki bazı Ocakzadelere cazip gelmiş, kendi ocaklarının bu yönden itibarının ortacağını düşünerek ve Hacı Bektaş Veli Dergahı tarafından kontrol edilmelerini bertaraf etmek için bu rivayetleri desteklemişlerdir.

Bilindiği gibi Alevi-Bektaşî yolunda “el ele-el Hak’ka” inancı vardır. Bu inanca göre Talipleri Dedeler, Dedeleri de Hacı Bektaş Veli Dergahı kontrol eder. Bu ötokontrol sistemi yüzyıllar boyu devam etmiş, halen de devam etmektedir. Yukarıda anlatmaya çalıştığım sebeplerden dolayı bu sistemin dışında kalan büyük bir Alevi-Bektaşî toplumu vardır.

Sonuç olarak;

1. Kalender Çelebi kıyamından sonra Sersem Ali Baba’nın H.B.V Dergahına atanması ve Hacı Bektaş Veli’nin mücerret olduğu iddiasının ortaya atılması,

2. Bazı Ocakların bu düşüncüyü desteklemeleri,

3. Alevi-Bektaşî toplumunun büyük baskılar altında kalması,

4. Ulaşım zorluğundan kaynaklanan, Hacı Bektaş Veli Dergahından kopuşlar...

Bu sebepler; Alevi-Bektaşî toplumunu binbir parçaya bölmüş, en büyüğü köy olan, içine-kapalı toplumlar oluşturmuştur. İnanç temeli aynı olmakla birlikte, süreklilik farklılıkları burada; kaynaklanmaktadır.

Bu gerçek ortaya çıktıktan-sonra, aynı inanca sahip olan bu toplumun, aralarındaki ufak tefek farklılıkları büyütmeden, hangi Ocaktan olurlarsa olsunlar, el ele vermeleri, birbirlerini kucaklamaları, birbirlerine sevgi ve saygı göstermeleri, bence bu yolda yapılacak en büyük reformdur.

Alevilik ve 'Sol' bağlamı üzerine

Av. İsmail METİN

Alevilik düşüncesi üzerine herkes kendince yorumda bulunuyor. Bu yorumları kendi içinde iki guruba ayırabiliriz. Bunlardan birisi Aleviliği bir din olarak gören gurup ki, bu azınlıktadır. Bunlar da görüşlerinden vazgeçmeye başlamışlar. bir kaç yıl içinde, sanıyorum Aleviliğin bir yaşam biçimi olduğu fikri bunlar tarafından da kabul edilecektir.

Öte yandan, Aleviliğin yaşam biçimi olduğu görüşü de. Aleviliğin nitelikleri üzerinde bir takım düşünsel farklılıklar yaratmıştır.

Diğer yanlış bir düşünce de. Aleviliğin sadece "sol" düşünce olmadığı. "sağ" düşüncede de yer alabileceği.. türündendir.

Alevilik, ta Ortacağ'lara dayanan, oralardan beslenen, Anadolu'nun değişik uygarlıklarının kültürleri ile yoğrulmuş felsefik bir görüştür. Araya İslamiyetin girmesi ile dini niteliğini değiştirmiştir. Fakat yeni dini olduğu gibi kabul etmemiş, o dinin sadece adını ve bir-iki önderinin adını kullanmış, gerisini kendisi yaratmıştır.

Alevilik müslümanlığı benimsemiş ve savunmuş ama, benimsediği ve savunduğu müslümanlık ile Arap müslümanlığı hiç bir konuda bir birine uymamaktadır. Hatta taban tabana zıttır. Hatta ve hatta Arap müslümanlığına karşı teoriler geliştirmiştir. İslamın değer verdiği şeyleri dikkate almamış, Anadolu ve diğer kültür ve inançlardan yaptığı harmanlamayla, kendi kimliğiyle anılan bir senteze ulaşmıştır. Ör: İslamın şartlarından olan Ramazan orucunu tutmamıştır. Namaz kılmak İslam'da zorunlulukken, Aleviler namaz kılmamıştır. Haca gitmek zorunlulukken Aleviler haca gitmemişlerdir. Camiye gitmemiş, abdest almamış, cennetin ahlak anlayışını benimsememiştir.

Öte yandan, İslam ilk ortaya çıktığında, Arap zenginleri ilkin İslama karşı çıkmış, daha sonra çeşitli nedenlerle müslüman olmuşlardır. Bu kez egemenliklerini, sömürülerini müslümanlık adına yapmaya başlamışlar ve çok kısa zamanda İslam devletini de ele geçirmişlerdir. İmam Ali bu egemen zengin ve sömürücü kesime karşı-fakirlerin yanında yerini almıştır. İslamiyet'in Şii kolu daha doğmadan yoksulların-fakirlerin yanında yerini almış oldu. Muaviyenin iktidara gelmesi bu güçlerin egemenliklerini en vahşi hale getirdiği dönem oldu. Halka kan-zulüm-işkence yaşattılar.

Bu kez İman Ali'nin oğlu İmam Hüseyin, bu baskıya, zulme karşı koydu. Halkın dertlerini kendi derdi olarak gördü. Bu yolda

boyunu kesilerek öldürüldü. Sonra diğer imamların hepsi de öldürüldü. Hiç birisi kendi "eceliyle" ölmedi yani. Bunların hepsi de egemen güçlere karşı halkın yanında oldukları için öldürüldüler. Bunlar istese, bir eli yağda-bir eli balda yaşayabilir, göstermelik de olsa. aşağılıkta olsa çok büyük itibarlar görür ve sefa içinde yaşarlardı.

Sonra bakıyoruz. Aleviliğin fıkırsel yaratıcısı Hallacı Mansur'a, Şeyh Bedrettin'e... Bunlar da halkın sorunlarını kendi sorunları olarak görmüşler. Bu yolda öldürülmüşler.

Daha sonraki süreçte ise. Hacı Bektaş Veli. kardeşi bir Alevi ayaklanmasında öldürüldükten sonra, onbeş yıl kaçak yaşamış ve tekrar Alevileri kendi etrafında toplamıştır. Osmanlı dönemi ayaklanmalarına baktığımızda tamamına yakını Alevi isyanlarıdır. Tarihe baktığımızda, hiç bir Alevi önderi yoktur ki egemen güç tarafı olsun. halkın yanında yer alsın.

Aleviliğin tarihten gelen niteliğine baktığımızda, Aleviler tarih boyunca baskılara ve sömürüye karşı ezilenin yanında yer almışlardır. Aleviler tarih boyunca ezilen yoksul köylülüğün ideolojisi, mücadele bayrağı olmuştur.

Günümüzde bazıları, Aleviliğin bugün "sol"da yer almasının gerekmediği, sağda da olabileceği görüşünü ileri sürmektedirler. Tarihe baktığımızda, buna hiçbir örnek bulunmamaktadır. Hızır Paşa'nın Osmanlı'nın okuluna gitmesini dahi istemeyen, Osmanlı'nın okuluna gitti diye dışlayan Aleviliğin geçmişini sağa dayamak Alevilik gerçeği ile taban tabana zıttır.

Basit anlatımla Alevilik, döneminin "sol" hareketinin adıdır. Bugün Aleviliğin yer alabileceği tek siyasi platform vardır, o da sol düşüncedir. Bu gün namazını kılp haca giden ve bir şeriatçı gibi yaşayan kişinin Aleviliğinden bahsedilebilir mi? Bu kişi Alevilerle iç içe yaşayabilir mi? Bir tek örneği var mı bunun?

Tarihi, bu öğretiyi ve günümüzdeki Alevi toplumunun inanç ve düşünce yapısını saptırmayalım. Bu tarih ve bu mücadele süreci öyle kolay yazılmadı. Nice kanlar, bugün sağda, devletin ve Türk-İslam sentezinin içinde veya yanında yer almak için dökülmedi. Yoksa, Şehit Şah Hüseyinler, Hallacı Mansurlar, Baba İlyaslar, Hacı Bektaş Veliler, Pir Sultanlar, Kalender Çelebiler ve daha nice Alevi-Bektaşî uluları ve önderlerinin elleri iki yakamızda olur!

UNUTULMAYA YÜZ TUTMUŞ DEĞERLERİMİZ

İnsanlık tarihine şöyle kabaca bir baktığımızda düzenin çarpıklığının altında hep yalan, entrika ve çıkarın yattığını görürüz. Ne yazık ki insanı insan yapan, diğer canlılardan ayıran en önemli özellik BEYNİDİR. Daha da önemlisi namusudur. Ancak namus kavramı (nedense?) toplumumuzda hep bedensel olarak algılanır. Oysa, fikren namuslu olmak her şeyin üstündedir. Neden mi? Çünkü bilindiği gibi eylem önce beyinde oluşur. En büyük namussuzluk da, yalan söylemektir. İşe doğru, tarafından bakmak istenirse, halledilemeyecek mesele yoktur.

Geçmişte ve günümüzde insanlar hangi milletten olursa olsun birşeylere inanma ihtiyacı duymuşlar ve yaşamlarını da bu inançları doğrultusunda oturtmuşlardır. İncancımızın gereklerini yerine getirmesek, tembellik yaparsak, görevlerimizi sonraya bırakırsak bir yere varamayacağımız gibi önce kendimizle sonra incancımızla çelişkiye düşeriz. Yarattığımız boşluğu doldurmak güçleşeceği gibi, kaybedeceğimiz çok şey de olur. Bu kayıp kişisel de ötesine geçer ve başkalarına da zarar verir. Bu zarar gün gelir öyle bir hal alır ki, belki de "bilmeden-istemeden" yapmışızdır. ancak, düzeltme şansımız da kalmaz. Buna ilişkin bir örnek vermek isterim. Nesimi, derisi yüzülmüş, çamıhta kanlı bedenine karayezid taş atarken, O'na gül süren bir "dostu" için son gayretiyle şöyle der:

Nesimi coşur geldi

Allah'tan çığır geldi

Düşmanın taşı değil

Dost gülü ağır geldi

Bizim yolumuz sosyalistlikse, bunun baş koşulu dürüstlük ve ikrardan geçer. Tıpkı Alevi olabilmenin şartı olduğu gibi.

Alevilik, insanlık tarihinde nice düşünürün, nice siyasinin ve nice insanın adam gibi öğrenmesi gereken bir olgudur. Bir yaşam ve inanç biçimidir. Öğrenmek isteyen sunacağı çok kaynak var. Değerli yazar İsmail Kaygusuz'un çok önemli yazı dizileri-kitapları, ayrıca Rıza Yürükoğlu'nun "Okunacak En Büyük Kitap İnsandır" kitabı vb. bu iş için biçilmiş kaftandır.

Bu konudaki eksiklik, bırakın karşıt görüşteki insanların yaptıklarını, kendi içimizde bile büyük çoküntülere neden olacaktır-olmaktadır. 'Kamil insan' olmak belki kolay değil, ama dürüst olmak koşulsuz şartsız basit. Tek şart: gönül temizliği-nefse hakimlik. Bu yola baş koymak buradan geçmektedir. Zamanın geri sayıma geçtiği şu günlerde kendimizi silkelemeliyiz. Aynı zamanda da, yürüdüğümüz yolun temelini iyi öğrenmeliyiz. Alevilik, Anadolu'da sosyalizmin temel kaynaklarından, sosyalizmin dünüdür. Ve sosyalist mücadelede örnek alınması gereken yanları ağırlıktadır. Aleviliği bilmeyen, doğru anlamda benimseyemiyen sosyalist olamaz. İster Alevi kökenli olalım, ister Sünni.

Gizem SAYGI

Alevi Örgütlenmesi Sorunları ve Alevilik

İsmail ELÇİOĞLU

Yazar-Araştırmacı

(2)

ALEVİLİK VE BAZI İDDİALAR:

Önce altını çizelim ki, Alevilik, her eline kalemi alanın, adını yazarlığa, Dedeliğe ve Alevi bilimadamlarına çıkaranların "Alevilik nedir-ne değildir?" başlıklarıyla, icazetli ve Sünni ideolojisine uygun yorumlamalarda bulunmaları, izah edilecek bir olay değildir.

Aleviliği kendi düşünce ve şartlanmış kafa yapıları çerçevesine sokup, onu kendi tarihi gelişimi dışına amaçlı olarak taşımak isteyen ve Alevilik diye de bir sorunu olmayanlar, bir yandan Aleviliğin 1400 yıllık tarihini, diğer yandan da tarihin derinliklerinden gelen Aleviliğin öz geçmişi ile çatışmaktadırlar.

Bunlar Aleviliği saptırmak için de şu iddialar ile yola çıkarak toplum içinde bozgunculuk yaratmak istemektedirler:

1. Alevilik, İslam öncesi çok tanrılı dinlerin kalıntılarını taşıyan, özellikle Şaman ve Zertüşd dinlerinden etkilenen ve Şaman gelenek ve kültürünün bir kalıntısı olan bu gelenek ve kültür biçiminin etrafında toplanan Anadolu insanların bir yaşam biçimidir.

2. Aleviliğin İslam dini ile ilgisi yoktur. Orta Asya'dan Anadolu'ya göçen Türkmen kabilelerinin kültür, gelenek, örf ve adetlerini de beraber getirmelerinden ve yaşatmalarından dolayı, bu gelenekler çağımıza kadar yaşamış ve Anadolu halkının bir kültürel yaşam biçimi olmuştur.

3. Alevilik, İslam dininin kurulmasından yaklaşık yüz yıl sonra Eba Müslüm Horasani zaferi ile kurulan, tüm kökenlerinde Kürt halkının geleneklerini taşıyan, Hz. Muhammed ve Hz. Ali'yle de, İslam dini ile de ilgisi olmayan Kürt Alevilerinin sahibi olduğu bir kültürdür, bir inanç biçimi değildir.

4. Alevilik, ne İslamdır, ne de bir inanç biçimidir. Bir mezhep de değildir. Alevilik, Anadolu halkının bir yaşam biçimidir, bir kültür biçimidir.

Bu iddialar daha da çoğaltılabilir. Görüldüğü gibi Aleviliği, olmaması gereken ne varsa o kalıba sokmaya çalışan belli mihrakların, belli amaçlarla ürettikleri, ama asıl dillerinin altındakini bir türlü söyleyemeyen kahramanların kimin hesabına, ne için Aleviliği 1400 yıllık tarihi kökeninden kopartmak istemeleri, siyasal efendileri adına çanakçılık yaptıkları ve onun varlığından rahatsızlıklarını Alevi hareketinin bölünmesine öncülük eden en büyük yanlışlıktır.

Diğer bir durum ise, iddia sahiplerinin Diyanet İşleri Başkanlığı ile aynı dili kullanmalarındır. Aynı rahatsızlık Diyanet İşleri Başkanlığı'ndan da sürerek, bizzat Diyanet İşleri Başkanı olan M.Nuri Yılmaz'ın da "Alevilik bir meşreptir" saptamasıyla, Alevilik hafife alınmaktadır.

ALEVİLİK;

A- Alevilik, tarihin derinliklerinden gelen inanç, felsefe ve kültür birikimini İslam dininin peygamberi Hz. Muhammed ve onun gerçek izleyicisi ve vasisi olan Hz. Ali, On iki İmamlar ve Hünkar Hacı Bektaş süreği ile kaynaştıran; bin yılı aşkın tarihi boyunca ileriye açık, köktenci ve toplumu her alanda geliştirip yönlendiren, her türlü baskıya, zulme ve adaletsizliğe karşı koyan, İslamiyetin her çağında ayrı

bir doğuşa, her ikliminde ayrı bir gelişime ve her ırkında ayrı bir algılanışa sahiplik eden; hamurunda hem ilahiliğin hem de aklın mayası bulunan bir inanç sistemi ve insancıl bir dünya görüşüdür.

Konuyu kısaca açtığımız zaman şunu görürüz:

İnsanlık kültürünün İslamiyet öncesi boyutu göz ardı edilirse bir çok konunun olduğu gibi Aleviliğin de tam olarak anlaşılması güçleşir. Çünkü İran ve Anadolu'da çok eskiden beri zengin ve renkli bir inanç, düşünce ve kültür birikimi vardı. Anadolu'daki Alevi toplumu bunun ana öğelerinden çoğunu benimsedi. İslamiyetle kaynaştırmayı başardı. İslamiyete ilişkin görüş ayrılıkları ya da mezhepler dikkate alındığında, Alevilik Hz. Muhammed ve vasisi Hz. Ali üzerinde biçimlenip gelişti.

Bugün dünya'nın her yerinde Alevilik, Cem Ayinleri

Alevilik, tarihin derinliklerinden gelen inanç, felsefe ve kültür birikimini İslam dininin peygamberi Hz. Muhammed ve onun gerçek izleyicisi ve vasisi olan Hz. Ali, On iki İmamlar ve Hünkar Hacı Bektaş süreği ile kaynaştıran; bin yılı aşkın tarihi boyunca ileriye açık, köktenci ve toplumu her alanda geliştirip yönlendiren, atılımları destekleyen, her türlü baskıya, zulme ve adaletsizliğe karşı koyan, İslamiyetin her çağında ayrı bir doğuşa, her ikliminde ayrı bir gelişime ve her ırkında ayrı bir algılanışa sahiplik eden; hamurunda hem ilahiliğin hem de aklın mayası bulunan bir inanç sistemi ve insancıl bir dünya görüşüdür.

ile kendisini ispatlamaktadır. Cem'lerde ise başlıca tüm dualarında Allah- Muhammed-Ali üçlemesinin yanısıra, tüm Oniki İmamların isimleri geçmektedir. Tevhid ve Miraçlamada ise daha da ileri gidilerek Hz. Muhammed'in Miraç'ta Kırklar Cem'ine girişi anlatılır. O halde, hiç bir aklı başında gücün Aleviliğe İslamiyet'in dışında tanımlama yapması ciddi bir iddia olmaz. Ayrıca bu gerçekleri inkâr eden bilim adamlığı pozu da kimseye, bu gerçeklere bir şey kazandırmaz.

B- Alevilik, çok tanrılı dinlerden Anadolu'ya akan kültür mozaığının, İslam örf, adet ve kültür gelenekleriyle harmanlandığı, Anadolu'nun çok kültürlü kültür medeniyetinin oluşturduğu, çok kültürlü bir toplumun yaşam biçimidir. Nedeni ise; Hz. Muhammed ve onun gerçek vasisi Hz. Ali'den gelen, Hz. Muhammed'in Ehlibeyt'ine karşı hunharca bir politika izleyen Emevi saltanatına karşı mücadelede ve onu yıkmada Alevi toplumu başlıca rolü oynadı. Bununla birlikte Emevi ve onu izleyen Abbasi iktidarları döneminde geliştirilen yanlış görüş ve düşüncelere karşı da özverili ve cesurca bir mücadele yürütüldü. Akılcı ve İslama uygun derin bir felsefi sistem oluşturuldu. Örneğin, Kerbela'da Hz. Hüseyin, Hallacı Mansur, Nesimi, Eba Müslüm Horasani, Şah İsmail (Hatayi),

Pir Sutan Abdal, Hacı Bektaş Veli, Şeyh Bedrettin, Baba İshak bu felsefenin başlıca kahramanlarıdır.

C- Alevilik, insan emeğini en yüce değer sayan, insanın insan tarafından sömürsünün ortadan kalkmasını isteyen, toplumcu, demokrat, eşitlikçi, her türlü bireyselliğe karşı olan, barışçı, laikliği savunan, insan haklarına saygılı ve Anadolu'nun tüm kültür değerlerine sahip çıkan bir düşünce biçimidir.

Çünkü, Aleviliği var eden başlıca nedenlerden bir tanesi, mazlumun zalime karşı savaşıdır. Bu savaş günümüze kadarki süreği içinde şu tarihi gerçeği ortaya koymuştur:

Egemen devlet güçlerinin ezici politikalarına karşı ezilenin hakkını savunan ve Alevilikten rahatsız olan devlet ve Sünni ideolojisi, Aleviliği sürekli baskı altında tutarak, onu yok saymıştır. Tarihin gelişimi içinde

Kerbela'da doruk noktasına ulaşan bu savaş, Oniki İmamların kellesini almakla yetinmemiş, aynı düşünceyi ve inanç biçimini paylaşılanlar toplu katliamlarla da karşı karşıya kalmışlardır. Çaldıran, Baba Zünnün, Baba İshak halk hareketleri bunlardan başlıcaları olmakla birlikte. Dersim'de, Koçkiri'de, K.Maraş'ta, Çorum'da, Sivas ve Gazi Mahallesi'nde Sünni ideolojisine sahip devlet, belli bir inanç biçiminin egemenliği için diğer belli bir inanç biçimini ortadan kaldırmak istemiştir.

Hünkar Hacı Bektaş ve Erdebil dergah öğretisi ile yeni bir dönemde çağdaşlaşan, bir fikir alanına dönüşen Alevilik, bir yanda iyinin ve güzelin temsilcisi olurken ve her dönemde çağın karanlığına karşı aydınlığın önderliğini üstlenerek "ELİNE-BELİNE-DİLİNE" ilkeleri ile ahlaki değerlere sahip çıkarken, diğer yanda da haksızlığa kafa tutmuştur.

D- Alevilik, tarihi tüm köktenci değerlere sahip çıkan, geçmişin kültür ve inanç değerlerini yarına taşımaya başlıca görev bilen, tanrının insanda tecellisini hak bilen, hoşgörmede, sabırda ve insana saygıda kusur etmeyen bir topluluğun öğretilisidir.

Görüldüğü gibi Alevilik, her eline kalem alanın veya mikrofona geçen her söz söyleme kafataşçı hastalarının tesbit ettiği gibi, anlaşılmayan bir inanç biçimi değildir.

Son tesbitte de Alevilik kısaca, İslam dini içinde, Hz. Peygamber'in emanetlerinin sahibi olan, İslamın teokratik biçimini yaşadığımız çağa uymadığını iddia eden, İslam hukukunu çağın gelişimine göre yorumlayan, çerçevesini İslam peygamberi ve On iki İmamların çizdiği, Hünkar Hacı Bektaş Veli tarafından İmam Cafer-i Sadık fıkıhına göre şekillendirilen, mezhepler üstü bir inanç biçimidir.

Bu nedenlerle hiç kimsenin Aleviliğe ipotek koyarak kendi tekelinde görmesi ne Alevi toplumuna ne de bu düşüncede olanlara yarar getirmez.

Yukardan beri izahatına çalıştığımız bir çok olumsuzluklar Alevi toplumunun onur mücadelesinde yeni bir sayfa açmamızı zorunlu kılmaktadır. Alevi örgütlerine düşen başlıca görev, hiç bir kimsenin kendini bir tarafa çekip-örgütsel egemenlik kurmaya yeltenmeyerek toplumsal ve örgütsel birliğimizi sağlamada kusur etmemesidir. Bu nedenle tüm dostlarımızı birlik ve dayanışma için göreve çağırıyoruz. Dostça saygılarla...

"Ali'siz Alevilik" ifratına bir yanıt daha...

Anadolu Alevileri ve Hz. Ali

Burhan KOCADAĞ

Yazar

Bin yıllık Anadolu Alevi kültürü, inancını ve yaşam biçimini, adını ve İslam dünyasındaki yerini Hz. Ali'den ve onun Ehlibeyt'inin yandaşı olmaktan alır.

Horasan ve Maverünnehir'deki kavimler, Anadolu'ya gelmezden önce Hz. Ali ve Ehlibeyt'inin taraflısı olarak Aleviliği seçmiş ve benimsemişlerdi. İslamiyetin zorla ve baskı ile Türkler arasında yayılmasından sonra, gerek Emeviler, gerekse Abbasiler dönemlerinde Hz. Ali evlatlarına yapılan zulüm ve baskılardan ötürü Hz. Ali ve Ehlibeyt'inin tarafını tutmuş, Ortodoks Sünni dünyasına karşı Heteredoks çizgide yerini almıştır. Bu yörüngede eski Türkler'in Şamanist dininin CEM-SEMAH gibi ibadet geleneklerini KOPUZ (SAZ-BAĞLAMA) gibi enstrümanlarla musikili tapınmalarını Heteredoks İslami sentezlerle birleştirmiş ve temel unsuru insan olan güzel ahlaki geleneklerini kanlı ve kansız tüm baskılara karşın günümüze dek sürdüre gelmişlerdir.

Anadolu Alevilerinin en aziz kişisi Hz. Ali'dir. Anadolu'da Alevilik denilince Hz. Ali, ve Hz. Ali denilince de Alevilik akla gelir. Yani bu demektir ki, "Ali'siz Alevilik" olmaz. Birilerinin çıkıp "Ali'siz Alevilik" diye yazdığı kitapta döktüğü yalan yanlış inciler, ciddiye alınır türden değildir.

Bir binanın temel taşları gibi Anadolu Aleviliği de Ali ile başlar. Ali ile biter. Ali'yi çekip aldınız mı, herşey altüst olur. Yani bu demektir ki, Hz. Ali Anadolu Aleviliğinin mayasıdır. Bir kez bu maya, yüzyıllardan beri işlevini tamamlayarak istenilen yere varmıştır. Bu maya kanla yoğrulmuş, acı ile pişmiştir.

Anadolu Aleviliği, Hz. Ali ve Ehlibeyt'ini pek sever. Bu sevgi, insan isimlerinde de kendini gösterir. Her ne kadar Sünni kesimde Ali-Hasan-Hüseyin isimlerine tek tük rastlanılsa da, Alevilerde, tüm 12 İmam isimleriyle birlikte Ali ismi pek ağırlıktadır. Bu sevgi o kadar farklıdır ki, kimi zaman bir Ali yerine Bin Ali (Binali) şeklinde görülür. Yadırganmayıp söylenişi kolay olsa, beki de milyon Ali yada milyar Ali biçiminde de tezahür edilebilir.

Ali, Anadolu Alevileri'nin her şeyidir. Kelime-i şehadetin sonunda Ali Velîyullah denildiği gibi, İslam olmanın tek koşulu imişcesine Ali inancı ve sevgisi her şeyin başında gelir. Öyle bir inanç ki, kimi yerlerde ve Alevi felsefesinde Ali, Peygamberden önde gelir. Kırklar Cemi'nde olduğu gibi.

Ali, Anadolu Alevileri'nin kutsal ve aziz

ulularının başıdır. Tüm ulular, Ali'ye bağlanır. Kimi zamanlarda ve geçmiş tarihlerde bu üstün sevgiden ötürü Ali Tanrı'laştırılmış veya tanrı mertebesine yükseltilmiştir.

Nefeslerde, deyişlerde, şiir ve koşuklarda Ali işlendiği gibi, bestelerde, türkülerde, Düvaz-ı İmam'larda ve Gülbak'larda Ali vardır. Ali'siz dua olmadığı gibi, Ali'siz yaşam da düşünülemez Anadolu Alevilerinde.

Ali, üstün bir sevginin sembolüdür. Yaşam onunla başlar, onunla noktlanır. Bedenin, ruhun varlığı, Alevi felsefesinin temel unsuru Ali'dir. Evveli, âhiri Ali'dir. Dünya var olmadan önce Ali vardı, sonra da Ali vardır. Ali, ölümsüzdür. Gönüllerde sevgiyle yaşar çünkü.

Önceleri Sünni kesimin önde geleni ve Nakşibendi Şeyhi iken, sonradan Bektaşî olan Mehmet Ali Hilmi Dede-baba bile, yazdığı tüm şiirlerde hep Ali'yi işlemiştir. İlginç bir şiirinde şöyle der;

Tuttum âyine yüzüme

Ali görünür gözüme

Kıldın nazarı özüme

Ali görünür gözüme

Ali Tayyip, Ali Tahir

Ali bâtin, Ali zahir

Ali evvel, Ali âhiri

Ali görünür gözüme

Ali candır, Ali canan

Ali dindir, Ali iman

Ali rahim, Ali rahman

Ali görünür gözüme

Hilmi bir geda-yi kemter

Görür gözün, dilin söyler

Her nereye kılsan nazar

Ali görünür gözüme.

Türkülerde bile Ali, ana temadır. Örneklerde görüldüğü gibi:

Sabahın seher vaktinde

Ali'yi gördüm Ali'yi

Yüzümü yüzüne sürdüm

Ali'yi gördüm Ali'yi

Alevi-Bektaşî (Yedi) Ulu'larından Kul Himmet de Ali için şöyle seslenir dizelerinde;

Bir ismi Seyyit'dir, bir ismi Ali

Hak sana Murtaza dedi ya Veli

Şu dünyanın evvelisin, âhiri

Şu kevnü mekânda sultan olan Şah

Seyrangâhın oldu arşın yücresi

Düldül'ün ıssısı, kanber hocası

Server enbiyanın Mirac gecesi

Yedinci kat gökte arslan olan Şah

Musa'nın asasının ejderha eden

İsa'ya ölüyü hem de diriltin

Muhammed aşkına Zülfikar çalan

Küfür yerlerini iman eden Şah

Kul Himmet'im eydür, meydanda sırdın

Her nereye baksam Ali'yi gördüm

Seherin vaktinde dilimde virdin

Müminler dilinde ezber olan Şah

Şiirlerde de görüldüğü gibi, sözün özü olarak Anadolu Alevilerin'de Ali'siz Alevilik olamaz.

Tüm bu açıklamalardan anlaşıldığı gibi, Anadolu Aleviliği, kendi dünyasında yücelerden yüce bir Ali yaratmış ve onun etrafında toplanmıştır.

İslamiyetten önceki zamanlarda bile Şamanizm dininden olan eski Türk ve Türkmenler de inançlarının gereği olarak bir Ali yaratmışlardır. Kamlar ve Şamanlar bu Ali etrafında inançlarını yürütmüşlerdir. Semahlarda onun için dönmüşler, Cem'lerinde onun için yakarmışlardır.

Arabistan'da Miladi 599 yılında doğmuş Ebu Talib'in oğlu, peygamberin damadı ve amcasının çocuğu Hz. Ali, daha dünyaya gelmezden önce bir Ali vardı Şaman Türkleri'nin inancında. O nedenle diyoruz ki, Ali'siz Alevilik olmaz. Ali'siz dünya karanlıktır, zulmettir. Bu kadar derin inanç ve sevgiye karşılık "Ali'siz Alevilik" kitabını yazarak şöhret kazanmak için saçmalayanlar, Anadolu Aleviliği'ni bilmiyorlar demektir. Hele hele bu kişi Alevilerin arasına girmeden, Aleviliği yaşamadan, sadece birkaç kitap karıştırıp, Aleviliğe inanmıyorsa (Şafi kökenden geliyor oluşu), söylenecek sözümüz çok olur.

Bu tür yazarlara bir tavsiyemiz vardır. Diyoruz ki, ruhunu, özünü, felsefesini, inancını, töresini ve tarihini, geçmişini ve ezilmişliğini bilmeyen birileri "Ali'siz Alevilik"i yazacaklarına, oturup Şafilığı yazsınlar. Belki de bunda daha başarılı olurlar. Yalnız şunu unutmasınlar ki, Şafilikte bile "Ali" vardır.

Sayın Prof. Y.Nuri Öztürk bile, Anadolu Alevileri gibi Ali'yi anlamış ve derinden sevmiş olmalı ki, "Tüm canlar Ali'ye kurban" şiirini yazmaktan kendini alamamıştır.

Hatayi de aynı duygularla Ali'yi işler:

Aşıklar aşk ile kendiyü yıkar

Münafıklar gönül kâbesini yıkar

Erenlerin yolu Ali'ye çıkar

Başındaki tac-ı sırrın Ali'dir

Hatayi Yezid'e hiç verme aman

Alemde neslini kese gör heman

Bulut içinde gizlendi bir zaman

Bu dünya yoğ iken varım Ali'dir

Hız. Ali ve unutkanlıklarımız...

Sabri YÜCEL

Araştırmacı-egitimci

Yaptığım araştırma ve incelemelerden. Okuduğum kitaplardan. yayınlardan ve kendileriyle kurduğum dostane ilişkilerden şu sonuca vardım ki, Alevi-Bektaşî canların çoğu kendi inançlarını, kendi kültürlerini ve ulularını doğru dürüst tanımıyorlar. Tanıyanların (bilenlerin) çoğu da ya yanlış/eksik şeyler biliyor, ya da bildikleri şeylerin çok önemli bir kısmı masal, söylence, mitoloji verilerine ve Sünni yazarların geçmişte belli maksatlarla yazdıkları yalan yanlış yapıtlara/belgelere dayanıyor. Devletin ve yönetimlerin baskıcı-kıyımcı uygulamaları yüzünden inanç, felsefe, kültür ve her türden yaratımlarını yazılı belgelere bağlayamamanın bunda çok büyük payı olduğunu biliyorum.

Yüzyıllar boyunca can korkusu ve yok edilme tehdidi altında yaşayan Alevi-Bektaşî toplumu (camiası) hemen tüm yaratılarını, tüm ürünlerini sözel geleneklerle, şazla-sözle kuşaktan kuşağa aktarmaya çalışmış ve varlığını çok zor koşullarda bugünlere ulaştırmıştır. Sözkonusu sözel aktarımlar sırasında da işin içine bir yığın olumlu-olumsuz, doğru-yanlış etkilenmeler girmiş, toplumun özgün değerlerinin/ürünlerinin öz yapısı, gerçek dokusu ve kimi iletileri kalın bir sis perdesi altında belli belirsiz bir hal almıştır.

En başta Hz. Ali, Hz. Hüseyin, Hz. Cafer olmak üzere diğer imamlar ve Hoca Ahmet Yesevi, Baba İlyas Horasani, Baba İshak, Hacı Bektaş Veli, Ahi Evran, Karaca Ahmet, Geyikli Baba, Saru Saltuk, Şeyh Edebalı, Yunus Emre, Taptuk Emre, Şeyh Safiüddin, Abdal Musa, Kaygusuz Abdal, Şeyh Bedreddin, Pir Sultan Abdal, Baba Zünnun, Şah İsmail, Şah Kulu, Kalender Çelebi, Balım Sultan gibi düşün ve eylem adamları; Kalenderilik, Haydarilik, Melamilik, Hurufilik, Bektaşilik, Ahilik gibi dinsel-tasavvufî, toplumsal-felsefî akımlar hakkında anlatılanlara/yazılanlara bakacak olursak bunun böyle olduğunu apaçık görürüz. Anlatılan ve yazılan şeylerin hangisinin doğru, hangisinin yanlış; hangisinin gerçek, hangisinin uydurma ve bunların ne kadarının söylencesel, ne kadarının nesnel olgular olduğunu anlamak günümüz insanını oldukça zorlamakta, düşündürmektedir.

Oysa burada adını andığımız (ve anamadığımız) kişilerin birçoğunun ya kendi kalemlerinden çıkma ya da sonradan başkaları tarafından derlenme yapıtları çağımıza değin ulaşmış, korunmuştur. Hz. Ali Divanı, Nehcü'l Belaga, İmam Cafer Buyruğu, Divan-ı Hikmet, Cihad-name, Hacı Bektaş Velayetnamesi, Makalat, Şeyh Safi Buyruğu, Yunus Divanı, Risalet'ün Nushiyye, Abdal Musa Velayetnamesi, Budalaname, Varidat, Pir Sultan şiirleri, Şah İsmail Divanı ve daha niceleri...

Yasakçı, baskıcı ve yok edici Selçuklu-Osmanlı egemenleri (ve başka Sünni yöneticiler) sayısı belirsiz Alevi-Bektaşî yapıtları acımasızca yok

etmekle birlikte, elde yine de önemli miktarda belge-kaynak külliyatı bulunmaktadır. Var olan belge ve yapıtların birçoğu da hâlâ gün ışığına çıkarılamamıştır ki, bunlar ya kişilerin özel arşivinde saklanmakta, ya da devletin gizli arşivlerinde el altında tutulmaktadır. Alevi-Bektaşî yazarlara, yansız araştırmacı ve bilim adamlarına düşen görev bellidir. Yapılacak iş, elimizde olan yapıtları bilimsel-objektif yöntemlerle derinlemesine incelemek; ortaya çıkmayan yapıtları da gün ışığına çıkarıp kamuoyuna sunmaktır.

Peki, bizler ne yapıyoruz? Hiç! Ne yapacağız, yıllardır havanda su dövüyoruz. Bilinen şeyleri biktırıcı bir kısır döngü içinde yineleyip duruyoruz. Temcit pilavı gibi ısıtıp ısıtıp sunuyoruz insanlara.

Söylencelerle, masallarla: mitolojik, efsanevi, menkıbevi öykülerle, geliştirmelerle, rutinleşmiş manzumelerle, popülist-folklorik gösterilerle, sunumlarla Alevi-Bektaşîliği anlatmaya, kavratmaya çalışıyoruz uzay çağı insanlarına, çağdaş dünyaya... Çağımıza, çağımız insanına, neyi, nasıl, ne biçimde vereceğinizi bilmek zorundasınız! "Biz Aleviyiz, Bektaşiyiz; biz söyleyiz, biz böyleyiz" demekle bitmiyor iş... Dosta düşmana karşı, şeriatçı yobaza karşı, "biz Aleviyiz, biz Bektaşiyiz, biz Ehl-i beyteniz..." diyeceksiniz ama, Hz. Ali'nin "Divan"ını, Nehcü'l Belaga'sını, "Emir-name"sini; Hacı Bektaş'ın "Velayetname"sini, "Makalat"ını, "Şerh-i Besmele"sini (ve diğer yapıtlarını) en ince ayrıntısına dek inceleyip-bilimsel bir yorumla anlatmak yerine bu ulu kişileri, ermişleri söylencelerle, masallarla, mitolojik, efsanevi söylemlerle tanıtmaya, öğretmeye kalkışacaksınız. İşte bu olmaz! Yakışmaz! Geçmişteki tutum ve politikayı gayet iyi anlıyorum, (takiyye, tevella-teberrâ ilkesine) hak da veriyorum. Ama günümüze gelince, bu tutumu anlamakta zorlanıyorum...

21 Mart (Nevruz), Hz. Ali'nin doğum günü olarak benimsenmiştir Alevi-Bektaşîlerce. Ülkemizde Alevi-Bektaşî basınına ibretle izledim, aylardır. Hz. Ali'nin ne Divan'ından, ne Nehcü'l Belaga'sından, ne de Mısır Valisi Malik Ejder'e yazdığı O ünlü "Emir-name"sinden söz ediliyordu doğru dürüst. (Bu gözlemim Hacı Bektaş için de geçerlidir.) Varsa yoksa söylence, efsane, menkıbe, masal! Mir'âç'ta peygambere aslan olarak görünmesi, Zülfikâr'ının çarpışırken kırk arşın uzaması, Döldül'ün yıldırımından hızlı koşması, tabutunu kendi devesine yükleyip götürmesi, savaşlarda binlerce düşmanı bir darbeye kırıp geçirmesi, darda kalanın imdadına yetişmesi vb. (Mitlerin değersiz ürünler olduğunu savladığım sanılmasın. Bunların insanlık tarihinde çok önemli bir yeri olduğunu ve bizlere birçok konuda ışık tuttuğunu, içlerinde birçok gerçeğin saklı tutulduğunu kabul ediyorum.)

Hz. Ali'nin (ve Hacı Bektaş'ın) kuşkusuz olağanüstü yanları vardı. Ama bence onun en üstün

yanı, insani yanı; adil, bilge ve aydın kişiliğidir. Ali'nin halife iken, Mısır Valisine yazdığı buyrukları okurken, kendi ülkem başta olmak üzere: yokluk, yoksulluk, gerilik, karanlık, soygun, sömürü, kan ve gözyaşı batağında boğulan elli-yi aşkın İslam ülkesini düşünürüm ve içim kan ağlar kahrımdan. Şeriat, şeriat diye yırtınan, otel odalarında aydınları yakan, o çağdaş yobazları, onları oy-çıkarak uğruna besleyip palazlandıran sözüm ona liberal-demokrat siyaset bezirganları düşer aklıma, yüreğim dağlanır.

Hz. Ali'nin M. Ejder'e gönderdiği bu buyrultu çarpıcı öğütlerle, ilginç ve düşündürücü yargılarla dolu. Gücüm yetse, bu buyrultuyu okullara ders kitabı olarak koyarım. Şu örnekleri ibretle okuyup değerlendirin dostlarım. 1400 yıldır insanlığa ışık saçan, Batı'nın Harvard, Oxford, Cambridge gibi saygın üniversitelerinde incelenip dünya siyaset tarihinin ölümsüz başyapıtlarından biri olarak kabul gören bu altın öğütleri, bulunduğunuz her yerde, gördüğünüz herkese inatla, ısrarla anlatın. Özellikle yönetici-memur takımı kulak vermeli bu anlamlı sözlerle. Tabii hırsızlıktan, soysuzluktan, yolsuzluktan, vurgunculuktan, talancılıktan, rüşvetten, iltimastan, partizanlıktan, yağcılıktan, görevini kötüye kullanmaktan, çetecilikten... elleri değerse! (Dürüst memurları tenzih ederim.)

Buyrukları oldukça kısaltarak alıyorum. Yorumu siz saygıdeğer okurlarıma bırakıyorum. Gerçek Ali'ye hü erenler:

"... Kodaman takımı... adaletten hoşlanmaz, istemeden usanmaz, verilince şükür bilmez... Onun için samimiyetin ve meylin daima topluma dönük bulunmalı, onların refahına dikkat et."

"İnsanlar hakkındaki kin düğümlerini çöz. Seni intikama doğru sürükleyecek iplerin hepsini kes... Şunu bunu gammazlayanın sözüne sakın çarçabuk kanma. Çünkü gammaz... Hilekârdır. Sakın cimriyi... korkağı... muhterisi danışma meclisine sokma..."

"(...) Sonra bu kişiler içinden en çok onu beğen ki, sana acı gerçekleri herkesten ziyade o söylesin ve... sana yağcılığa kalkışıp teşvik etmesin... Zira alkışa ve yersiz övgüye hoşgörü göstermek insanı büyüklene ve kibre yaklaştırır. Sakın insanların iyisi ile kötüsü senin yanında bir olmasın..."

"Memleketin yararına olan önlemleri saptamak ve senden önce insanlara huzur, güven, doğruluk, iyilik sağlayagelmüş şeyleri sürdürmek hususunda bilginler ve ârifler ile sürekli görüş ve danış."

"(...) Çünkü bu din, kötü adamların elinde tutsak oldu. Onun namına istenilen yapıyor ve onunla dünya elde edilmeye çalışılıyor."

"(...) Sakın kişisel yakınlık ya da etki altında kalarak hiçbir kimseye görev verme. Çünkü bencillik ve tarafsızlık zulüm ve hıyanete götüren iki sebeptir... Bunların (görevlilerin) geçimlerini de geniş bir surette temin et... elleri altındaki

Devlet Alevileri potansiyel suçlu görüyor

Hacı Bektaş Veli Derneği Ereğli (Kdz.) Şb. başkanı İsmail Ekinci ile yapılan söyleşi

şeylere tenezzül etmesinler..."

"(...) Vergi, tarh ve tahsil işinin yönetimine de büyük özen göster.(...) Kalkınmasız vergi toplamak isteyen kimse ülkeyi harabeye çevirir, halkı helak eder, defteri de pek kısa zamanda dürülüp kapanır."

"Memleketin harap olması ise halkın sefalet düşmesindendir. Ahaliyi sefil eden sebep de ancak valilerin servet toplamaya düşkünlükleri... geçmiş ibretlerden yeterince ibret almamalarıdır."

"(...) İhtikâra engel ol... Alım, satım doğru tartılarla olmalı ve alanı da satanı da ezmecek mutedil fiyatlar çerçevesinde yapılmalıdır(...)"

"(...) Zavallılara ekşi çehre gösterme... Halkın bu kesimi adalet ve yardıma başkalarından daha ziyade muhtaçtır. Onun için her birinin hakkını vermeye son derece özen göster... Yetimlerin, yaşlıların geçimini de üzerine al..."

"(...) Sakın halkından uzun süre uzak ya da saklı kalma... Halktan uzak kalmak hoş bir şey değildir..."

"(...) Etrafındakilerden, ileri gelenlerinden, akrabalarından hiç kimseye kesinlikle toprak verme ve bunlardan hiç biri senden cesaret alıp da ortak bir iş tutarak etrafındakilere zarar verecek ve zahmeti başkalarına yükletecek surette zahire biriktirmeye kesinlikle tamah etmesinler(...) Şayet halkta senin zulmettiğin zammı hasıl olmuşsa, kendilerine özrünü bildirerek hakkındaki zanlarını değiştir(...)"

"Şayet düşmanla aranızda bir sözleşme yapmışsan ya da ona karşı bir taahhüdün varsa, yapılan sözleşmeye uy, ahdını yerine getir. Verdiğin sözü tutmak için gerekirse hayatını bile feda et... Sakın verdiğin sözden dönme, sakın ahdına, düşmanına ihanet etme(...)"

"(...) Kandan ve onu haksız yere dökmekten son derece sakın.(...) Hele taammüden gerçekleştireceğin katli için ne Allah'ın katında ve ne de benim indimde hiçbir özrün olamaz..."

"Bir de sakın kendini beğenme, nefsinin sana hoş gelen cihetlerine güvenme, yüzüne karşı övülmeyi isteme(...) Sakın halkına yaptığın iyilikleri onların başına kakma, yaptığın işleri abartılı gösterme(...)"

"Hiddetine, öfkene, eline ve diline hâkim ol(...) Şiddetini ertele ki, öfken geçsin de iradene sahip olabilesin(...)"

Sözlerimi, aynı zamanda güçlü bir şair olan Hz.Ali'nin şu engin anlamlı dizeleriyle bitirmek istiyorum:

"İnsanlar kökten yana birbirine denk,
Böyle olunca asıllarıyla övünmek niye
(...)

Fazilet ve meziyet ilim ehlinin,
Onlar kurtulmak isteyenlere kılavuz,
Cahiller ilim ehline düşmandır,
Zira onlar ölü, âlimlerse diridir."

(Hz.Ali Diyor ki. -Emir-name'den- çev. M.Akif Ersoy, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay. 1959)

- Ereğli Hacı Bektaş Veli Kültür ve Tanıtma Derneği'ni bize tanıtır mısınız?

- Derneğimiz 1995 yılında Ereğli'de şube olarak kuruldu. Genel merkezimiz Ankara'da. Kuruluşumuzdan bu güne kadar Ereğli'de yaşayan Alevi-Bektaşilerin kaynaşması, dayanışması yanında, tüm demokrat, laik, insan haklarından yana, emeğe saygılı unsurlarla birlikte hareket etmeye özen gösteriyoruz. Alev-Bektaşiliği bilmeyen ya da yanlış bilen bütün kitlelere dilimiz döndüğünce anlatmaya çalışıyoruz. Kültürel faaliyet alanı olarak da semah, halk oyunları, bağlama kursları veriyoruz. Semah, Alevi-Bektaşî inancının bir ibadet biçimidir. Semah, Anadolu yörelerine göre farklılıklar gösterebilir. Örneğin; Turna semahı, Erzincan semahı, Tokat semahı, Güvenç Abdal semahı gibi.Semahta her fûgür ayrı bir anlam ifade ediyor. Bu fûgürler, yaşamın içinden gelen bir ibadet boyutudur.

- Derneğiniz Alevi Bektaşiliğe nasıl bakıyor.

- Dernek olarak Alevi-Bektaşiliğe sadece inanç boyutuyla bakmıyoruz. Alevi Bektaşî felsefesi binlerce yıllık bir kültür birikiminin ürünüdür. Anadolu Alevi ve Bektaşiliği İran Şiiliğine, Azerbaycan Gafaniliğine benzetilmeye çalışılmakta. Alevi-Bektaşilik inanışı, yaşam tarzını Anadolu'nun tarihi boyunca çok değişken kültürlerden, inançlardan süzülerek, bugünkü doğa ve insan sevgisine, emeğe ve insan haklarına saygılı bir sentez oluşturmuştur. İran Şiiliği ve Azerbaycan Gafaniliğiyle bir bağlantısı yoktur.

- İnsanlar arasında iyi-kötü ayrımı yapar mısınız?

- Bizim Görgü Cemimiz var. Burda net olarak koyulur. Çevresinde iyi bilinmeyen (dürüst, numuslu vb. toplum değerlerinde iyi şeyler yapmayanlar) bu tür insanlar görgü cemine katılamazlar. Suçları büyük olmayanlara cemde ceza verilir. Aç birilerini doyurmak, kurban kesip dağıtmak, yardıma muhtaç olan insana yardım etmek; insani değerlerle insanlara ve onların iyiliklerine çalışmak gibi cezalar verilir. Hiçbir zaman onu küçümseyici, onurunu kırıcı, onu insanlardan koparacak cezalar verilmez. Zaten, bu doğru da değil.

- Farklı mezhep ya da dinden biri Alevi olabilir mi?

- Bir insanın, insani değerlere sahip ve saygılı olması bizim için bir ölçüdür. O insanın inanç boyutu bizim için ölçü olmamakla birlikte, hiç bir zaman bir dini ya da mezhebi diğerlerinden üstün görmeyiz.

- Diyanete nasıl bakıyorsunuz?

- Laik devletin dini olmayacağı ya da belli bir din ve mezhebin tarafı olmayacağı ilkesiyle konuyu irdelersek; Devletin, Diyanet üzerinden, büyük oranda Sünni mezhebi temsil ettiği ve Devletin meşru mezhebiymiş gibi finanse ettiği görülmektedir.

Ülkemiz çeşitli dinlerin oluşturduğu bir

mozaik olduğuna göre, bizlerden alınan vergilerle Diyanet bütçesine her yıl astronomik bir meblanın ayrılması ve bunun yanında Alevi-Bektaşî kitlesinin çeşitli nedenlerle kendi inancını özgürce sürdürmemesi, kendini ifade edememesi, devlet politikasının ve siyasilerin, Alevi-Bektaşîleri her zaman istedikleri gibi kullanabilecekleri düşüncelerinden kaynaklanmaktadır. Ancak bizler buna mücadele etmedik, etmiyoruz da. Bunu görmek durumunda kalacaklarına da inanıyorum. Çünkü, biz gücümüzü halktan, kültürümüzü atalarımızdan alıyoruz.

- Alevi toplumu üzerinde devletin, siyasi partilerin vb.lerin kurduğu-kurguladığı bazı oyunlar var mı sizce?

- Hükümet ayırmaksızın. Çünkü hepsi bu konuda birbirleriyle yarış eder durumda. Bizim üstümüzde bir baskı olduğuna her zaman inanmışımdır. Zaman zaman Alevi-Bektaşîler ve devlet arasında yumuşama varmış gibi gözükse bile, her zaman Alevi-Bektaşîleri potansiyel suçlu olarak görmüşler ve topluma böyle empoze etmişlerdir.

- Alevi-Bektaşîlik üstüne yayın yapan gazete ya da dergilere nasıl bakıyorsunuz?

- Osmanlı İmparatorluğu, özellikle Yavuz Selim'den sonra, Alevi-Bektaşî toplumunun yaşam biçimini, inanç boyutunu tarihsel kaynaklardan çıkarmış, ötede beride ortaya çıkanlar da imha edilmiştir. Bu nedenle Alevi-Bektaşî toplumu bu güne kadar bilgilerini, genellikle dedelerden ve pirlerden -kuşaktan kuşağa öğrenerek gelmiştir. Sağlıklı kaynakların yeterli olmayışı bilim adamlarını ve araştırmacı yazarları zor durumda bırakmıştır. Kapsamlı bilimsel araştırmalar da yazarları kaynak bulma sıkıntısına sokmuştur.

Bazı yazarlar ise, kaynak sıkıntılarını yüzünden araştırmacı-yazarım, diye sırf para kazanmak amacıyla bir çok yayınlar çıkartmışlardır. Ancak biz Hacı Bektaş Veli Kültür Tanıtma Derneği olarak, bilimsel araştırmacılığa dayanmayan, doğru tarih bilgisinden kaynak göstermeyen, gerçeklerden, uzak mitolojik bilgilere ve yayınlara değer vermiyoruz.

Alevilik ve Bektaşîlik binlerce yıllık kültür birikimidir. Bunu, doğru ve bilimsel olarak ele alan araştırmacıları ve yayınları takip ediyor ve bu çabalarından dolayı teşekkür ediyoruz.

- Hacı Bektaş'ı Veli Anma Törenlerine katılıyor musunuz?

- Hacı Bektaş etkinliklerine bu sene yine gideceğiz. Gençlerimize dört yörenin halk oyunlarını öğretiyoruz. Ayrıca bu yöre oyunları için, belediye başkanımız ve ilçe kaymakamlığının bize çağrıları var. Cumhuriyetin 75. kuruluş yıldönümü, Uluslararası Çilek festivali var. Buna katılmayı hedefliyoruz. Ayrıca mayıs ayında Görsel Cem ve Aşure yapmayı planlıyoruz. Hedeflerimiz de bunlardan ibaret.

Tarihi aydınlatan Mürşidler ve Aleviliği besleyen kaynaklar

Hayri Dede

Eduardo Scure, yabancı bir yazar. Bir kitabı var: "İnsanlığı Aydınlatan İnisiyeler". İnisiye, MURŞİT'tir. Kitabı ben okumadım. Yaşar Uçar abimiz Yurtta Birlik'te yazmıştı. Yazıdan okuyalım.

İlk çağlarda dünyada iki ayrı bölgede din kurucu merkezler vardı. Biri Mısırdı. Tarihte ilk yasayı koyan firavun Manes'tir. Yasada eğitim bir danışmana, adalet bir başka danışmana verilmişti. Yönetim ise iki danışmana verilmişti. Firavun ise bu organizasyon'un üstünde bir inisiye olarak Osiris mabetlerinin yöneticisi ve temsilcisidir. Mabetler bir okul niteliğinde toplumu aydınlatacak öğretmen/Mürşit yetiştirir. Zamanla Mısır'ı Barbar Hiksos çoban kralları istila eder. Firavun öldürülür. Halk kendi batıl dini zorla kabul ettirilir. Halk zulüm ve baskı altında inim inim inletilir. Osiris okulu yöneticileri ise Barbar krallara karşı takiyye uygular. Görünüşte Hiksosların kutsal Apiks öküzüne tapar görünür. Mabetlerin pencelerlerine kalın perdeler çekerek mabette eğitimlerini sürdürürler. Osiris mabetlerinin insanlığa kazandırdığı sayısı kabarık inisiye vardır. Bunlardan, meşhur İtalyan bilgini Orfe, Osiris mabetlerinde eğitim görmüştür. Orfe önce Babil'e giderek büyü sanatını öğrenir. Daha sonra Mısır'a giderek Osiris mabetlerinde eğitim görür. Eğitim sonucu birinci derece rahip olarak ayrılır ve memleketi İtalya'ya dönerek okulunu açar. insanlığı aydınlatmaya başlar.

İkinci bir inisiye Pisagor'dur. O da memleketi Yunan'dan kalkarak Mısır'a gider. Osiris okulundan eğitim alarak ikinci derece rahip olarak Yunanistan'a döner. Yaşar Uçar gazetede yazısında İbrahim, Musa ve İsa peygamberlerin de Osiris mabetlerinde eğitim gördüğünü yazıyor.

Pisagor, öğretisini yaparken, kendisini önceleyen Orfeligi arıtarak, geliştirerek kendi felsefesini kurdu. Kendisinden sonra gelen Yunan bilgeleri de onun öğretisini daha da arıtarak, geliştirerek insanlığa yeni yeni inisiye kazandırdı.

Öte yandan kıtanın öbür ucunda Çin, Hint ve İran (Mezopotamya)'da bir başka din kurucu merkezden beslenen Zerdüş öğretisi Anadolu'ya taşındı. Bu iki ayrı merkezden gelen felsefi akım Anadolu'da birbiriyle kaynaşmada gecikmedi. Bu yeni oluşuma (Nev-filatuni, Nev-Eflatuni) yeni Platoncu Tasavvuf adı verilen, dinle felsefenin karışımından oluşan bir çığıra dönüşüp yayıldı. Bu çığırın "Tanrı-İnsan-Evren" gibi üç temel sorunu vardır. Tanrı tektir, önsüz sonsuzdur, yaratıcıdır, bilinmezdir. Varlık türleri içinde benzeri/özdeşi yoktur. Tanrı salt ustur, salt bilinçtir, salt tindir, salt anlıktır. Ancak bütün bu niteliklerin üstünde engin bir ışıktır. Bu özelliği dolayısı ile yaratılmamıştır. Yaratılma olayı bir ışık olan tanrısal özden fişkırmadır (sudur). En yüceden en aşağı olana doğru aşamalıdır. Evren, tanrısal fişkırmanın en geniş boyutlu varlık alanıdır. İnsan Tanrı ile evren arasında, ikisinin birleştiği bir odak varlık gibidir. İnsan taşıdığı tin, us ve istenç nedeni ile Tanrısalıdır. Varlıklar arasında en yücedir. Bütün varlık türleri tanrısal bir görünüş olduğundan

yokluk anlamına gelen ölüm, söz konusu değildir. İnsanı Tanrıya yaklaştıran onu kavramasını sağlayan başlıca öge sevgidir. Sevgi (aşk) kişinin Tanrıyı kendisinde sezmeye, Tanrıya ise görünüş alanına çıkma eğilimidir. Gerçekte seven ve sevilen de birdir. İnsan Tanrı, Tanrı da İnsandır.

Öte yandan, Emevi ve Abbasi sultanları, iktidarını kazığa bağlamak için yarattıkları İslam Şeriatı ile Ali soyuna yaşam hakkı bile tanımadı. Ezilen halkın sevgilisi durumdaki Ali evlatlarına sürekli baskı ve soykırım uygulandı. İslam dini adına kimi öldürüyorlardı? Dinin kurucusu Muhammed'in torunlarını. Neden öldürüyorlardı? Düzene karşı çıktıkları için. İnsanın sorası geliyor. Bir insan, dedesinin kurduğu bir dine, üstelik Kur'an ayetleri ile kendilerine olağanüstü hak tanıdığı halde nasıl, dedesinin kurduğu dine karşı gelir?

Ali soyundan olan bu mağdurlar canlarını kurtarmak için Anadolu'ya, İran'a kaçıyorlardı. Yöre beyleri bu peygamber torunlarını bağrına basıp kendi öğretim kurumlarında yetiştiriyorlar ve kendi kızları ile evlendiriyorlardı. Daha sonra, Abbasilerin istilası ile Anadolu halkı kendi atadan gelen Çin, Hint, İran ve Yunan bilgilerinden aldığı bu felsefe ağırlıklı kültüre, Muhammed'in doğrularını da katarak, Anadolu Aleviliği'ni yarattı.

Anadolu Aleviliği'nde temel kaynak Arap, Emevi, Abbasi İslamı değil, kaynak gene Anadolu'da yaratılan gerçeklerdir. Anadolu halkları kendilerine dayatılan Arap, Emevi, Abbasi şeriatına teslim olmadı. Nasıl ki yukarıda belirttiğim Osiris mabetlerinde Hiksos krallarına karşı uygulanan takiyye (900 sene sürmüştü) uygulamıştı. Anadolu halkları da egemen zihniyete, Sünni şeriata teslim olmadı. Atadan gelen bu evrensel dini takiyye uygulayarak devam ettirdi. Tanrı, evren, insan birliğini "Hak Muhammet Ali" söylencesi ile dışa vurdu. Muhammet ve Ali kutsallaştırıldı. İbadet ve yakınışlarında Ali'nin ismi simgeleştirdi.

Bellegimden hiç silinmez. Dersim'de sabah şafağı ile işe koyulurduk. Güneş doğumunda herkes işi bırakır, güneşe dönerek: "La ilahe illallah Muhammedüresulullah Aliyyen veliullah" deyip güneşe karşı secdeye varılırdı. Bu tapınma Zerdüş öğretisinden ve Mazda inancından kalmadır. Anadolu halkı atadan gelen gelenek ve göreneklerini sürdürürken geleneklerini hep Muhammet-Ali'ye dayandırdı. Kelime-i şahadet getirilirken, ibadet ederken, kible hep güneşti, aydı veya yörede bir ziyaretti.

Bugün Anadolu Aleviliği'nde temel inanış Vahdeti Vücut (varlığın birliği), vahdeti mevcud (varlıkların birliği) ilk çağ kaynaklıdır. Gerilere giderek: Yeni Platonculuk'ta, "Gizemli yaşantıyla, insanın Tanrı ile ya da evrensel ruhla birleşmesi"ni anlıyoruz. Semavi dinler tanrıyla yarattıkları arasında derin bir uçurumun olduğunu vurgular. Ancak gizemciye göre böyle bir uçurum mevcut değildir. Gizemci Tanrıya ulaşmış-Tanrı ile birleşmiş kişidir.

Buradaki ana düşünce, gündelik "ben" in ben olmadığıdır. Çok kısa süren anlarda daha büyük bir "ben" ile aynı olduğumuzu duyarız. Bazı gizemciler buna Tanrı derken, bazıları "evrensel ruh", "doğa" ya da "evren" diye adlandırır. Tıpkı bir su damlasının denizle buluştuğu an "kendini kaybetmesi" gibi, gizemci de bu birleşmenin gerçekleştiği an kendini kaybeder. Tanrıya yok olur ya da Tanrıya kaybolur. Hintli bir gizemci bunu şöyle dile getiriyor: "Ben varken Tanrı yoktu, şimdi Tanrı var ben yokum." Hristiyan gizemci Angelus Silensius (1624-1677) da bu anı şöyle anlatıyor: "Ulaşıncaya denize damla, deniz; yükselince Tanrı'ya ruh, Tanrı olur." (Sofinin Dünyası)

Belki de "kendini kaybetme"nin pekte hoş bir şey olmadığını düşünürüz. Ama kaybettiğimiz şey, kazandığımızın yanında bir hiçtir. O an, olduğumuz görüntüyü kaybederiz. Ama, gerçekte bundan daha büyük bir şey olduğumuzu anlarız. Tüm evren biziz, evrensel ruh biziz, tanrı biziz.

Ancak bu batıni deneyim her zaman kendiliğinden gerçekleşmez. Batıni/gizemci tanrı ile buluşmasına "temizliğin ve aydınlanmanın yolundan" gitmelidir. Bu yol mütevazı bir yaşam tarzından ve değişik neditasyon yöntemlerinden oluşur. Ve amacına ulaşan gizemci haykırır: "Ben Tanrıyım" ya da "Ben sen'im" der. Hallaçı Mansur gibi.

Yukarıda bahsettiğim, Anadolu Aleviliği'ni besleyen kaynakları daha gerilere giderek, ilk çağ Mezopotamya'sında da görebiliriz.

Kısaca değinirsek: Aryan Mitolojisindeki SPENTA MAINYU, bugünkü deyişle KOZMİK-AKLI (günümüz Alevi-Bektaşiliğindeki, İRADEİ-KÜLLİYE) içerir. Buna, Aryan mitolojisinde DAENA deniliyordu. DAENA, din demektir.

Spenta Mainyu, tanrının kendi varlığında oluşan bir güçtür. Tabiatı itibarıyla, iyidir.

Aryan mitolojisinde Spenta Mainyu'nun karşıtı, Angra Mainyu, yani kötüyü simgeleyen karanlık.

Bu ilk çağ kaynaklı düşünce inanç Alevi-Bektaşilikte insanın içindeki "iyi" ve "kötü"dür. İnsanın kendi bünyesinde sürekli çatışan, insanı iyiliğe götüren Rahmani nefis ve kötülüğe götüren Şeytani nefsin çatışmasıdır.

Aryanın bir kolu Hint düşünce ve felsefesinde, Brahmanizmden de iz sürerek bize gelen yolda da Aleviliğe kaynak ışık bulabiliriz.

Amacım Eski Aryanı Hint, Çin, İran ve Yunanı canlandırmak değil canlar. Eğer tatlı bir çorba pişmişse hepimiz bismillah deyip kaşık çalıyorsak, çorbanın nasıl ve hangi malzameden yapıldığını öğrenmeliyiz ki, yeniden çorbayı pişirelim.

Görev Alevi aydınlara düşüyor. Daha iyiyi bulmak için araştırmak ve gerçeğe ulaşmaktır. Bunu yaparken aydın, aydını karalayarak, Emevi artığı yaparak değil; görüş ayrı ise dostça eleştirerek/tartışarak doğruları bulmalıyız.

Anadolu Aleviliğinin Oluşumuna Bakış

(II)

Ali Yaman

Doktora adayı

TÜRKLER'İN İSLAMA GİRİŞİ

Möğolistan'dan Tuna boylarına kadar çok geniş bir coğrafi alana yayılmış bulunan, Türkler, İslamiyet'i benimsemeden önce büyük ölçüde Şamanizm ve kimi kütlerin etkisi altında bulunuyorlardı. Türkler'in eski dini konusunda değişik düşünceler ileri sürülmüştür. Daha önce bu inanç sistemi araştırmacılarca Şamanizm veya Totemizm olarak açıklanırken, daha sonra ortaya konan araştırmalar, Türklerin eski dinlerinin atalar kültü, tabiat kültleri ve Gök Tanrı kültü olmak üzere üçlü bir din anlayışına dayandığını göstermektedir. Dünyanın farklı bölgelerinde de rastlanan, ancak özgün olarak Sibirya kökenli olan Şamanizm'in Türklerin inançlarına daha sonra dahil olduğu kabul edilmektedir. Şamanizm'in en büyük özelliği, diğer inanç ve kütlerle kaynaşmaya çok elverişli oluşu idi.¹

Türkler'in savaşlar ve göçler yoluyla yer değiştirmeleri, bu yayılma ve göç yolları üzerindeki birçok farklı kültür ve inançlara sahip halklarla ilişki kurmalarına ve etkilennmelerine yol açmaktaydı. Ayrıca, Çin'den Hindistan'a ve özellikle Sogd ülkesine² kadar uzanan ticaret ve hac yolları bulunmaktaydı ki, yine bu yollar, Budizm, Maniheizm, Hristiyanlık ve Musevilik gibi çeşitli dinlere mensup tüccarların ve din adamlarının, Türklerin yaşadığı bölgelere ulaşmalarını sağlıyordu. Konunun uzmanlarının verdikleri bilgilere dayanarak diyebiliriz ki, İslamiyet'in Türkler'in yaşadıkları bölgelere ulaşması öncesi, geniş bir coğrafi alana yayılmış bulunan Türk kitleleri, Şamanizm'in yanı sıra, Budizm, Maniheizm, Hristiyanlık ve Musevilik gibi inançlarla da ilişki kurmuş ve etkilennmiş bulunmaktaydılar. Zamanın Türk devletlerinden, Hazarlar'ın Museviligi, Uygurlar'ın Maniheizm'i, Tabgaçlar'ın Budizm'i ve Bulgarlar (Oğurlar)'ın Ortadoks Hristiyanlığı kabul etmeleri bu ilişki ve etkilennmenin doğal bir sonucu olarak görülebilir.³

Büyük ölçüde ekonomik sıkıntılar ve nüfus yoğunluğu sonucu gerçekleşen Türkler'in anayurtlarından göç etmeleri olgusu, esas olarak güneye ve batıya olmak üzere iki doğrultuda gerçekleşti. Batı'ya doğru gerçekleşen Türk göçleri İran'da hüküm süren Sasani İmparatorluğu engeli ile karşılaştılar ve bir bölümü Hindistan'a doğru yönelirken, diğer bir bölümü ise İran'a yakın bölgelerde bulunmayı sürdürdüler. Türkler'in İslam dünyası ile ilişkiye geçebilmeleri ancak Sasani İmparatorluğu engelini ortadan kalkmasıyla mümkün görünüyordu. Ancak Türkler, Sasani İmparatorluğu'nu yıpratmalarına karşın çöktürmemişlerdir.⁴ Bu, aşağıda görüleceği üzere Arap ordularınca gerçekleştirilecektir.

Arap orduları yeni dinin verdiği heyecanla ilerleyişlerini sürdürmekteydiler ve 634'te Yermuk Savaşı ile Bizans'ı Suriye'den çıkardılar. Ardından 635'te Kadişiye ve 641'de Nihavend Savaşları ile Sasani İmparatorluğu'nu ortadan kaldırarak, İran'ı ele geçirdiler. Bu şekilde Sasani İmparatorluğu'nun yıkılması, Türkler'in İslam dini ile ilişki kurabilmesinin yolunu da açmış oluyordu ki, bu bakımdan önemli bir gelişmedir.⁵

Müslüman Arap ordularının Sasani engelini aşması sonrası başlayan Türk-Arap ilişkileri uzun süre karşılıklı mücadele içinde geçti. Emeviler döneminde (661-750) Araplar, kısa zamanda Maveraünnehir'e hakim oldukları gibi, akınlarını Talas'a kadar ilerlettiler ki, bölgede hüküm süren Türk hakanlıklarının birbiriyle olan mücadeleleri de bu durumu kolaylaştırıyordu. Böylece Orta Asya hakimiyeti için mücadele eden Türkler'in Müslüman Arap ordularınca tasfiye edilmeleri üzerine, bölgede Çinliler ve Araplar karşı karşıya geldiler. Abbasiler'in iktidara geçmesinden hemen sonra gerçekleşen Talas Savaşı'nda (751), Araplar Türklerle birlikte Çinlilere karşı savaştılar. Bu önemli savaş sonrası Çin, Orta Asya'dan çekildi ve Araplar bölgeye hakim oldular.⁶ Emeviler'in müslümanlığı seçen Arap olmayan uluslara karşı baskıcı ve hor görücü tutumuna karşın, Abbasiler, halkı Arap olmayan bölgeleri de, Araplarla eşit gören daha ılımlı bir yönetim anlayışını benimsemişlerdi.⁷ Abbasiler'in, Arap olmayanlara karşı sergiledikleri bu tavır değişikliği bazı somut nedenlere dayanmaktadır. En önemlisi, iktidara gelmelerinde Arap olmayan halkların oynadığı önemli rol idi. Araplar'ın yenilgiye uğrattıkları halklar giderek İslamlaşmaya başladıklarından, daha önce başka inançlara mensup din adamları ve tüccarların geldikleri yollardan bu kez müslüman din adamları ve tüccarlar Türklerin yaşadıkları bölgelere gelmeye başlamışlardır.⁸ Ayrıca Abbasiler'in yanı sıra Samaniler devletinin de, özellikle ordu yönetiminde Türkler'den yararlanmasının, İslam'ın bu kitleler arasında yayılmasına yardım ettiği söylenebilir. Yalnız, Türkler'in İslamlaşmasında gözden kaçırılmaması gereken önemli nokta, Türkler'in bu yeni dinin birçok unsurunu Araplar'dan değil Acemler'den almaları konusudur. Türklerin, İslam'ın bölgeye Arap orduları aracılığıyla gelmesinden önce de ilişkide bulundukları ve birçok bakımdan ortak noktalara sahip bulundukları Acemleri (İran'lıları) kendilerine Araplardan daha yakın görmeleri doğaldır. Böylece İranlılar, Türkler'in İslam uygarlığını benimsemeleri konusunda bir köprü vazifesi görmüşler, onlara yol göstermişler, onları etkilemişlerdi. Bu etkileri daha sonraki yüzyıllarda, Türk edebiyatı, sanatı, idare sistemi gibi birçok alanda görmek mümkündür.⁹

Buraya kadar özetlemeye çalıştığım, VII.-X. yüzyıllar arasındaki gelişmelere bakılarak Türkler'in büyük bir bölümünün müslüman olduğu sanılmamalıdır. Sözü edilen dönemde, İslam dini daha çok batıdaki şehirlerde ve gelişmiş yerlerde yayılmıştı. Doğuda, daha çok bozkırlarda göçebe ve yarı göçebe durumda bulunan Türklerin çoğunluğu hâlâ eski inançlarına bağlı idiler.¹⁰ Ancak X. yüzyıla birlikte, Türklerin yaşadığı bölgelerde hâlâ sürmekte olan Arap egemenliği sonucu, neredeyse iki yüzyılı aşan bu zaman sürecinde gelişen siyasal, ekonomik ve kültürel ilişkiler Türkler arasında İslam'ın yayılmasına da hız kazandırmıştı. Artık, Maveraünnehir'in Buhara, Semerkant, Fergana ve Curcan gibi büyük Türk şehirleri, İslam kültür ve uygarlığının önemli merkezi haline gelmeye başladılar. O zamana kadar askerlik sanatındaki üstünlükleriyle tanınmış Türkler, artık,

yeni dinlerin, başka bir deyişle, İslam uygarlığına da katkı sağlayabilecek duruma gelmişlerdi. Öyle ki, Arapların egemenliğinde sık sık ayaklanan, halifeleri bile değiştirme gücüne sahip Türkler artık kendi devletlerini kurma aşamasına gelmiş durumdaydılar.

Bu şekilde, IX. yüzyıldan başlamak üzere, çok geniş bir coğrafi alanda kurulan Müslüman-Türk devletleri arasında¹¹, Tuluniler (875-905), Karahanlılar (840-1212), Gazneliler (969-1187), Selçuklular (1040-1308) ve Harezmsahlar (1077-1231) devletleri sayılabilir.¹²

Türklerin İslam dinini benimseme nedenleri konusunda, uzmanlarca çeşitli tartışmalar yapılmış ve farklı görüşler ileri sürülmüştür. Burada bu konuya da değinmek sanırım yararlı olacaktır. Türklerin İslam'ı benimseme nedenlerinden en fazla savunulanları şu şekilde sıralanabilir:

1-Eski Türk inançları ile İslamiyet arasındaki benzerlikler¹³

2-Araplar ile Türkler arasında yoğun ekonomik ilişkilerin varlığı¹⁴

3-İslam uygarlığının her alanda çağın en üst uygarlığı olması¹⁵

4-Müslüman şeyh ve dervişlerin yoğun dinsel propagandaları¹⁶

5-Araplarla uzun süren savaşlar sonucu uygulanan baskılar ve yok etme politikaları¹⁷

Türklerin, uzun bir zaman sürecine yayılan İslam'ı benimseme olgusunu, yukarıda sayılan nedenlerden birine veya birkaçına bağlama eğilimini birçok eserde görmek mümkündür. Oysa, o dönemi ele alan araştırmalar incelendiğinde açıkça görülecektir ki, Türklerin İslam'ı benimsemelerinde, tek bir neden rol oynamamış, yukarıda sıralanan ekonomik, siyasal ve toplumsal nedenlerin tümü birden farklı düzeylerde etkili olmuşlardır.

Anahatlarıyla sunmaya çalıştığım Türklerin İslam dinini benimsemeleri süreci çok dinamik ve karmaşık bir olgudur ve bu İslamlaşma Orta Asya'dan Anadolu'ya göçler sırasında ve sonrasında da yaklaşık XIV. yüzyıla kadar sürmüştür. Bu konuda iki önemli noktayı daha belirtmek gerekmektedir ki bunlar:

1-Türkler'e sunulan İslam'ın niteliği ve

2-Türkler'in benimsedikleri İslam'ın niteliği, yani Türklerin İslam'ı nasıl algıladıkları konularıdır.

Türkler'e sunulan İslam'ın niteliği konusunda şunları söyleyebiliriz: Din'lerin, yayılma sırasında farklı coğrafyalarda, farklı insan topluluklarına benimsenirken, özleri itibarıyla olmasa da, biçimsel anlamda farklı bir çehreye bürünebilecekleri bilinen bir olgudur. Hiçbir yeni din, eskiden farklı inançlara ve kütürlere sahip topluluklarca bütünüyle benimsenmemiştir. Dinlerini, kütürlerini çeşitli nedenlerden dolayı terkederek insanlar, bu sırada kimi eski inançlarını bırakırken kimilerini de yeni dinlerine uygun hale getirerek yaşatmayı sürdürmüşlerdir.¹⁸

Hele Türkler, Kürtler ve İranlılar gibi uzun bir geçmişi olan inanç ve kültüre sahip uluslarda, benimsenen yeni dine, eski inançların sokulması oranının daha fazla olduğu, Anadolu insanında etkilerini bugün dahi gördüğümüz sosyolojik bir realitedir.¹⁹

Tasavvuf ve tarikatlerin doğuşu

Bu kısa değerlendirmeden de anlaşılacağı üzere, Arap Yarımadası'ndan doğan İslam Dini, Türkler'in yaşadığı bölgelere ulaşıncaya kadar çeşitli dinsel ve kültürel etkilere maruz kalmış ve dolayısıyla doğduğu coğrafyadan uzaklaştıkça, karşılaştığı değişik kültürel ve dinsel unsurları bünyesine almak zorunda kalmıştır. Daha önce ele aldığımız tasavvuf akımının oynadığı rolde de gördüğümüz gibi, İslam'ın Türkler'in yaşadığı bölgelere ulaştığındaki bu esnek niteliği, Türkler'in İslamlaşmasında oldukça etkili olmuştur. Bu konuda İslam Tarihi uzmanlarından Claude Cahen şu bilgileri vermektedir:

"...Buradaki Türklerle sunulan Müslümanlık özel bir nüddü: Büyük bilgilerin Müslümanlığı değil, halk arasında sevilen gezgin din adamlarının, çeşitli kültür düzeyindeki tüccarların ve sınırdeki askerlerin sunduğu bir Müslümanlığın temel ilkelerinden olduğu kadar, çeşitli törelerden, büyülerden de söz edilmektedir."²⁰

Daha öncede söz edildiği üzere, Türkler İslam'ı doğrudan Araplar'dan değil, İran kültürünün merkezi Horasan yoluyla almışlardır. Zaten İran uygarlığı, daha Türkler'i etkilemeden önce, İslam dini üzerinde de önemli etkilerde bulunmuştu. Kaldı ki, İslam, yayılması sırasında İran'dan başka uygarlıklar ve dinlerle de karşılaşmış ve bunlardan etkilenmişti. Yine İslam'ın yayılması sonrası çeşitli mezhepler ortaya çıkmış, dinsel kavram ve kuralları farklı yorumlamaları nedeniyle olduğu kadar, siyasal nedenlerle de kıyasıya bir mücadele içine girmiş bulunmaktaydılar.²¹ Aslında bütün Ortaçağ boyunca, esas nedenleri siyasal ve ekonomik olsa bile çekişmelerin gerekçeleri dinsel olarak sunulmaktaydı. Sözü edilen dönem de bu tür mücadelelere sahne olmaktadır.

İşte Türkler, özetlemeğe çalıştığım bu koşullar altında, yüzyıllarca süren bir zaman sürecinde, birçok din ve kültürün etkisinde kalarak, sosyal, kültürel ve dinsel gereksinmelerine cevap verebilen esnek/hoşgörülü ve Claude Cahen'in "Özel bir Müslümanlık" diye nitelediği bu dini benimsediler. Daha sonra da değineceğim gibi, Anadolu'ya göçler sırasında ve sonrasında da süren Türklerin İslamlaşması süreci, XIV. yüzyıla kadar sürmüştür.

Türkler İslam'ı nasıl benimsediler, konusuna da kısaca değindikten sonra, Anadolu'ya göçler konusuna geçeceğiz.

Daha önce gördüğümüz üzere İslam Türkler'e özel bir biçimde ulaşmıştı. Şehirlerin aksine köylerde ve göçebe boylarda İslamlaşma daha yavaş olmaktadır. Şehirlerde daha çok Sünni derviş ve şeyhlerin faaliyetlerine karşın, köylerde ve göçebe boylarda daha çok Şii eğilimli dervişler ve babalar propaganda faaliyetleri yürütmekteydiler. Abdülkadir İnan'ın deyişiyle "köy halkı ile göçebe boyların müslümanlığı formaliteden ibaretti."²² Aynı konuda F. Köprülü ise şu bilgileri veriyor:

"Daha ilk zamanlardan itibaren Batıni akımların hüküm sürdüğü Horasan ve Maverünnehir sahalarında yaşayan ve siyasi-dini akımlara fiilen karışarak Batıni inançlarıyla yakınlık kuran Oğuz aşiretleri, İslamlığı yavaş yavaş kabul ettiler; fakat bu görünürde olan İslamlık cilasını atında, eski ulusal geleneklerinin ve önceki dinlerinin etkisi altında bulunuyorlardı. İslam fakihlerinin kendilerine çok karışık ve sıkıntılı gelen telkinlerinden ziyade, kendi kam(=ozan)larının nüfuzuna bağlı idiler. Maverünnehir ve Horasan'a gelmezden önce ve geldikten sonra Hristiyanlık, Hinduizm, Mazdeizm,

Maniheizm gibi çeşitli dini sistemlerle az çok ilişki kuran bu Türkmenler üzerinde, İslamiyet de dahil olmak üzere, bu harici (dışsal) ve kapalı (zor anlaşılan) inanç sistemlerinin hiçbirisi eski dinsel geleneklerini tamamen unutturamazdı."²³

Bildiğimiz gibi kam-ozanların yerini, artık ata veya baba ünvanlı dervişler almaktaydı. İslam öncesi dönemden kalma Türkler arasında yaygın bulunan menkıbelere bile İslami bir şekil kazandırılarak, bu ata veya baba ünvanlı dervişler tarafından halk arasında yayılıyordu.²⁴

Sonuç olarak diyebiliriz ki, Türk kitleler İslam dinini benimserken, büyük ölçüde eski inançlarını ve geleneklerini de muhafaza etmekteydiler. Yine bu Türk kitlelerin çoğunluğu, karmaşık ve sıkıcı din kurallarını yayan din adamlarına, şeyhlere itibar etmemekte, onlar daha çok eski Şamanları ve kamları hatırlatan ve eski inançlarla yeni din arasında paralellikler kurdukları daha yüzeysel, dinsel bilgileri yayan atalara/babalara bağlanmakta ve onların nüfuzları altında bulunmaktaydılar. Bu kitlelerin müslümanlığı, dinsel yükümlülükleri yerine getirmekten uzak, eski inanç ve geleneklerin ön planda olduğu yüzeysel bir müslümanlıktı.

ANADOLU'YA GÖÇLER

Türkler'in anayurtları olan Orta Asya'dan başlayan ve değişik yönlere gerçekleşen göçleri, gelişigüzel bir hareket olmayıp, çeşitli nedenlere dayanmaktadır. Konunun uzmanları, Türklerin yüzyıllarca süren ve çeşitli yönlere gerçekleşen göçlerinde şu ana etkenlerin rol oynadığını belirtmektedirler:

1. Nüfus yoğunluğu ve otlak darlığı.
2. İklimden kaynaklanan kuraklık ve diğer sorunlar.
3. Türk devletlerinin ve boylarının birbirleriyle mücadeleleri.
4. Moğollar ve başka devletlerden gelen dış baskılar.

Uzmanlarca Türkler'in göç etme nedenleri olarak kabul gören bu ana etkenlerin yanısıra, Türkler'in bozkırdaki göçebe yaşam biçimini de bu göçlerde kolaylaştırıcı bir unsur olarak görmek mümkündür.²⁵ Yukarıda anahatlarıyla sunduğumuz etkenlerden kaynaklanan göçler esas olarak güney ve batı yönlerinde olmak üzere iki doğrultuda gerçekleşti. Güneye yönelen göçler sonucunda Türkler Çin'de çeşitli devletler kurdular ve yerli halkla kaynaşmak suretiyle ulus bilinçlerini yitirdiler. Batı yönünde gerçekleşen göçler ise iki kola ayrıldı ve birinci kol Doğu ve Orta Avrupa'ya, ikinci kol Horasan, Azerbaycan, İran ve Anadolu taraflarına yöneldi. Çin'e, Doğu ve Orta Avrupa'ya yönelen göçler sonucu Türkler, buralarda birçok devletler kurdular ve anayurtlarıyla bağlarının da kesilmesi nedeniyle uzun dönemde bulundukları bölgelerdeki halkların kültür ve inançlarını benimsemek suretiyle, onlarla kaynaştılar. Horasan, Azerbaycan, İran ve Anadolu taraflarına yönelen göçler ise Sasani İmparatorluğu engelini aşamamış, göç edenlerin bir bölümü Hindistan'a doğru yönelirken, diğer bir bölümü Azerbaycan ve İran bölgelerinde bulunmayı sürdürmüşlerdir. Ayrıca bu bölgelere yeni yeni göçler olmaya da devam etmiştir. Sasani İmparatorluğu engelini Araplarca ortadan kaldırılması ve X. yüzyıldan itibaren yoğunlaşarak artan Türk kitlelerinin İslam Dini'ni benimsemelerinin de etkisi ile Türkistan, Harzem, Horasan ve İran yönüne göçler olmaktadır. Daha XI. yüzyılın ilk yıllarında Selçuklular ortaya çıkmadan önce Maverünnehir'den bir takım Oğuz

aşiretleri, Azerbaycan ve Kuzey Kafkasya'ya yayılarak Bizans İmparatorluğu sınırlarına yerleşmişlerdi. Bu savaşçı Türkmen kitleleri zaman zaman Bizans'a da saldırmaktaydılar.⁽²⁸⁾ Selçuklu Devleti'nin kurulması sonrası, Anadolu'ya yönelik akınlar daha da yoğunluk kazandı ve Anadolu Türk kitlelerince iskân edilmeye başlandı. (sürecek)

Yararlanılan Kaynaklar

1. Eski Türk inançları ve Şamanizm konusunda bk. Jean-Paul Roux, *Türklerin ve Moğolların Eski Dini*, İst. 1994 Abdülkadir İnan, *Tarihte ve Bugün Şamanizm*, 3. b. Ank. 1986 Sadettin Buluç "Şaman" md. I.A.c.XI. ss.310-335. İbrahim Kafesoğlu, "Türkler" md. I.A.c.XII. ss.240-247.
2. Sogd (sogd), Orta Asya'da Amuderya (Ceyhun) dan Siriderye'ye (Seyhun) uzanan bölgeye verilen addır. Ayrıntılı bilgi için bk. W.Barthold, "Sogd" md. I.A.c.X. s.736.
3. Bu konuda bk. Zekeriya Kınacı, *Orta Asya'da İslamiyet'in Yayılışı ve Türkler*, Konya 1989. Hakkı Dursun Yıldız, *İslamiyet ve Türkler*, İst. 1976 Zeki Velidi Togan, *Umumi Türk Tarihine Giriş c.1 3.b İst.* 1981 ss. 46-47, 49-50 vd. Hilmi Ziya Ülken "İslam'dan Önce Türkler Ne İnanırdı?" *Yeni İnsan*, Sayı. 75 Mart 1969 ve sayı 79 Temmuz 1969 Kafesoğlu agm. ss. 246-247
4. Ayrıntılı bilgi için bk. Mehmet Altay Köymen, *Selçuklu Devri Türk Tarihi*, Ank. 1963.s.3
5. Kafesoğlu, agm. s. 4261. Kömen agy. s.4
6. Togan agy. s.55. Yıldız, agy. ss. 10-39 Barthold, agy. ss.202-203. Maverünnehir, bazı kaynaklarda Aşağı Türkistan olarak da kullanılabilmektedir. Örn. bk. Kınacı, agy.
7. Barthold, agy. s. 213 bk. K.V. Zettersteen, "Abbassiler" md. I.A.c.I. s.18.
8. Bu konuda bk. Claude Cahen, *Osmanlılardan Önce Anadolu'da Türkler*, Çev. Y.Moran, 3. b. İst. 1994. s.25 Jean-Paul Roux, *Türklerin Tarihi*, Çev. Galip Üstün, Milliyet Yay. 4b. İst. 1995. ss. 135-136
9. Türkler'in İran'da yayılmaları ve sonraki gelişmeler için bk. J.H. Kramers, "İran" md. c.V. II. s.1019-1020 İran uygarlığı ve Türklerle etkileri için bk. Franz Babinger, "Anadolu'da İslamiyet" R.Hulusi'nin Osmanlıca çevirisin Türkçe'ye aktaran M.Yaman, Cem. Aralık 1995. ss. 12-14; devamı Ocak 1996. ss. 19-24 Köprülü, *İlk Mutasavvıflar*, ss. 15-16 160 n.4
10. Osman Turan, *Selçuklular Zamanındaki Türkiye*, İst. 1971 s.XIX.
11. Parantez içerisindeki tarihler bu devletin kuruluş ve yıkılış tarihlerini göstermektedir. Harezmişahlar'da A.Britannica, diğer devletlerde ise I.A'nın ilgili maddeleri esas alınmıştır.
12. Bu konuda daha ayrıntılı bilgi için bk. Erdoğan Merçil, *Müslüman-Türk Devletleri Tarihi*, Ank. 1991.
13. Örn.Bk. Kafesoğlu, agm. s.261
14. Örn.Bk. Faruk Sümer, *Oğuzlar (Türkmenler), Tarihleri, Boy Teşkilatı- Destanları*, 2.B. Ank. TTK. Yay. 1972. s.52.
15. Örn.Bk. Barthold, agy. s.95,105
16. Örn.Bk. Sümer, agy. s.52
17. Örn.Bk. Erdoğan Aydın, "Türkler Nasıl Müslümanlaştı?" yazı dizisi Cumhuriyet, 8-17 Mart 1994
18. Bu konuda Abdülkadir İnan'ın verdiği şu bilgiler oldukça anlamlıdır: "Büyük ve kitaplı dinlerin hiçbirisi eski müşrik dinlerin tesirinden kurtulamamışlar, yeni yüksek dinin talimatına açıkça aykırı olan birçok görenek ve inançları, 'kitaba uydurup' din kitaplarına bile sokmuşlardır." İnan, agy. s.204 Dinler konusunda daha ayrıntılı bilgi için bk. Felicien Challaye, *Dinler Tarihi*, Çev. S. Tiryakioğlu, İst.1960
19. Bu konuda yapılmış çok önemli bir araştırma için bk. Ahmet Yaşar Ocak, *Bektaşî Menakibnamelerinde İslam Öncesi İnanç Motifleri*, İst. 1983
20. Cahen, agy. s.27
21. Bu konuda bk. Köprülü, *İlk Mutasavvıflar*, ss. 10-15 vd.
22. Aslında siyasi olan bir mücadelenin görünüşte nasıl dinsel nitelikte olduğu konusunda bk. B.Zahoder, "Selçuklu Devleti'nin Kuruluşu Süresinde Horasan", Çev. I.Kaymak, Belleten, c.XIX, 1955, ss.513-514 İslam Med. s.57
23. Abdülkadir İnan, "Müslüman Türkler'de Şamanizm Kalıntıları" A.Ü.İlahiyat Fakültesi Dergisi, 1952. c.1. sayı. IV. s.20
24. Fuad Köprülü, "Bektaşîliğin Menşeleri" Çev. M.Yaman, Cem Eylül 1995. s.12
25. Köprülü, *İlk Mutasavvıflar*, ss.14, 19-20
26. Bu konuda bk. Togan, agy. ss. 140-149 Cahen, agy. ss.21-25 Kafesoğlu, agy. ss.145-147, Turan, agy. ss.2-12 Osman Çetin, *Selçuklu Müesseseleri Anadolu'da İslamiyet'in Yayılışı* İst. 1981. ss.45-71
27. Kafesoğlu, agy. s.147
28. Turan agy. s.10 Köprülü, *İlk Mutasavvıflar*, s.159

Aleviliğin toplumsal ve siyasal tarihinden kesitler

Proto-Alevilik ve Aleviler

(Başlangıcından 9.yüzyılın başlarına kadar)

(2)

İsmail KAYGUSUZ

Abdullah İbn Saba ve Sabailer

Alevilerin gerçek İslami atalarının Sabailer olduğu gerçeğini vurgulayarak konuya girmek istiyoruz. Taraftarlık deniyorsa, taraftarız. Haksızların zalimlerin karşısında; ezilen halkların, zulüm gören toplumların yanındayız ve gücümüz çerçevesinde onların mücadelelerini yazıyoruz. İşte bu bağlamda Abdullah İbn Saba, İmparatorluğa dönüşmekte olan İslam devletinin yayılmacı, talancı-sömürücü ve baskıcı oligarhlar yönetimine karşı halkı ayaklandıran ilk toplumsal önder olma onurunu taşır. Sünni ve Şii İslam tarihçi yazarları ve idealist burjuva tarihçileri, ya onun inançsızlığı-sapkınlığı ve İslama ilk bölücülüğü soktuğunu ballandırarak anlatır ya da yaşamadığını yazarlar. (Dipnot 2: Mısırlı bir şeriatçının -Murtaza el-Askeri- yazdıklarına dayanarak, onun yaşamadığını, efsanevi bir kişi olduğunu ispatlamak gayret-keşliğiyle A. Gölpinarlı'nın kaleme aldığı 'Bir Yalancının Düzmeleri: Abdullah İbn Saba, (İstanbul, 1974)' kitabının bilimsel ve tarihsel, hiçbir değeri yoktur. Mevlevilik'ten Şiiliğe geçtikten sonra, böyle bir misyon yüklenerek bu kitabı çevirip yorumladığı anlaşılıyor. Gerek kitabın önsözünde ve gerekse kitabı tanıtan yazılardaki "Yüzyıllar boyunca Şiiliği Abdullah İbn Saba diye bir yahudi dönmesinin kurduğuna inanılmıştı. Eser böyle bir adamın olmadığını ortaya koyması bakımından pek önemlidir" ifadeleri bunu gösteriyor. Tek yanlı, subjektif yaklaşımla tarihsel gerçeği ortadan kaldırma çabasından başka birşey değildir.)

Halife Osman'ı övmekle bitiremeyen ve üzerine toz kondurmayan Hintli İslam tarihçisi Prof. K. Ali bile, onun politik önderliğini ve halkı Osman'a karşı kıskırttığını şöyle yazmak zorunluğunu duymuştur: "Çıkarı için müslüman olmuş (Ne türden çıkar için? Herhangi bir açıklama yoktur.-İ.K.) Yemen'li bir Yahudi olan Abdullah İbn Saba, Osman'a karşı kıskırtma olaylarında önderlik rolünü üstlendi. Başarıyla eylemi tohumlarını ektiği Basra, Küfe ve Suriye'den sürgün edilince, Mısır'a gitti. Orada da Osman'ın aleyhinde vaizler vermeye başladı. Onun konuşmalarıyla çokları etkilendi ve böylece isyancıların gücü giderek arttı. Zaten birçok milliyetler kılıçla boyun eğmişler ve sonuç olarak müslümanlığı zorla kabul etmişlerdi. Ve hâlâ müslümalara karşı kesin kin ve nefret besliyorlardı. Karşıklığı fırsat bilerek, şimdi onlar da isyancıların yanında yer almıştı." (Prof. K.Ali, M.A., agy s.118)

İbn Saba'nın yaşamı hakkında kesin ve doyurucu bilgi yoktur. Yaşadığı çağdan beri onun eylem ve inançlarına karşı olan yazar, siyasetçi ve tarihçiler tarafından çoğu aleyhte yazılmış bilgiler günümüze gelmiştir. Herşeyden önce, Ali partisinin (Şia) kurucularından, ama asıl en büyük propagandacısı olarak tanınır. Ayrıca İbn Saba'dan başka İbn al-Sawda, İbn Wahb, İbn Harb gibi adlarla anılmasından bile, bize göre nominal evidence olarak, kişiliği üzerinde yorumlar yapmak olasıdır. İbn Saba, yani 'Saba Oğlu' namıyla, Ethiopia'nın, tarihi Saba Melikesi Belkis ilişkisiyle Süleyman Peygamber'e ulaşan (İ.Ö. 10.yy.?), çok eski yahudi (Falaşlar) yerleşmelerinden Saba kökenli (Yemenli) olduğu anlaşılıyor. İbn al-Sawda, yani 'Sevda Oğlu' unvanıyla, taparcasına sevdiği, sevdalandığı Ali sevgisinin yandaşı ve yayıcısıdır. İbn Wahb, yani

'veren, ihsan eden, dağıtan, bağış sunan kişi' anlamı çerçevesinde 'Vahab Oğlu' adıyla, halkın arasında herkese yardımcı, cömert ve zalimden alıp mazlumlara dağıtan sevilen bir halk önderidir. Ayrıca onun yiğitliği, korkusuzluğu, dövüşmesini iyi bildiği ve savaşçılığını vurguladığını düşündüğümüz İbn Harb, yani 'Savaş Oğlu' adı da o derece dikkat çekici değil midir?

Abdullah İbn Saba'nın kıskırtıcılığı ve sapkınlığı(!) üzerine, özellikle al-Tabari'den (9.yy.ın sonları 10.yy.ın başları) sonra Sünni tarihçiler tarafından çok çeşitli tanımlamalar yapıldı. Bunlardan al-Makrizi'nin (Khitat II, 334) 'İbn Saba olayı, Muhammed'in sahabeleri arasında mükemmel uyumdaki ilk bozulmadır' tanımlaması, onun sahabelerden, yani Peygamberin yakın arkadaşlarından olduğunu belirliyor. Bazıları kabul etmese de Peygamberin zamanında Musevilikten İslamiyete geçmiş ve onun yakınlarından olacak kadar beceri ve yeteneklidir. (İbn Saba hakkında çeşitli

"Malı yalnızca kendin için kazanılmış olarak düşünme,... Allah'tan kork ve malını paylaş."

"Ey çoğun çoğunu isteyen şaşkın, bunca malı toplamakta amacın nedir? Çok malı olanın ömrü mü uzuyor? Utançtır insana, evinde serilip yatarken komşusunun üstsüz başsız, bükülerek aklıktan yatması. Utançtır yoksulu ezmek, ona zulmetmek... Nasıl bir hastalıktır, sen evinde tok yatarsın etrafında deriyi kemirmeye hasret duyan yürekler varken. Benim evim, gelen herkesin kendi ortamıdır, kilerimiz yiyecek alana açıktır. Bütün varımızı sunarız, sadece ekmek ve sirke olsa da. Çok kimse çalışıp çabaladığı halde zenginliğe ulaşamazken, bir diğeri hiç emek harcamadan zengin oldu. Ve mal üstüne mal topladılar. (Oysa) kişiyi ev barındırır, hırkası üstünü, ayıbını örter; ölmeyecek, yani ihtiyacı kadar yemek yetmez mi insana?"

görüşler için bkz. M.G. S. Hodgson, *The Encyclopedia of Islam. Vol II*. Leiden, E.J. DRILL, 1986, s. 51) Ayrıca Ali'yi tapacak kadar sevmesi, onun sayesinde müslüman olduğu ve onun üstün bilgi ve erdemleriyle bu dini öğrendiğinin kanıtıdır.

İbn Saba'nın kendisine verilmiş unvanlardan da ortaya çıkan karakteri, onun yeni bir öğreti ve eylemlerdeki önderliğinin temellerini fazla bilinmeyen geçmişinde aramak gerektiğine işaret edebilir. Ona, İslamda ilk aylık tohumlarını atan, birliği bozan fesatçı 'Yahudi dönmesi' gözüyle bakarak küfretmek, inanç-düşünce ve eylemlerini aşağılamaz ve küçültemez de. Bu Peygamberin amcasının oğlu, damadı ve aynı zamanda varisi olarak onun soyunu sürdüren Ali'nin kendisine küfürdür. Çünkü İbn Saba tam tersine, yukarıda örneklemelerle açıklanmaya çalışılmış olan sosyo-ekonomik değişimlerle yaratılan toplumsal eşitsizliği, özel mülkiyet hırsı içindeki çıkar grupları ve geniş toprak sahiplerinin oluşturduğu sınıflarla bozulmuş toplumsal birliği, İslam'ın temellerinin sağlamlaş-tırılmaya çalışıldığı Muhammed'in Medine döneminde (Alevilikte Musahiplik kurumunun somut başlangıcı olan) Muhacir-Ensar (şimdi Arap-Mevali) Akdi Kardeşlik temelindeki 'Ortak kazanıp ortaklaşa yeme ve herşeyin eşit üleşimi ilkesi' içinde yaşamayı yeniden

sağlamak için mücadeleye atılmıştır. İnanıyoruz ki, Abdullah İbn Saba'ya ışık ve yol gösterici olmuş, aşağıda yinelediğimiz sözlerini Ali, Ömer ile Osman'ın halifelik dönemlerinde (634-656) söylemiştir:

"Malı yalnızca kendin için kazanılmış olarak düşünme,... Allah'tan kork ve malını paylaş."

"Ey çoğun çoğunu isteyen şaşkın, bunca malı toplamakta amacın nedir? Çok malı olanın ömrü mü uzuyor? Utançtır insana, evinde serilip yatarken komşusunun üstsüz başsız, bükülerek aklıktan yatması. Utançtır yoksulu ezmek, ona zulmetmek... Nasıl bir hastalıktır, sen evinde tok yatarsın etrafında deriyi kemirmeye hasret duyan yürekler varken. Benim evim, gelen herkesin kendi ortamıdır, kilerimiz yiyecek alana açıktır. Bütün varımızı sunarız, sadece ekmek ve sirke olsa da. Çok kimse çalışıp çabaladığı halde zenginliğe ulaşamazken, bir diğeri hiç emek harcamadan zengin oldu. Ve mal üstüne mal topladılar. (Oysa) kişiyi ev barındırır, hırkası üstünü, ayıbını örter; ölmeyecek, yani ihtiyacı kadar yemek yetmez mi insana?"

Görülüyor ki, Abdullah İbn Saba'nın, Arap ve zorla müslüman olmuş halkları (mevali) ardına alıp Mısır'dan Medine'ye uzun yürüyüşün teorik temeli Ali'nin bu görüşlerinde yatmaktadır. Yukarıda örneklediğimiz Abu Zar Gaffari'nin görüş ve eylemlerinin temelinde de kuşkusuz bunlar yatıyordu. Osman'ın halifelığının başından itibaren, Ali'nin Şiası (Partisi), ondan pasifist siyaseti bırakmasını istemişlerdir. Çünkü Ömer'in izlediği yayılmacı fetihçi siyaset nedeniyle, çevrelerindeki 'üstsüz başsız, aklıktan bükülüp yatan yoksula zulmederek, mal üstüne mal yığmış olan' (burjuva tarihçilerinin sıkılmadan demokratik seçim yapan bir meclis gibi gösterdikleri) Kabile Şefleri Hakemler Kurulu doğal olarak Osman'ı seçmişti. Muhammed zamanında uygulanan ve Kur'anın birçok ayetlerinde vurgulanan eşitlik ve paylaşım ilkeleri çoktan unutulmuş, 'Cihad, talan, Ganimet' gibi çıkarlarına uygun gelenler ise harfiyyen uygulanıyordu. Ali'nin, Osman'ın halife seçilmesi üzerine ona söylediği şu sözler, aktif siyasete başlamayı karar verdiğini gösteriyor:

"353. Eğer hakemlerin atamasıyla bu (halifelik) görevi devraldım diyorsan, senin hakemlerini atayan (Ömer) nerede? 354. Peygambere yakınlığını öne sürüp, bunu hakettiğini söylüyorsan hasımlarına karşı, ona senden daha yakın ve evla (öncelikli) olan da var."

Burada Ali'nin 'öncelikli' diye sözettiği, elbette ki kendisidir. Bunlara daha ağır sözler ekleyerek açık ısrarını sürdürüyor:

"1756. Görevi devralacak bir şeref sahibi olacaksın, onun en yakını benim. O, ilmiyle büyüdü beni ve onun ilminin bilgini oldum. 1765. Ey bu hakka sahiplerin hakkına tecavüz etmek isteyen, sen ne kadar da cahil ve aptalsın!" (Agy)

Elbette ki, ne aptal ne de cahildi Osman. Özçıkarcı bezirganlığını, kabilesi ve yakınlarına çıkar alanlarını peşkeş çekerek, Muhammed'in Medine dini diye birşey bırakmadı; İslami toplumsal eşitliği ve birliğini parçalayarak, dinin kurucusuna da dine de en büyük kötülüğü yaptı. Ali bunların geç farkına vardı. Kişisel faziletin herşey olduğu yanlışına düştü gecikerek. İşte Abdullah İbn Saba bu gecikmeyi kendi öz yöntemleriyle, Sabaili'lik öğretisiyle unutturdu ve son hızla öncelleştirdi.

Aleviliğin toplumsal ve siyasal tarihinden kesitler

Abdullah İbn Saba ile Abu Zar Gaffari aynı siyasi amacın militanlarıydı. Amaçları Ali Şiasını (partisini) iktidara getirme ve ilk dönem Medine İslamı'nın 'eşitlikçi, üleşimci' sınıfsız toplumuna geri dönmektir. Ancak her ikisinin de hitap ettikleri toplumsal kesimler farklı olduğu gibi yöntemleri de farklıydı. İslam Peygamberinin "Ben bilimin şehriyim, Ali kapısıdır: Ena Medinet-ül İlmi Aliy-ün babuha" diye nitelendirdiği Ali İbn Abu Talib, "Ben zamanın bilginiyim" derken kendini övmüş olmuyordu, gerçeği söylüyordu. (Dipnot 3: Kuran'ın ilk büyük ve önemli yorumcusu olan Ali, "1451.Cebrail evlerimizde bizi ziyaret ederek, İslamın farzları ve hükümlerini getirmektedir" diyecek kadar Kitabı aşınadır. Ama bugün Ali Kuran'ı mevcut değildir, yok edilmiştir. Arap dili grameri üzerinde çalışmaları bulunan Ali'nin 'Güzel söz söyleme yöntemi' anlamına gelen *Nehcet-ül Belaga* ve 1044'de Ebu'l Kasım Ali bin Tahir tarafından derlenmiş şiirlerinin toplandığı 'Ali Divanı' günümüze ulaşmıştır. Çelişkili söylemlerden dolayı bazılarını kuşkuyla yaklaşılabilir. Bizce içindeki bazı şeriatçı söylemler, dönemin Nakip'lerinden olan yazarın kendisi tarafından taktiye olarak sokulmuştur.)

Ali Divanı'ndan kullandığımız alıntıların nasıl diyalektik materyalist yorumlara açık olduğu ortadadır. Ali'nin bu şiirsel siyasi ve felsefi söylemlerine yansıyan görüşlerini temel alan Abu Zar Gaffari, başta halife Osman olmak üzere tüm yöneticilere; kabile başkanları, yeni oluşmuş büyük toprak sahipleri ve askeri oligarşiye, kısacası sesleniyor, "Herkes zorunlu ihtiyaçları için en azını ayırdıktan sonra" ötesindeki varlığı ve gelirlerinin tümünü, sadaka olarak Tanrı'nın hizmetinde hucumalıdır." derken, ayetlerden örnekler okuyarak, onları Kuran'a uymaya çağırıyordu. Allah'la ve Cehennem ateşiyle korkutmaya çalışarak ilk Medine İslamı'na geri çağırıyordu. Bir bakıma, Malik el Eşter, Saad İbn Vakkas, Ebu Mus'el Eşar gibi Kurru ehli (Kuran'ın ilk okuyanlar) militanlarındandı. Daha önce de belirttiğimiz gibi halife Osman onu, şehirden şehire sürgün ederek öldürdü.

Buna karşılık Abdullah İbn Saba farklı bir toplumsal düzlemde hareket ediyor ve halkı ayaklandırıyor, sık sık olaylar çıkartıyor. Ama yönetim tarafından cezalandırılmak şöyle dursun, yakalanamıyordu bile. Basra'da görülüyor, Küfe'de çıkardığı olayların arkasından Suriye'den sesi geliyordu. Kısacası her kıskırtma hareketinde parmağı vardı.

Bu sırada Mısır valisi, Osman'ın mali ve yayılmacı siyasetinin baş şampiyonu ve has komutanlarından Abdullah b. Sa'd'ı kıskırtmaları bastırmak ve Halifeyi desteklemek için, yerine bir adamını koyarak Mısır'dan ayrılmıştı. 645-6 yılından beri Mısır ve Kuzey Afrika halkları üzerinde *Amr İbn-ül As*'la birlikte zulüm ve baskı uygulayan bu Vali ayrılır ayrılmaz, Mısır'daki muhalif isyancı grupların başında bulunan *Muhammed b. Hudhayfa*, İbn Saba'nın etkili propagandasıyla eyalet yönetimini ele geçirdi. Sa'd'ın vekili *Al-Sahib b. Hişam* Mısır'dan kovdu. (El Vol. II, Leiden-E.J.Brill, 1986, s.51)

Böylece Mısır'da tam başarıya ulaşmış olan İbn Saba isyancıların başında Medine'ye giriyor ve Halife'nin evi kuşatma altına alınıyor. Önce, hakkını gasbetmiş rakibini korumak için oğullarını gönderecek kadar erdemlilik gösteren Ali'nin önerisiyle valilerin değiştirilmesi isteniyor. Tarihçiler burada ağız birliği etmişlercesine, dindar, yumuşak huylu ve biraz zayıf karakterli olarak nitelendirdikleri Halife Osman'ı temize çıkarmak için, akrabası ve baş danışmanı Mervan'ın vali atama yazılı buyruğunu değiştirerek gönderdiğini yazmaktadırlar. Zaten diğer eyaletlerden gelen isyancılar da Medine sokaklarını doldurmuş, ufak bir kıvılcım bekliyorlardı. Valilerin değişimi gibi geçici bir çözüm değildi onların dertleri: halkın çoğunluğunun yararına bir yönetim ve birkaç büyük toprak sahibi ve askeri oligarhların ellerindeki

büyük varlık birikiminin eşit paylaşımını istiyorlardı. Böyle olunca, başa geçirmek istedikleri pasifist (barışçıl) Ali'nin de aracılığıyla isyancıları ikna ederek zaman kazanmak varken, Mervan'ın Halife'nin vali atamayazısını 'bu mektubu getiren kişiyi öldürün' biçiminde değiştirmesi akla uygun bir siyaset değil. Muaviye'nin Medine'deki ayağı, onun kadar muhteris ve kurnaz olan Mervan'ın bunu yapacağını biz sanmıyoruz. (Dipnot 4: Eğer kesin belgelendirilemiyorsa, biz tersini yapardı diye düşünüyoruz. Çünkü İslam devleti yönetiminde Osman'la birlikte Umeyy oğulları (Emevi) hegemon-yasının temelleri atılmış, tam güç kazanma aşamasındaydılar. Valilerin usulen değiştirilmesiyle birkaç yıl kazanarak daha da güçleneceklerdi. Zaten Ömer döneminde Suriye valiliğini ele geçirip, evlilik yoluyla Şam'da Gassanid krallığının mirasına konmuş ve güçlenmiş olan Muaviye, bölgede neredeyse bir vassal krallık yapıyor. Merkezden alabileceğine bağımsız davranıyor. Bizans'la ticari ve kültürel ilişkiler içinde hanedanlığının temelini hazırlıyordu. Vali değiştirme olayını da rahatlıkla kendi lehine çevirmenin kolayını bulurdu. Nitekim Osman'ın öldürülmesinin sorumluluğunu da Ali'ye yükleyerek, yeni sınıfları ve çıkarlarını ardına alıp tarihin seyrini kendi lehine çevirmişti. Oysa olaylar yatıştırılmış olsaydı, Medine'de halifeliği ele geçirmek daha kolay olacaktı Muaviye için. Bu nedenlerden ötürü diyoruz ki, bu mektup değiştirme olayına kuşkuyla bakıyoruz.) Ali'nin aracılığıyla isyancılarla Yönetim arasında valileri değiştirme yönündeki uzlaşma gereğince, yeni atanan valilerin birer heyetle yola çıktıklarını görüyoruz. "Basra, Küfe ve Mısır gibi farklı yönlerde giden ve Halife'nin mektubunu götüren bu heyetlerin aynı gün aynı saatte başkent Medine'ye dönmeleri fiziksel olarak olanaksızdır. Sahte mektubu onlar uydurmuş ve Medine halkını gafil avlamayı planlamışlardı. Halife böyle bir mektuptan tanınmayla habersizdi. Bunu çok ciddi bir yeminle bildirdi, fakat ona inanmadılar."

A Study of Islamic History (İslam Tarihi Araştırması) isimli kitabında (s.120) Prof. K. Ali, M.A.'nın bu açıklamalarına farklı nedenlerden katılıyoruz. Hintli Prof. H.Ali, Halife Osman'ı masum, yönetimini adil kabul ettiği için, başkadran halka düşman gözle bakmakta ve olayı bu gözle yorumlamaktadır. Yukarıda ve dipnotta açıkladığımız nedenlerden ötürü Osman'ın vali atama buyruğunu değiştiren Mervan değil, Prof. H.Ali'nin de işaret ettiği gibi ayaklanmayı yönetenlerdi. Bu değişikliğin, yani oraya varır varmaz, buyruğu getiren kişiyi öldürün emrinin, Mısır'a atanan yeni vali Muhammed bin Ebubekir için verilmiş olması doğrudan İbn-i Saba çevresine bağlanabilir. Medine sokaklarını doldurmuş olan isyancılar gergin beklemekteydiler. Baskılar, yoksulluk ve sıkıntıları valilerin değişmesiyle giderileceğine inandırılmaya çalışılmaktadır. Başta Ali olmak üzere araçlar, halifelik makamının zarar görmemesini, dokunulmaz olmasını istemiş olmalıdır. Ayaklananların uzak eyaletlerden Medine'ye kadar gelmiş olmalarının bir nedeni Ali değil miydi? İbni Saba halkın arasında asıl onun tanınsal gücünün ve İslam toplumu için tek kurtarıcı olduğunun propagandasını yapmamış mıydı? Bundan dolayıdır ki, isyancıların öfkelerini Ali'nin barışçıl tavrı dindirmiş, uzlaşmaya razı etmişti. Ama iyi bir siyasi önder olduğu anlaşılan Abdullah İbn Saba, bundan hiç memnun olmamıştı. Birkaç yıldır Basra'dan Suriye'den Mısır'a kadar halkın arasında durup dinlenmeden Ali'nin adına yaptığı propaganda ve verdiği vaizler sonunda binlerce insanı peşine takıp uzun bir yürüyüşle Medine'ye ulaşmış. Halife'yi alaşağı edecekken, Ali'nin barışçıl siyasetine takılmıştı. İşte bu gergin bekleyişi içinde, yaratılan bu mektup olayıyla birlikte, eyaletlerden aynı anda getirtilen yeni birliklerle halk galeyana getirildi. 'İntikam intikam!' sesleri arasında doğrudan Halife'nin konağına saldırdılar. Ali'nin oğullarının

kapıda beklemesi de işe yaramamış, pencerelerden girerek Osman'ı odasında öldürmüşlerdi. Yine Hintli Prof. H. Ali'nin satırlarından Abdullah İbn Saba'nın buradaki rolünü okuyalım:

"Osman'ın ölümüyle herşey çığırından çıktı. Medine kentinde anarşi ve kargaşalık egemen oldu. Üç isyancı takımdan en güçlüsü Mısır birliğiydi. Mısırlı isyancıların önderi Abdullah İbn Saba, beş gün süren anarşinin ardından, Peygamberin onun adına vasiyet ettiği Halifelğin Ali'nin hakkı olduğu temeli üzerinde Ali davasını destekledi. 23 Haziran 656'da Ali, isyancılar tarafından Halife olarak selamlandı ve halk tek tek ona biat yemini etti. Ali'nin Halife seçilmesiyle İslam tarihinde yeni bir dönem açılıyordu." (Agy s.125)

Görüldüğü gibi Ali'nin halife seçilişi kendisinden önceki halifeler gibi olmamıştır. Onu diğer üç halifeden ayrı tutmak tarihsel zorunluktur. Onları yönetime getiren kabile şefleri ve son çeyrek yüzyıl içerisinde ortaya çıkmış geniş toprakları ve varlık birikimini ellerinde tutan küçük bir azınlığın temsilcileriydi. Oysa Ali, ezilen, baskı gören Arap ve Arap olmayan halklar tarafından bir ihtilal sonucu seçilmişti. Kimdi bunlar? Küfe ve Basra'dakiler gettolara yığılmış büyük çoğunluğu topraklarından koparılıp, zorla Müslüman edilerek köleleştirilmiş İranlı olan yabancılar ve fetih ganimetlerinden pay alanmayan, giderek yoksullaşmış yerli küçük ticaret sahibi esnaflar, yabancı lüks mallarla rekabet edemeyen artizanlar, yani şehirli Araplardı. Yine Basra tuzlalarında ve Mısır'da, Medine'deki su kanallarında çalıştırılan ve sayıları yüzbini bulan emekçi Nubialı zenci köleler... İşte, yıllardır Abdullah İbn Saba bu insanların arasında Ali'nin propagandasını yapıyor; onun Muhammed'in Medine İslamı'ndaki eşitliği, adaleti getireceğini ve ancak Peygamberin halefi olarak Ali'nin kendilerini kurtaracağını yayıyordu.

İbn Saba'nın inanç ve görüşleri

Abdullah İbn Saba'nın Ali'de somutlaşan tanrısal öz inancı, nereden kaynaklanmaktadır? Hangi siyasi amaç için kullandığını ve sonucunu kısaca açıklamayı denedik. Yukarıda bir yerde İbn Saba'nın, Kur'an ayetleriyle propagandasını yapan Abuzer Gaffari'den farklı yöntem uyguladığını ve hitap ettikleri sınıfların farklı olduğunu söylemiştik. Gaffari yöneticilere ve varlıklılara sesleniyor; onlara Kuran'daki eşitlik ve kardeşlik ilkelerini anımsatıyor ve varlıklarını Allah yolunda yoksullara dağıtmalarını söylüyordu. İbn Saba ise, seslendiği yoksul ve ezilen sınıfların, onlardan merhamet dileyerek yardım almalarını değil, başkaldırıp-sahip olduklarını zorla ele geçirerek aralarında paylaşmalarını istiyordu.

Bunu da kafaları almayacak kadar soyut, görünmez tanrının sözleri olarak sunulan Kur'an ayetleriyle yapmadı. Zorla ya da cizye (başvergi) den kurtulmak için kabul ettikleri İslamı tam benimsememiş İranlı, Mısırlı yabancı halklar, zenci ve beyaz köleler, ilkel bedeviler arasında Ali'nin bazı örneklerini verdiğimiz toplumsal düşünce ve görüşlerini yansıtan sözlerini temel alarak, vaizleriyle kıskırtıp isyan ettirdi.

Kuşkusuz Ali'nin, 'ben görmediğim tanrıya tapmam' dediğini biliyor ve içinde sır olarak saklıyordu. Onun sözleri, öğütleri, şiirleri maddi dünyaya dönmüştü; Arap ve Arap olmayan halklar, köleler ve azatlılar herkes için eşitlik, paylaşım, sevgi ve mutluluk istiyordu. İbn Saba Ali'nin çok yakınında bulunmuş, gerek savaşlarda (özellikle Hayber kalesini alırken) ve gerekse elini Zülfi-kâr'a sürmediği 24 yıllık savaştan önce onun olağanüstü güç, yeti, bilgi ve yaratıcılığına tanık olmuştu. Yaşamının İslam öncesi döneminde, Musa'nın mirasının kendisine geçtiğini söyleyecek kadar dindar bir Yahudiydi. Belli ki dinlerin hepsini iyi incelemişti. İbn Saba propagandasını yaparken, Sabailiğin devamı olan sonraki Kaysanilik, Albailik, Bayanilik, Mansurilik vb. bazı akımlarda da açıkça belli olduğu gibi,

HACI BEKTAŞ VELİ*

(2)

Dr. Ali AKTAŞ

Sosyolog

Hacı Bektaş Veli ve Ahmet Yesevi

Ahmet Yesevi-Hacı Bektaş Veli ilişkisine önemli bir yer ayıran *Vilâyetname* Ahmed Yesevi'den övgü ve saygıyla bahsetmektedir. Ahmet Yesevi hakkında "Doksan dokuz bin Türkistan piri'nin ulusu" ve "Pirlerin piri" sözleri yer almaktadır. *Vilâyetname*'de "Ahmed Yesevi 'Biz yokluk yurdunda eğlenmeyiz, ahirete gideriz. Var seni Rum'a saldık, Sulucakarahöyük'ü sana yurt verdik, Rum Abdallarına seni baş yaptık' dedi. Hacı Bektaş Veli, ertesi gün, gün doğarken Ahmet Yesevi'den izin alarak yola düştü" diyerek Hacı Bektaş Veli'yi Anadolu'ya Ahmet Yesevi'nin gönderdiği belirtilmektedir.

Hacı Bektaş Veli'nin, Ahmet Yesevi dervişi olduğu yaygın bir kanıdır. Buradan yola çıkılarak Hacı Bektaş Veli'nin şeriatla bağlı olduğu kanıtlanmaya çalışılıyor. Hemen belirtelim ki, Ahmet Yesevi şeriatla sınırlı birisi değildir. Nakşibendi tarikatının bu yoldan çıkmış olması, Yesevilik'in Sünniliğini göstermez. Ahmet Yesevi adına görülen hikmet tarzı şiirlerin çoğu onun değildir. Ahmet Yesevi'yi bir Nakşibendi gibi gösteren bu şiirlerin, Nakşibendiliğin etkisi ile daha sonradan ona mal edildiği bugün artık anlaşılmıştır. Çünkü, 12. yüzyılda yaşayan Ahmet Yesevi'ye mâl edilen kimi şiirler, daha sonraki yüzyıllarda meydana gelen olaylardan söz etmektedir. Bu şiirler, 16. ve 17. Yüzyıllarda Nakşibendiler tarafından biçimlendirilmiştir. Bu nedenle, sonradan değiştirilen metinlere bakarak Yesevilik'i koyu Sünnilik olarak göstermek de doğru değildir. Prof. Fuat Köprülü, Yesevilik'i, Sünnilik gibi görmenin yanlış olduğunu daha sonra kabul etmiştir.

13. yüzyıl'daki Anadolu Alevi Türkmenlerinin, başlarına kızıl külah geçirip savaşırlara öyle katıldıklarını kaynaklar ortaklaşa belirtiyor. *Vilâyetname*'de iki yerde de Hacı Bektaş'ın başına kızıl renkli sarık sardığı yazılıdır. Bu çok önemli kayıt; Hacı Bektaş Veli'nin açık tavır takındığını ve Hz. Ali yolunda bir Alevi olduğunu ortaya koyar.

Osmanlılar zamanında, devletin ve medresenin etkisiyle kızıl külahlar, beyaza çevrilecektir.

Alevi-Bektaşî geleneğindeki Ahmed-i Yesevi - Hacı Bektaş bağlantısına gelince, yine kronolojik nedenden dolayı buna olanak yoktur; her ikisinin ölüm tarihleri arasında yüz yıldan fazla bir zaman farkı vardır. Ancak *Vilâyetname*'deki Ahmed-i Yesevi menkabelerinin bolluğu ve Hacı Bektaş'ın bu büyük Türk şeyhine bağlanmasının başka bir anlamı olduğu şüphesizdir. Bizce bütün bunlar bir bakıma Hacı Bektaş'ın gerçekten Yesevi geleneği ile bir alâkasının bulunduğunu göstermeye yaradığı gibi, vaktiyle F. Köprülü'nün çok yerinde olarak belirttiği üzere, Ahmed-i Yesevi'nin Türkmen çevrelerinde hayli popüler bir sima olduğunu da kanıtlamaktadır. Bundan dolayı Hacı Bektaş'ın Baba İlyas'a bağlanmadan önce, bir Yesevi dervişi olamamakla beraber, Yesevi geleneğini koruyan bir tarikata (Haydarilik) mensup olduğunu, Baba İlyas'ın çevresine

katıldıktan sonra aynı zamanda Vefâilîği de seçtiğini, yahut kendi mensubiyetini koruduğunu da söyleyebiliriz. Bektaşîlik tarikatında Yesevi geleneklerinin neden yaşamaya devam ettiğini, hatta *Vilâyetname*'nin yazıldığı çağa kadar bu geleneğin varlığını neden sürdürdüğünü ancak bu biçimde açıklayabiliriz.

Vilâyetname'de Kutbeddin Haydar'dan bahsedilmekte ve bu zat Ahmed-i Yesevi'nin nefes evladı yapılmaktadır. Bilindiği gibi Haydarilik, Yesevilik tarikatı ile Kalenderi geleneklerinin birleştirilmesi suretiyle Kutbeddin Haydar tarafından XII. yüzyıl sonlarında İran'da kurulmuş heterodoks bir Türk tarikatıdır. İşte bir yandan bu önemli konu, öte yandan *Vilâyetname*'de Hacı Bektaş'ı bir Haydari dervişi biçiminde tanımlayan satırlar, bizce Hacı Bektaş'ın bir Haydari şeyhi olduğunu gösteriyor. Kısaca bu durumda Hacı Bektaş'ın tasavvufi kimliği konusunda şunu söyleyebiliriz. Hacı Bektaş Anadolu'ya bir Haydari dervişi olarak gelip bir Vefai şeyhi olan Baba İlyas'a bağlanmış, onun halifelîği mevkiine yükselerek bu kimliği ile Sulucakarahöyük'e gelip yerleşmiştir. Gerek Baba İlyas'a bağlanması, gerekse isyana katılmasa bile Babai hareketine dahil olması onu, aynı zamanda bir Babai şeyhi olarak da düşünmemizi gerektiren bir nedendir.

Hacı Bektaş Veli ve Baba İlyas

Hacı Bektaş Veli'nin Anadolu'da görüştüğü önemli şahsiyetlerden biri, yukarıda da değindiğimiz Baba İlyas'tır. Baba İlyas, Hacı Bektaş gibi Horasan'dan Anadolu'ya gelmiş, bir süre "Kayseri Kadılığı" yaptıktan sonra Amasya'ya yerleşerek orada Mes'udiye tekkesinin başına geçmiştir. Türk şiirinin öncülerinden sayılan Aşık Paşa'nın (1272-1333) dedesi, Aşıkpaşazade'nin de dedesinin dedesi olan Baba İlyas, özünü Orta Asya'da yaşamış olan Türkmenlerin ilk din ve inançlarından alan, içinde çoğunlukla "Horasan Erenleri" diye adlandırılan şahsiyetler bulunan, Hayderilik, Melamilik, Kalenderilik, Ahilik, hatta Mevlevilik ve Bayramilikte önemli izleri bulunan ve Hacı Bektaş Veli'yi de derinden etkilemiş olan Babailiğin şeyhidir.

Günümüze kadar Hacı Bektaş, Aşıkpaşazade'nin onun Baba İlyas'la olan ilişkisine açıkça işaret etmesine rağmen, genellikle Baba İshak'ın halifesi sayılmıştır. Şüphesiz bu eğilimin nedeni yine İbn Bibi'nin, Baba Resul olarak Baba İshak'ı göstermesidir.

Hacı Bektaş'ın Babailer isyanının lideri ile ilişkisinden Aşıkpaşazade'den çok daha önce söz eden kaynak, *Menâkıbu'l-Arifin*'dir. Burada her hangi bir isim belirtilmeksizin yalnızca "Baba Resul" ünvanı geçer ve Hacı Bektaş'ın onun öileri gelen halifesi" (halif-i hass) olduğu kaydedilir. Ancak Elvan Çelebi konuya daha bir kesinlik getirerek Hacı Bektaş'ın Baba İlyas'ın halifesi olduğunu anlamamıza yardım edecek ifadeler kullanır; yine de önde gelen bir halife olup olmadığına ait hiç bir şey söylemez.

Gerek Aşıkpaşazade'nin verdiği bilgilere, gerekse Eflaki'nin *Ariflerin Menkıbeleri* adlı eserinde Hacı Bektaş Veli için söylediği, "Baba Resul'un has halifesiydi" sözüne dayanan bazı araştırmacılar, Hacı Bektaş Veli'nin, on üçüncü yüzyılın başlarında, bazılarına göre Baba İlyas, bazılarına göre de Baba İshak tarafından düzenlenen ve uzun süren Babai İsyanı'na katılmıştır. Yani Hacı Bektaş Veli'nin Selçuklu yönetimi tarafından 1240 yılında Kırşehir civarında bastırılan ve elebaşları idam edilmiş olan Babailer İsyanı'na aktif olarak katıldığını iddia etmişlerdir. Kendisi de Türkmen babası olan Hacı Bektaş Veli'nin Baba İlyas, Baba İshak ve diğer Türkmen babalarıyla iyi ilişkiler içinde olması doğaldır. Ancak onun Babailer İsyanı'na katılmış olması zayıf bir ihtimaldir. Çünkü O, söylendiği gibi isyana katılıp canını kurtarmış olsaydı, oradan kalkıp, Suluca Karahöyük gibi her türlü saldırıya açık bir yere gelip yerleşmez, orada serbest olarak faaliyetlerine devam edemezdi. Bunun dışında Hacı Bektaş Veli'nin yaşamını ayrıntılarına kadar anlatan *Vilâyetname*'nin bu konuya kesin olarak değinmesi gerekirdi.

Hacı Bektaş Veli'nin yaşadığı dönemde Türkmen topluluklarından başlıca iki insan tipi hakimdir: Gazi ve Veli tipi. Bunlardan birinci gruba girenler ülkeler fethetmişler, ikinci gruptakiler ise, alınan ülkelere yerleşmeyi, yerleşik bir toplum meydana getirmeyi olanaklı kılmışlardır. İsmi'nin sonundaki sıfattan d anlaşıldığı gibi Hacı Bektaş Veli, gazi değil, veli tipine girmektedir.

Şu halde, Ahmed Eflaki, Elvan Çelebi ve Aşıkpaşazade'nin üçlü tanıklığıyla Baba İlyas ile Hacı Bektaş arasında bir şeyhlik-halifelik bağlantısının bulunduğu kesinlik kazanır. Ancak bu bağlantıya ait ayrıntılı bilgi mevcut değildir. Bununla birlikte, gerek Aşıkpaşazade'nin gerekse Elvan Çelebi'nin ifadeleri gözden geçirilecek olursa, Hacı Bektaş'ın hiç de Eflaki'nin dediği gibi Baba Resul'un ileri gelen halifesi olmadığı anlaşılır. Eğer böyle olsaydı, mantık bakımından onun da Babai İsyanında hiç şüphesiz Baba İshak gibi ayaklanma sırasında yahut daha sonra ya öldürülmesi ya da yakalanıp hapse atılması gerekirdi. Oysa hem Elvan Çelebi, hem de Aşıkpaşazade'nin kayıtları, onun isyana katılmadığını açıkça ortaya koyuyor. Elvan Çelebi, "Hacı Bektaş'ın sultanın tacını göze almadığını" yazarken, Aşıkpaşazade, "kardeşi Menteş'le birlikte Baba İlyas'a bağlandığı, sonra birlikte Kırşehir'e geldiklerini, oradan Kayseri'ye geçip, Menteş'in buradan Sivas'a giderek orada (şüphesiz Selçuklu kuvvetleriyle gerçekleşen çatışmada öldürüldüğünü, bunun üzerine Hacı Bektaş'ın Karayol'a (Sulucakarahöyük'e) gittiğini" bildiriyor.

Bu durumda Elvan Çelebi'nin ve Aşıkpaşazade'nin bu çok açık tanıklıklarından yola çıkarak şu görüşü ileri sürmek olanaklıdır: Hacı Bektaş, ya onaylamadığı için veya bizim bilemediğimiz herhangi bir nedenle isyanda hiç

Aleviliğin toplumsal ve siyasal tarihinden kesitler

ayaklandığı aşağı tabakadan sınıfların ve halkların eski dinleri Zerdüşt-Mazdeklik, Manilik, Sabinalik-Hermetizm, eski Mısır ve Grek inançlarından kalınlardan ve eski dini Musevilik'ten aldığı öğeleri Kur'an ve Hadis yorumlarıyla İslama karıştırıp, onlara anthropomorphism (sıfatıye, insan biçimli tanrı inancı) olarak Ali tanrısallığını sunmuştu. Ali öldükten sonra da, onun ölmediğini, göğe çekildiğini ve bir gün geri dönüp dünyayı adaletiyle dolduracağını söylüyordu.

Shahrastani, *Kitab al-Milal*'da (Fransızca çev. s.292), Abdullah İbn Saba ve Sabailer hakkında şunları yazmaktadır: "Sabailer İbn Saba'nın yandaşlarıdır. Bu kişi Ali'ye bir gün, 'Tanrı sensin' dedi. Bu nedenle hemen Medain (Eski Parthlara ve 3.yy.da Sasanid'lere başkentlik yapmış Suriye-İran sınırında Ktesiphon) kentine sürgüne gönderildi. Kendisinin Judaizmden İslama geçtiği söylenir. Yahudi olduğu dönemde, Nun oğlu Josue olduğu ve Musa'nın mirasının kendisine geçtiğini iddia etmişti. Aynı şekilde Muhammed Peygamberin, onu mirasçı atamasıyla imamlığı Ali'nin aldığı ilk söyleyen de o idi. (Gulat ya da Mufritun diye adlandırılan -İ.K.) Aşırı Şii mezhepleri ondan, onun düşüncelerinden doğmuştur."

"O, Ali'nin gerçekte ölmediğini ileri sürmekteydi. Çünkü Ali'nin kendisinde, ölümün ona karşı hiçbir şey yapamayacağı tanrısal parça taşıdığına inanıyordu. Bulut biçiminde gelen, yıldırım görüntüsünde seslenen (Alevi köylerinde 30-40 yıl öncesine kadar gök gürlediğinde 'Ali nağra atıyor!' deniliyordu. Demek ki aynı inancın kalıntıları hâlâ yaşamaktadır. -İ. K.), şimşek ışığında gülen Ali'dir. Bir gün gökyüzünden incek ve adaletiyle yeryüzünü dolduracak ve haksızlıkları yok edecektir." (Dipnot 5 940'larda Bağrak Türkleri arasında dolaşan Abu Dula'ın, onların 'tanrısallığını Ali'de cisimlendiğine inandıklarını' yazmakta. *Alevi Türkler, Ali'nin indığı ve tekrar geri döndüğünü düşündükleri gökyüzüne doğru avuçlarını açıp dua ettiklerini* söylemektedir. Bkz. İ.Kaygusuz, *Alevilik İnanç Kültür Siyaset Tarihi ve Uluları I*, İstanbul-1995, s.97)

Iulius Wellhausen, İbn Saba'nın Ali hakkındaki inanç, düşünce ve iddialarını onun Yahudi kökenli oluşuna bağlamaktadır. Yani erken Aleviliğin (ilk Ali vandaşlığı, Proto Alevilik), heterodoks İslam olarak, erken Şiilik olarak Yahudi kökenli izlenimi uyandırdığını söylüyor. Yeterli olmasa da, bunda yüksünecek hiçbir şey yok! Kuran'ın içeriği Tevrat'tan geçme İsrail Oğullarının öyküleriyle dolu değil mi? Hristiyanlık da, Müslümanlık da kaynağını Yahudilikten almıyor mu? Ancak Sünni ve Şii tarihçiler, yazarlar hâlâ Abdullah İbn Saba'yı, İslamda ilk bölünmeye sebep olan kişi olarak suçlarken, aşağılayıcı bir biçimde 'Yahudi dönmesi' oluşuna bağlamalarına, ya ne demeli?

"Tanrı'nın dünya üzerinde meşru vekili olarak monarşik bir peygamber düşüncesi Yahudilerden İslama geçmiştir." cümlesiyle başlayan uzun paragrafta I. Wellhausen, konu üzerine kısaca şunları söylemektedir:

"Muhammed'den önce bir sıra birbirine haleflik eden peygamberler mevcut olmuştur. Musa'nın da aynı türden bir halefi hiçbir zaman eksik olmamıştır. Bu sıra Muhammed'den sonra da son bulmamış. Her peygamberin, daha yaşadığı zamanlarda yanında bir halefi mevcut olmuştur. Musa'nın Josua'sı gibi, Muhammed'in de Ali'si vardır ve peygamberlik görevi bunun yoluyla devam eder. Gerçi Peygamber benzetmesi Ali ve oğulları için kullanılmamıştır: kendilerine vasi veya mehdî ve genellikle imanı deniyordu. Ama bunlar tanrısal hükümdarlık yetkisinin cisimleşmiş (tecessüd, maddeleşme) olması nedeniyle, aslında peygamberdirler..." (I. Wellhausen, çev. Prof.Dr.Fikret İşıltan, *İslamiyet'in*

İlk Devrinde Dini-Siyasi Muhalefet Partileri, Ankara-1989, S.150-151)

Bunları Muhammed aynısıyla uygulamış ve 632'de Veda Haccı dönüşünde Gadirhum'da kendisinden sonraki vasisini de atadığı bilinmektedir. Ama Sünni İslam, akrabası Ali'yi Muhammed'in halefi kabul etmemekte. Buna karşılık Osman'la başlayan kabile sultanı, Muaviye ile oğluna geçip (Emevi soylu) hanedanlığa dönüşerek, Peygambere vekillik (Hilafet) oluşturmalarını hoş karşılamakta ve

Ali'nin halife seçilişi kendisinden önceki halifeler gibi olmamıştır. Onu diğer üç halifeden ayrı tutmak tarihsel zorunluktur. Onları yönetime getiren kabile şefleri ve son çeyrek yüzyıl içerisinde ortaya çıkmış geniş toprakları ve varlık birikimini ellerinde tutan küçük bir azınlığın temsilcileriydi. Oysa Ali, ezilen, baskı gören Arap ve Arap olmayan halklar tarafından bir ihtilal sonucu seçilmişti.

haklı görmektedir. Oysa Muhammed Ali'ye tıpkı Musa'nın Harun'a (Josua) baktığı gibi bakmıştır. Onun bunu belirleyen birkaç hadisi olduğu gibi Ali'nin Divan'ından şu sözlerini saptayabiliyoruz:

"1318- Amcamın oğlu sorunca, arabazucuların ileri sürdükleri savları söyledim. 1319- Dedi ki sen kardeşimsin. Onlarsa değil. Biz seninle Harun'la Musa gibiyiz... 1442- Nasıl ki Musa ile Harun kardeşlerse, ben de öylesine kardeşim Peygambere. Adım ona kardeşim. 1443- Kur'an da (müşümanların) benim vilayetime bağlılıklarını ve itaatlarını gerekli kıldı. 1444- Ve beni onlara imam kıldı. ve bunu Gadirhum'da bildirdi." (Agy s.156,172)

M.G.S. Hodgson'a göre: "İbn Saba Şia için, bazan Cafer tarafından reddedilmiş olan gali (gulatlar, yani azgınlık, coşkunluk, aşırılık -İ.K.) tip olarak gösterilir. (Kashshi, Marifat Akhbar al Ridial, 70) O, hem aşırı Şia'yı savunurken hem de ona saldırırken kullanılan Peygamber hadislerine konu oldu. Ali'nin, onu ve yandaşlarını, kendisini Tanrı ilan ettikleri için ateşe attırdığı söylenmektedir. Bir İsmaili kaynağı ise, onun görünüşte acı çektiğini iddia eden İbn Saba'nın lehinde, tesadüfi olaydan sözeder. (Haft Bab-ı Baba Sayyid-na, ed. Ivanow, in Two Early Ismaili Treatises, Bombay,1933, s.15. Bu esere bakılıp olay saptanacak!) (Dipnot 6: W.Ivanow: *Aleviliğin ilk yazın kaynağı*, 760'lı yıllarda Abu'l Khattab tarafından yazıldığı anlaşılan ve Khattabileri işlerken genişçe yer vereceğimiz Ummu'l-Kitab'ın başında anlatılan bir olayın Abdullah İbn Saba'nın adına başlı olduğunu ispatlamıştır: Ummu'l-Kitab, ed. W.Ivanow, Der Islam, Berlin-1933) bağlı Hodgson, önceki paragrafta Tabari ve al-Makrizi'nin söylemlerine yer vererek; İbn Saba'nın Ali'nin özel hakları temelinde Mısırlıları Osman'a karşı ayaklandığını zikretmekte ve daha sonra Ali ile Talha ve Zübeyr arasındaki kanlı savaşın, Osman'ı öldüren aynı Sabaiyya (Sabailer) tarafından yapıldığını kabul etmektedir.

Buna rağmen bir sonraki paragrafta, 'bu figürün (aşırı İbn Saba tiplemesinin) arkasında hangi tarihsel şahıs ve şahısların yattığı açık değildir' diyerek, tarihe bakış açısını ortaya koymaktadır. (El Vol.II, ibidem) Çünkü idealist tarihçiler için bu dönemin tarihsel kişileri Osman'dır, Talha ve Zübeyr'dir. Ali'dir. Muaviye vb.dir. İbn Saba'yı hiç yaşamamış olarak kavramak, hatta bunu ispat etmek için seferber olmak, başarılarını tamamlamasına nesnel koşullar engel olmuş halk önderlerinin tarihsel rollerini görmezlikten gelmek ve hiçe saymaktır. Öbür yandan Ali'nin, İbn Saba ve yandaşlarını ateşe attırdığını ciddi ciddi yazmak kadar ciddiyetsizlik olamaz. Kendi öz hakları için canlarını ortaya koyup mücadele etmiş, iktidara

taşınmış, düşmanlarıyla kanlı çarpışmalara girişmiş ve kendisini tapacak kadar seven bu insanları ateşe attırması için Ali'nin aklı-mantığı bulunmayan bir canavar olması gerekirdi. Bunlar Ali düşmanları tarafından çıkarılan iftiraların ötesinde bir anlam ifade etmez. Ali Divanı'nda karşılaştığımız şu sözler, anlamlı olduğu kadar, bu iftiralara karşı savunma niteliği taşımaktadır:

762- "Beni destekleyenleri öldürtmüşüm, güya kavimimi kırdırmışım; başımdan burnumu kestirir miyim?" 763- "Acı birçok olaya, istemeye istemeye ve iğrenerek sabır gösterdim." 1325- "İnsanlara zulüm etmenin bana ait bir davranış olmadığı bilinir iken, böyle bir söylentiyle bana haksızlık ettiler." 764- "Hayret! Allahın dinini inkâr etmek için öylesine yalan söyleniyor ki, insanın şaşkınlık ve üzüntüden saçları ağarır." 765- "İnsanın kulağına çalınan ve gözüne kara vuran şeyleri Peygamber dışıydı, asla rıza göstermezdi." (Agy s.97, 156)

Yine Shahrastani'ye göre; İbn Saba'nın çevresinde kümelenen yandaşları, fikrini (inancını) gerçek imam üzerinde toplama gerekliliğine, aynı imamın gizliliğine ve Ali'de yaşayan tanrısal parçanın bedenden bedene geçişi (réincarnation) biçiminde gelecek yüzyıllar içindeki varlığına inanan ilk mezhebi oluşturdular. O, Peygamberin sahabelerinin, Ali hakkındaki bu gerçeği, sonuçta etkilendikleri halde anlamazlıktan gelmiş olduklarını ileri sürüyordu. Burada bir olay tanık gösterilmektedir: Ali, Mekke'nin yasaklı kutsal alanına girmiş olan birinin (müminin) bir gözünü çıkarmış. Orada (kısa) kısas davası görülürken, Hattab oğlu Ömer: "Tanrı'ya adanmış kutsal toprak üzerinde bulunan bir kimsenin tek gözünü Tanrının eli oymuşsa, ona kim karşı gelebilir?" diye bağırıyor. "Bu olay çok iyi tanındığı için" diyor Shahrastani. "İbn Saba Ali'ye bu şekilde tanrısal nitelik yakıştırıyordu." (Shahrastani, agy s.292)

Abdullah İbn Saba hakkında konuşan, Emevi ve Abbasi dönemlerinin halife veya vezir beslemesi tarihçi, fıkıhçı ve hadis toplayıcı yazarları, onu aşağılamak, yermek ve Ali'den uzak tutmak uğruna verdikleri bilgiler alabildiğine çelişkilidir. Kimisi Ali'nin onu daha ilk dönemlerde Medain'e sürgün ettiğini söylüyor. Oysa bu sürgün değil; Ali'nin açıkça oraya, propagandaya Suriye'den başlaması için gönderdiği anlaşıyor. Bazıları da onun, şeriat hükümleri gereğince, İbn Saba ve Sabailer, Allaha şirk getirdikleri için ateşe attığını anlatıyor. Bugün bile F. Bulut gibi kendisini akademik düzeyde araştırmacı görüp, herkese meydan okuyan megaloman da Ali'nin zalimliğini ve bağınaz bir şeriatçı olduğunu -neye ve kime hizmetse bu?- ispatlamak için bu yanlış bilgiyi kullanmaktan ar etmiyor. Öbür yandan Abdullah İbn Saba hakkında ortak kanı: O tanrısal özün Ali'de saklı olduğu, Ali'de cisimlendiğine inanan ilk İslam anthropomorphistidir (insan biçimli tanrıya inanan). Ona göre Ali ölmemiştir, çünkü sahip olduğu tanrısal özü ölüm etkileyemez. Bu öz Ali soyundan gelenlere geçmektedir (réincarnation, hulul), her birinde Ali, dolayısıyla Tanrı tecelli etmekte, kendini görünüm alanına, nesnel varlık alanına çıkarmaktadır (Epiphaneion). Özellikle onun ileri sürdüğünden kimsenin kuşku duymadığı, Ali'nin ölmediği; gökte bulutlarla örtüldüğü, gökgürlemesiyle seslendiği ve şimşek çakmasıyla gülümsemediği ibn Mucem, Abdullah İbn Saba'nın Ali'nin 661'de dlen Mulcman tarafından katledilmesinden sonra öldüğü ve bu dilemmayı propaganda aracı olarak kullandığı da anlaşılmaktadır. Bu da açıkça gösteriyorki, İbn Saba ve arkadaşlarının Ali tarafından ateşe atıldığı tamamıyla yalan ve iftiradır. (sürecek)

Gözü ileride, gönlü geride olan yola giremez

bir aktif rol almamış, görünüşe göre isyan sırasında ve daha sonra uzunca süre gizlenerek izini kaybettirmiş, sonra da büyük bir olasılıkla Moğol işgal ve egemenliğinin neden olduğu karışıklıklardan faydalanarak Sulucakarahöyük'te ortaya çıkmıştır.

Her ne kadar isyan olayına katılmamış olsa da, Hacı Bektaş Baba İlyas'ın halifelerinden biri olarak onun fikirlerinin yayıcısı olmuştur. Ne var ki, bu konuda elimizdeki ana kaynak olan *Vilâyetname*'de bu iki şahıs arasındaki bu ilgiye ait en ufak bir imaya rastlanmadığı gibi, Baba İlyas'ın adı da geçmez. Ancak Hacı Bektaş'ın halifeleri arasında bir Baba Resul yahut Resul Baba'dan bahsedilir ki, hiç şüphesiz bu Baba İlyas'tan başkası değildir ve Alevi-Bektaşî geleneği aradan geçen bir kaç yüzyıl boyunca iki şahsiyet arasındaki bu ilişkiyi, Hacı Bektaş'ın yükselen kimliğine yakışır bir biçime sokarak tersine çevirmiştir. Buna karşılık, öğretmeni sıfatıyla bir *Lokman-ı Perende*'den ve en çok da şeyhi ve kendisine Rum diyarında halifelik veren üstadı kimliği ile Ahmed-i Yesevi'den söz edilir.

Vilâyetname'ye göre Lokmân-ı Perende, babası tarafından Hacı Bektaş'ın eğitimi ile görevlendirilmiştir ve Ahmed-i Yesevi'nin halifesidir. Bu Lokmân-ı Perende hakkında bütün bilgimiz bundan ibarettir. Bununla beraber, *Revzatü's-Safâ*, *Hubihu's-Siyer* ve *Nefehâtü'l-Üns*'de, XI. yüzyılda yaşamış ünlü melâmetî şeyhi Ebû Said-i Ebû'l Hayr ile çağdaş bir Şeyh Lokmân-ı Serahsi'den bahs olunmaktadır. İlk iki kaynaktaki yalnızca mezarının Herat'ta bulunduğu kaydedilmiş, üçüncüsünde ise, Lokmân-ı Serahsi ile Lokmân-ı Perende'nin aynı kişi olduğunu zannetirecek bir menkabe anlatılmıştır. Dolayısıyla buna dayanarak Lokmân-ı Serahsi'nin aynı zamanda Lokmân-ı Perende (Uçan Lokman) diye de tanınmış olabileceği olasılığı kuvvetlidir.

Hacı Bektaş Veli ve Ahi Evren

Hacı Bektaş Veli'nin Ahiler, onların şeyhi *Ahi Evren* ve başta vali Nureddin Caca olmak üzere Kırşehir'in ileri gelenleri ile sık sık görüşüp konuştuğunu hem Eflaki hem de *Vilâyetname*'de bulunan şu beyitler bize söylemektedir:

"Nakleder ol kân-ı eltaf-ı kerem
Hacı Bektaş-ı Veli-yi muhterem
Kırşehri'de Ahi Evren ile
Oturup sohbet ederlerdi bile
Kırşehri'de ne ki var hâs o âm
Kıldı istakbâl Hünkâr'ı tamam..."

Ahilerin piri Ahi Evren hakkında bilgi veren hemen hemen tek kaynak *Vilâyetname*'dir. O bu konuda şöyle diyor: "...O zamanlar Kırşehri'nin adı *Gülşehri* (Kırşehir) idi. Camileri, mescitleri, medreseleri çoktu ve mamur bir yerd. Şehirde müderrisler, bilginler ve olgun insanlar vardı. Bunların içinde Ahi Evren adlı bir er de vardı ki, Denizli'den Konya'ya, oradan Kayseri'ye gelmiş. Kayseri'den de kakıp *Gülşehri*'ne gelerek yerleşmişti. Fütüvvet ehlinin ulusuydu. Fakat onun aslını, soyunu, nereli olduğunu kimse bilmez. Çünkü gayb erenlerindendir. Onu Sadreddin-i Konevi âleme bildirdi. Bu erin birçok kerameti vardır ve onlar gün gibi meşhurdur."

Silah taşımalarına izin verilmiş, bir şevkin yönetimi altında bulunmuş, yolcu ve misafirlerin

ağırlamasından, yolların güvenliğinin, huzur ve asayişin sağlanmasına kadar çeşitli görevler üstlenmiş olan esnaf ve sanatkarlardan oluşan Ahilerin şeyhi Ahi Evren bir sözünde "Şeyhi olduğum kimsenin Hacı Bektaş da şeyhidir" demiştir. Gerçekten de Hacı Bektaş Veli'nin ilk öğrencileri aynı zamanda birer ahi idiler. Bunlar, Batı Anadolu'ya göç ederek Osmanlı Devleti'nin kurulmasına yardımcı olmuşlar, fetihlere katılmışlar, Balkanlara geçerek Türk kültürünü oralara kadar götürmüşlerdir.

Ahilerin ayin ve erkânlarında görülen kemer takma, aynı tasta içme, özel elbiseler giyme, tarikata girişte dualar etme, her talibin iki yol atası tutmaya zorunlu olması, çeşitli derecelerden geçmek için birçok şartları yerine getirmesi, her derecenin ayrı ayrı sırlara sahip bulunması gibi konular Hacı Bektaş Veli'nin bu teşkilata yaptığı etkinlerin açık işaretleridir. Zaten Ahiler, XIV.yüzyıl sonlarında Bektaşî adını alıp, silsilelerini Hacı Bektaş Veli'ye dayandırmışlardır.

Hacı Bektaş Veli ve Mevlâna

Hacı Bektaş Veli ile Mevlâna, her ikisi de Horasanlıdır. Daha önce de belirttiğimiz gibi Hacı Bektaş Veli, Horasan'ın Nişabur. Mevlâna da Belh şehrinde dünyaya gelmiştir. Her ikisi de aynı kültür ortamında yetişmiş. Anadolu'ya aşağı yukarı aynı tarihlerde gelmiştir. Her ikisi de insanı kutsal bir yaratık kabul etmiş, şiirleri ve sözleriyle onu göklere çıkarmıştır. Örneğin Hacı Bektaş Veli:

"Hararet nardadır sacda değildir,
Keramet başıdır, tacda değildir,
Her ne arar isen kendinde ara
Kudüs'te Mekke'de Hac'da değildir"

derken, Mevlâna da;

"Anhâ ki kalebkâr-ı hodâ-id hodâ-id
Birun z şomâ-id şomâ-id
Çizi ki nekerdid gam ez behr-i çe cuyid
Kes gayri şomâ nist kocâ-id kocâ-id
Der hâne neşinid negerdid beher kuy
Zirâ ki şomâ hâne u hem hâne-i hodâ-id"

"Ey Tanrı'yı isteyen kimseler, o sizin dışınızda değildir, sizsiniz siz!

"O halde kaybetmediğiniz şeyi ne diye arıyorsunuz? Çünkü sizden başkası yok, neredesiniz, nerde?

"Evinizde oturun, orda burda dolaşmayın. Çünkü sizevsiniz, hem de Tanrı'nın evi" demiştir.

Eserleri dikkatle incelenecek olursa, bu iki büyük insanın görüşlerinde ortak noktalar kolaylıkla ortaya çıkar. Elbette onların farklı yönleri de vardır. Bu konuda Abdülbaki Gölpınarlı şunları söylemektedir:

"Her iki er de Horasanlıdır. Gerçekten, sonradan adlarına kurulan tarikatler de Horsanilikten etkilenerek gelişmiştir. Ancak Mevlâna büyük bir bilgin, düşünür bir hakim, coşkun ve dahi bir şairdir. Onun halkçılığı, dinler üstü insani düşüncesinden gelmektedir. Hacı Bektaş'a bir düzyazı biçiminde ve bir de manzum çevirisi bulunan ve Arapça aslı ortada olmayan 'Makalât'ına bakılırsa olgun bir şeyhtir. Hacı Bektaş'ı halkın benimsemesi ve sonradan Bektaşîlğin halk tarafından benimsenmesi daha çok basitliğindendir. Mevlâna Batını inançları zahiri (görünen) törenlerle uzlaştıran bir karakter sahibidir. Hacı Bektaş'a hem Makalât hem de

Mevlevî ve Bektaşî geleneklerindeki menkabelerden açıkça anlaşıldığı gibi, tam bir batınıdır. Bu davranış biçimi farkı, şüphe yok ki, aralarında bir ayrılık meydana getirecektir.

Hacı Bektaş Veli ile Mevlâna görüşmüşler midir? Bunu kesinlikle bilmiyoruz. Fakat her ikisinin birbirinin varlığından haberdar olduğunu hem Hacı Bektaş Veli'nin hayatını anlatan *Vilâyetname* hem de Mevlâna'nın hayatını anlatan *Ariflerin Menkıbeleri* söylemektedir.

Hacı Bektaş Veli ve Yunus Emre

Hacı Bektaş Veli ile Yunus Emre'nin karşılaşmalarını *Vilâyetname* şöyle anlatmaktadır: "O yöre köylerinden birinde Yunus isminde rençberlikle geçinir çok fakir bir adam vardı. Bir sene kıtlık oldu; Yunus'un fakirliği büsbütün arttı. Nihayet birçok keramet ve iyiliklerini duyduğu Hacı Bektaş Veli'ye gelip yardım istemek fikrine düştü. Sığırının üstüne bir miktar alıc koyup dergâha geldi. Pir'in ayağına yüz sürerek hediyesini verdi ve kendisine bir miktar buğday istedi. Hacı Bektaş Veli ona iyi davranarak birkaç gün dergâhta misafir etti. Yunus geri dönmek için acele ediyordu. Dervişler Pir'e Yunus'un acelesini anlattılar: (O da 'Buğday mı ister, yoksa erenler himmeti mi' diye haber gönderdi. Gerçekleri göremeyen Yunus buğday istedi. Bunu duyan Hacı Bektaş, tekrar haber gönderdi: 'İsterse alıcın her dunesine nefes edeyim' dedi. Yunus tekrar buğdayda ısrar edince, artık emretti, buğdayı verdiler, Yunus da dergâhtan çekilip gitti. Lâkin biraz yürüdükten sonra işlediği hatanın büyüklüğünü anladı. Çok pişman oldu. Derhal geri dönerek kusurunu itiraf etti. O vakit Hacı Bektaş, onun kilidini Taptuk Emre'ye verdiğini, bu yüzden isterse ona gümesini söyledi".

Yukarıdaki parça bizi iki yönden aydınlatmaktadır; Birincisi, Hacı Bektaş tekkesinin ne gibi görevler yaptığını göstermektedir. Ta Eskişehir'in Sivrihisar kasabasında yaşayan çiftçi Yunus, kıtlık olup geçim sıkıntısına düşünce, çoluk çocuğunu doyurmak için bir yardımlaşma ve dayanışma kurumu gibi çalışan ve ünlü ülkenin her yanına yayılmış olan Hacı Bektaş Veli'nin tekkesine gelmiştir. Gerçekten de bu tekke, bozulup dağılmaya yüz tuttuğu zamana kadar uzun yıllar, varlıklı kimselerin verdiği, ihtiyaç sahiplerinin aldığı, yolcuların yemek yediği, fakir fukaranın barındığı bir yer olmuştur.

İkincisi ise Yunus'un Hacı Bektaş Veli'nin halifelerinden Taptuk Emre'nin dervişi olduğunu söylemektedir. *Vilâyetname*'nin verdiği bu bilgiye rağmen Yunus'un şiirlerinde Hacı Bektaş Veli'nin adı geçmez. Yalnız Yunus'a atfedilen,

Al Osman oğluna hüküm yürüten
Nazarilen dağı taşı eriten
Binüp cansız duvarları yürüten
Hacı Bektaş derler Veli'yi gördüm

nefesinin gerek Yunus'un divanında bulunmaması, gerekse dilinin çok yeni olması nedeniyle Yunus'a ait olmadığı söylenmektedir.

Yunus'un Divanı bu yüzyılın başlarında, yani onun ölümünden altı yüzyıla yakın bir süre sonra sözlü kaynaklara dayanılarak düzenlenmiştir. Bu yüzden onun taklit edilmesi çok kolay şiirlerine başka şairlerin şiirleri karışmış olduğu gibi, bazı

şirleri de Divan'da yer almamıştır. Bu şekilde düzenlenmiş bir Yunus Divanı'nda Hacı Bektaş Veli'nin adının geçmemiş olmasını ileri sürerek Yunus'un Hacı Bektaş Veli'yi tanımadığı sonucunu çıkarmak yanlış olur.

Abdülbaki Gölpınarlı, *Yunus Emre-Hayatı*, adlı eserinin önemli bir kısmını "Yunus Bektaşidir" konusuna ayırmış, Yunus'un:

*Muhammed'i yarattı mahluka şefkatinden,
Hem Ali'yi yarattı müminlere fazlıdan*
gibi beyitlerinin Bektaşî geleneklerine uygun düştüğünü,

Bir sualim var sana ey dervişler ecesi

Meşayih ne buyurur, yol haberi nicesi

ile başlayan ve

Dört kapudur kırk makam yüz altmış menzili var

Ana eren açılır vilâyet derecesi

ile devam eden beyitlerin çok önemli olduğunu, en eski yazmalarda da bulunan bu şiirde Yunus'un adeta Hacı Bektaş Veli'nin Makalât'ını özetlediğini, başka bir şiirinde de

Ana eren dervişe iki cihan keşfolur

Anın sıfatın över ol Hocalar Hocası

diyerek Yunus'un Makalât'ı gördüğünü ve "Hocalar Hocası" sözünden de Hacı Bektaş'ı kastettiğini söylemiştir.

Abdülbaki Gölpınarlı'nın dışında, Hacı Bektaş Veli'nin Makalât'ını yayınlayan Prof. Dr. Esad Coşan ile konunun uzmanı Prof. Dr. İrene Melikoff'un konumuzla ilgili sözlerini burada nakledeyim: "*Türk edebiyatının en büyük şairlerinde olan Yunus Emre'nin (ö. 1320) şiirleri, Hacı Bektaş'ın düşünceleriyle aynı düşünceleri açıklar: O da Hacı Bektaş gibi dört kapıdan, kırk makamdan, ibadetten, yetmiş iki millete saygı gösterilmesinden, insanda bulunan şeytani güçlerle ilahi güçlerin bitmeyen savaşından, iyi ve kötü huyların askerlerinden söz eder. Yunus'un Risaletü'l-Nushiyye adlı eserinde bazı ilavelerin yapıldığını kabul eden kimseler, onun yukarıda bahsettiğimiz düşüncelerini açıklayan şiirlerinin Divan'ına sonradan girdiğini savunsalar da doğrudan doğruya veya dolaylı yollardan olsun, Hacı Bektaş ile Yunus arasında geçmişte kurulmuş olan samimi ilişkiler inkâr edilemez.*"

"En eski kaynakların, özellikle Hacı Bektaş'ın Vilâyetname'sinin tanıklığını kuşkuyla karşılamamız gerektiğini söyleyebiliriz. Gerek Yunus Emre ile Hacı Bektaş'ın ilişkilerinde, gerekse Hacı Bektaş ile Yunus'un manevi üstadı Tabduk Emre arasındaki ilişkilerde gerçekten de bu kişilerin aynı toplumsal ve manevi ortamdan oldukları söylenebilir."

Hacı Bektaş Veli ve Yeniçeriler

Hacı Bektaş Veli'nin Osmanogullarının gelecekteki saltanatını müjdelediği, Osman Gazi'ye kılıç kuşattığı veya tac giydirdiği, Yeniçeri Ocağı'nın kuruluşunda manevi bir pir, bir hami rolünü oynadığı hakkında çeşitli söylenceler bulunmaktadır. Ancak bugün artık onun o tarihlerde yaşamadığı kesin olarak bilinmektedir. Öyleyse Yeniçeriler neden Hacı Bektaş Veli'yi manevi pir seçmişlerdir? Hacı Bektaş Veli'ye manen bağlı olan Abdal Musa, Abdal Murad, Geyikli Baba ve daha pek çok Rum Abdalları, mücahit Türmen Babaları ve Ahiler, Osmanlı Devletinin ve Yeniçeri Ocağı'nın kurulmasında

büyük hizmetlerde bulunmuştur. İlk Osmanlı padişahlarının takdir ve sevgilerini kazanmış olan bu kimseler, pirleri Hacı Bektaş Veli'nin adını yaşatmak istemişlerdir.

Bu şekilde Hacı Bektaş Veli'yi kendisine bir pir ve manevi koruyucu sayan Yeniçeriler, ocaklarını Ocak-ı Bektaşîyan, kendilerine ise, Taife-i Bektaşîyan, Gürh-i Bektaşîye, Zümre-i Bektaşîye, Ocak'taki derece ve terfi silsilesine de silsile-i tarik-i Bektaşîyan, Rical-i dudman-ı Bektaşîye gibi isimler vermişlerdir.

Yeniçeri gülbengi (dua) gerçekte Bektaşî törenlerine ve onların terimlerine dayanmaktadır. Nitekim Yeniçerilerin bir ağızdan ve belirli yer ve zamanlarda terennüm ettikleri bu dua (gülbenk) şu sözleri ihtiva etmektedir:

Allah Allah illallah

Baş uryan, sine püryan, kılıç alkan

Bu meydanda nice başlar kesilir

Olmaz hiç duyun.

Eyvallah, eyvallah

Kahrımız, kılıcımız, düşmana ziyân

Kulluğumuz padişaha ayan

Üçler, yediler, kırklar

Gülbeng-i Muhammedi, nur-ı Nebi

Kerem-i Ali

Pirimiz, sultanımız Hacı Bektaş-ı Veli

Demine devranına hü diyelim hü...

Diğer yandan Yeniçeri Ocağı'nın teşkilatında da Bektaşî ileri gelenlerine yer ayrılmıştır. Ocağın 94. cemaat ortasında Hacı Bektaş babalarından biri Hacı Bektaş vekili olarak otururdu. Hacı Bektaş türbesindeki baba (Pirevindeki baba) vefat ettiği zaman yerine geçen yeni baba, İstanbul'a gelir. Ocaklı onu alıp alay ile Ağa Kapısına götürür ve tacını Yeniçeri Ağası giydirir, alay ile Bab-ı Ali'ye gider ve sadrazam tarafından kendisine ferace giydirilirdi. Bu yeni Bektaşî babasının Pir Evine avdetine kadar Ocaklı tarafından misafir edilmesi usulündü.

(*) - "HORASAN VE ANADOLU ERENİ: HACI BEKTAŞ VELİ" adlı kitap çalışmasının özetlenmiş biçimidir.

Seçilmiş Kaynakça

- COŞAN, M. Esat: *Hacı Bektaş-ı Veli*. (Hazırlayan: Metin Erkaya). Seha Neşriyat Yayıncılık, İstanbul, 1995
- GÜRSES, Remzi: *Hacı Bektaş Rehberi*, Sanat Matbaası, Ankara, 1964
- KÖPRÜLÜ, Fuat: *Türk Edebiyatında ilk Mutasavvıflar*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, ...
- MELIKOFF, İrene: *Uyur idik Uyardılar*, Alevilik-Bektaşilik Araştırmaları, Cem Yayınevi, İstanbul, 1993
- OCAK, Ahmet Yaşar: *Türk Sifiliğine Temel Bakışlar*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1996
- SUNAR, Cavit: *Melâmîlik ve Bektaşilik*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Ankara, 1970
- SÜMER, Ali: *Anadolu'da Türk Öncüsü: Hacı Bektaş Veli*, Ayıldız Matbaası, Ankara, 1990
- SÜMER, ALİ: *Hacı Bektaş Veli'nin Bilimsel Yönleri*, Yeni Sanat Matbaası, Ankara, 1975
- TARIM, C. Hakkı: *Tarihte Kırşehir Güleşhri ve Babailer-Ahiler-Bektaşiler* İstanbul, 1948

Hacıbektaş Belediye Başkanlığı'ndan

KISA ÖYKÜ YARIŞMASI ŞARTNAMESİ

16-18 Ağustos 1998 tarihleri arasında Hacıbektaş'ta yapılacak olan Hacıbektaş Veli Anma Törenleri ve Kültür Sanat Etkinlikleri çerçevesinde: Hacıbektaş Belediyesi ve Tertip Komitesi işbirliği ile bir Kısa Öykü Yarışması düzenlenmiştir.

Madde 1- Yarışma Konusu "İnsan Hakları"dır

Madde 2- Yarışmaya Katılma Koşulları:

- a. Yarışmaya katılacak öykülerin, yayınlanmamış ve daha önce başka bir yarışmaya katılmamış olması.
- b. Öykülerin "Kısa Öykü" kapsamında olması.
- c. Öykülerin daktilo veya bilgisayarla yazılmış olması.
- d. Her yarışmacı ancak bir öykü ile katılabilir.
- e. Yarışmacılar öykülerinde, açık isimlerini değil "Rumuz" kullanacaklardır.
- f. Her Öykü beş nüsha olarak düzenlenecektir.

Madde 3- Teslim Şekli:

Yarışmacılar ad, soyad, özgeçmişi ve tebligat için açık adresi ve telefonunu yazarak bir zarfa koyup zarfı kapatacaklar ve üzerine rumuzunu ve öykünün adını yazacaklar. Üzerine yine sadece "Rumuz" yazılı ikinci bir zarfa öyküyü koyarak kapatacaklar. Her iki zarfı üçüncü bir zarfın içine koyarak 30 Haziran 1998 tarihine kadar Hacıbektaş Belediyesi'ne teslim edeceklerdir. Posta yolu ile gönderecek yarışmacıların bu tarihi dikkate alarak bir kaç gün önceden göndermeleri önerilir.

Madde 4- Değerlendirme:

3. maddede belirtilen usule göre teslim edilmiş öykü zarfları ile Rumuz zarfları ayrılarak öykü zarfları 28 Temmuz 1998 tarihine kadar Seçici Kurul üyelerine ayrı ayrı teslim edilecektir. Seçici kurul üyesi kendisine gönderilen öyküleri değerlendirerek sonuç raporunu en geç 5 Ağustos 1998 tarihine kadar Tertip Komitesi Başkanlığına göndereceklerdir. Gelen bu değerlendirmeleri tertip komitesi açarak, dereceye girenleri belirleyecek ve ilan edecektir.

Madde 5- Ödüller:

1. ye 50.000.000 TL.

2. ye 35.000.000 TL.

3. ye 20.000.000 TL. olarak tespit edilmiştir

ŞİİR YARIŞMALARI ŞARTNAMESİ

16-18 Ağustos 1998 Tarihleri Arasında Yapılacak Olan 35. Ulusal 9. Uluslararası Hacıbektaş Veli Anma Törenleri ve Kültür Sanat Etkinlikleri çerçevesinde "Hece Vezni" ve "Serbest Vezni" dallarında şiir yarışmaları düzenlenmiştir.

Madde 1: Yarışmanın konusu "İnsan Hakları"dır.

Madde 2: Yarışmaya Katılma Koşulları

- a) Yarışmalara katılan şiirlerin hiçbir yerde yayınlanmamış olması ve bir yarışmaya katılmamış olması gerekir.
- b) Yarışmalara en çok üç şiir ile katılabilir. (Aynı aynı)
- c) Yarışmacılar şiirlerinde açık isim ve mahlaslarını kullanmayıp "Rumuz" kullanacaklardır.
- d) Yarışmacılar şiirlerini daktilo ile veya okunaklı olarak el yazısı ile yazabilirler.

Madde 3: Teslim Şekli

Yarışmacılar Ad, Soyad, Mahlası, Özgeçmişi ve tebligat için açık adresi ve telefonunu yazarak bir zarfa koyup zarfı kapatacaklar ve üzerine "Rumuz ve Şiirinin" adını yazacaklar. Üzerine yine sadece "Rumuzu" yazılı ikinci bir zarfa şiirini koyarak kapatacaklar, her iki zarfı üçüncü bir zarfın içine koyarak 30 Haziran 1998 tarihine kadar Hacıbektaş Belediyesi'ne teslim edecekler. Şiirlerini posta yolu ile gönderecek yarışmacıların bu tarihi dikkate alarak bir kaç gün önceden göndermeleri önerilir.

Madde 4: Değerlendirme

Madde 3'e göre teslim edilmiş şiir zarfları ile rumuz zarfları ayrılarak şiir zarfları, 17 Temmuz 1998 tarihine kadar jüri üyelerine bir tutanakla teslim edilecektir. Jüri değerlendirmesini yaparak şiirlerle rumuzları yazılı tutanağı 5 Ağustos 1998 tarihine kadar Hacıbektaş Belediyesi'ne teslim edecektir.

Belediye kendisinde bulunan rumuz zarflarını açarak dereceye girenlere ödüllerin verilmesi konusunda tebligatta bulunacaktır.

Madde 5: Ödüller

1. 'lik Ödülleri 50.000.000 TL.

2. 'lik Ödülleri 35.000.000 TL.

3. 'lik Ödülleri 20.000.000 TL.

3. 'er adet mansiyon 10.000.000 TL.

Madde 6: Jüri Üyeleri

Serbest Vezni

1-Şükrü ERBAŞ

2-Gülten AKIN

3-Ali CENGİZ

Hece Vezni

1-Süleyman ÖZKAN

2-Metin TURAN

3-İlhan İYİDOĞAN

Ehl-i Beyt'in kemikleri sızladı!**Şii- "Ehl-i Düzen" Kurultayı**

Ehl-i Beyt Kurultayı' adı altında bir kurultay yapıldı. Önceki yılda "Ehl-i Beyt Vakfı"adı altında kurulduğu bildirilen ve ilki, geçen yıl Polat Rönesans Otel'i'nde yapılan kurultay'ın bu 2. olanı, yine Beş yıldızlı Holiday Otel'de yapıldı. 25-26-27 Nisan'da yapılan kurultayda "sonuç bildirgesi" adıyla bir de deklarasyon yayınladı.

Sözkonusu Vakfın genel başkanı, Alevi toplumunun yakından bildiği Halil Öztoprak'ın oğlu Turabi Öztoprak. Ancak, Kurultay süresince ortaya konan ağırlık ve yönlendirmeden de görüldüğü gibi, asıl işi götüren-inisiyatif koyan, (Demokratik Dayanışma Vakfı - işadamları- genel başkanı) ANAP'lı ve eski milletvekili aday Feri Altun. "Öztoprak" soyadı bu teşkilatta, sermayeye yatırılmış anlaşılan.

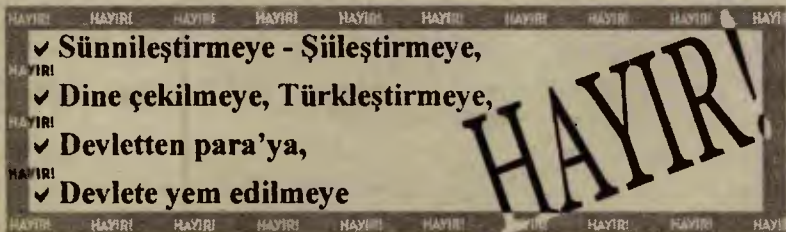
Kurultaya ülke içinden bazı katılımlar olmakla birlikte, bunlar bugüne kadar Alevi örgütlenme sürecinde pek etki gösteren kişi ve kurumlar değildi. Büyük çoğunluk Şii cemaatinden katılımcılardı. (Örn: Alemdar yayın organı ve çevresi) Sünnetli sakallılar çoğunlukta idi yani. Antakya'dan gelmiş belli sayıda Arap Alevisi vardı. Katılan bazı şahsiyetler de şunlardı: Diyanet İşleri Başkanlığı Müsteşarı Abdülkadir Sezgin, Eski Refah'lı Abdülkadir Aksu, ANAP'lı Yıldırım Akbulut, eski Çorum milletvekili (Şii) Cemal Şahin, bazı milletvekilleri... Öte yandan yurtdışından da, özellikle bazı Türki Cumhuriyetlerden ve Arnavutluk-Makedonya gibi bölgelerden, Bektaşiliğin yolundan oldukları tartışılır bazı şahsiyetler katılmıştı. Çoğu, işadamları oldukları anlaşılan çok sayıda Alevilik dışı kişilerin çokluğu da göze çarpıyordu.

Kurultayda yapılan konuşmalar, genellikle "Devletimiz", "Türk milleti", "İslam Dünyası", Müslüman din kardeşlerimiz", "Türki Cumhuriyetlerindeki kardeşlerimiz", "Birlikte olduğumuz değerli işadamlarımız" gibi söylemlerde düğümlendi. Dağıtılan el ilanları da "Avrasya Kültür, İşbirliği ve İş Lobisi Vakfı" (AKVİL), "DEMA Holding Kuruluyor" başlıklı bültenler vb. idi.

Diyanet İşleri Başkanlığı Müsteşarı Abdülkadir Sezgin, yaptığı konuşmada, Alevilerin önemli bir hareket olarak öne çıkmaları, bir şeylere karışmaları, olay çıkarmaları halinde "Kerbela Vakası" türünden olayların tekrarlanacağı gibi uyarı ve tehditleri, devlet adına dile getirme gereği duydu.

Oldukça masraflı geçtiği anlaşılan bu "Lobi", "İşadamları Kurulu", bu "Şii cemaat", devletin bir başka koldan girişimi olan bu kurultay Alevilik-Bektaşilik dışında, çok farklı bir görünüm sergiliyordu. Anlaşılan, "bir değil-beş değil Yezidin oyunu"; sahneye daha başka hangi, Alevi-Bektaşî yolu yabancıları girişimler çıkacak?

Kurultay sonucunda açıklanan "Sonuç Bildirgesi"nde, "Dünya Ehl-i Beyt Dayanışma Birliği", "Ehl-i Beyt Üniversitesi kurulması", "Yüksek İstişare Kurulu kurulması", "Ehl-i Beyt Vakfı'nın ana örgütlenme çatısı olarak kabulü", "Televizyon Kanalı'nın kurulması"nın karar altına alındığı deklere edildi. Hadi hayırlısı(!).

Alevi örgütlerinden uyarı:

Ehl-i Beyt Kurultayı Alevileri temsil edemez.

Açık bir Şii hareketidir.

Anadolu Alevilerine Şeriat kadar uzaktır.

İstanbul'da "Alevilik adına" Ehl-i Beyt adı altında bir kurultay düzenlenmektedir. Bilindiği gibi son yıllarda devlet destekli ve Alevi örgütü olduğu iddiasında olan bazı örgütler, Anadolu Alevilerini Türk-İslam Sentezi içinde asimile yoluyla Sünnileştirmeye çalışırken, bir bölümü de Anadolu Alevilerini Şii'likle içiçe kaynaştırarak asimile etmeye çalışmaktadırlar. Ehl-i Beyt Kurultayı'nı düzenleyenlerin içinde Şii yanlısı kişi ve gruplar ağırlıklıdır. Anadolu Alevilerinin Ehl-i Beyt'e içtenlikle bağlılıklarından yararlanarak bir Kurultay düzenlemeleri bu amaçlıdır. Oldukça düşündürücü ve siyasi amaçlıdır.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin Eski Diyanet İşleri başkanlarından Süleyman Ateş'e 1977 yılında İran'ın Kum kentine yaptığı resmi gezi ve görüşmede Ayetullah Şeriat Medari şöyle demiştir: "Sayın başkan Türkiye Alevileri ateistleştiriyorlar, ya siz ilgilenin Sünnileştirin ya da bize bırakın Şiileştirelim."

Ehl-i Beyt Vakfı'nın öncülük ettiği Ehl-i Beyt Kurultayı Anadolu Alevilerini Sünnileştirmeye ve Şiileştirmeye yönelik bir çaba içindedir. Hem de 186 Alevi örgütünün bir araya geldiği üst birlik oluşturmada önemli gelişmeler olduğu bir ortamda. Ehl-i Beyt kurultayının Aleviler adına düzenlenmesinin amacı somut olarak ortaya çıkmıştır. Oluşmakta olan birliği engellemek. Ehl-i Beyt adı altında Anadolu Alevilerini Şii'likle kaynaştırarak asimile etmek.

Anadolu Alevileri Ehl-i Beyt'e duydukları derin muhabbeti Anadolu'nun kültürel mozaiki ile Hacı Bektaş Veli'nin, Yunus Emre'nin, Pir Sultan Abdal'ın ışıklı yolunda birleştirmişlerdir. Zalimin karşısında mazlum'un yanında. Çağdaş, Laik, Demokratik değerlerin savunucusudurlar. Alevilik, Şii'lik değil, insanın kendisini Kabe olarak gören, 72 millete, yani tüm insanlığa kardeşçe yaklaşan büyük yüce bir öğretilerdir.

Anadolu Alevileri, bin dört yüz yıldan beri her türlü baskıya ve katliamlara göğüs gererek evrensel ve yenilikçi kültürlerini, inançlarını Sünnileştirmeden ve Şiileştirmeden bugüne taşımışlardır. Bu kültür ve inancı asimile etmeye hiç kimsenin gücü yetmeyecektir.

Biz aşağıda imzası bulunan Alevi-Bektaşî örgütleri Anadolu Alevilerini Sünnileştirmeyi ve Şiileştirmeyi amaçlayan sözde Ehl-i Beyt Kurultayı ile Alevilerin hiçbir ilgisinin olmadığını, Alevileri temsil etmediğini kamuoyuna duyurmayı görev biliyoruz. Laik, barışa dayalı Demokratik, Çağdaş Türkiye için "*Gelin canlar bir olalım, iri olalım, diri olalım.*" diyoruz.

186 Demokratik Alevi örgütü adına:

Hacı Bektaş Veli Anadolu Kültür Vakfı Genel Merkezi, Pir Sultan Abdal Kültür Derneği Genel Merkezi, Hacı Bektaş Veli Kültür ve Tanıtma Dernekleri Genel Merkezi, Cem Vakfı Genel Merkezi, İstanbul Hacı Bektaş Veli Kültür ve Tanıtma Derneği Genel Merkezi, Semah Kültür Vakfı, Ankara Hacı Bektaşlılar Derneği, Tunceli Kültür Derneği, Aşık Veysel Derneği, İmranlı Kültür Derneği, Hüseyin Gazi Derneği, Abdal Musa Derneği, Yakacık Seyit Mustafa Efendi Dergahını Koruma Yaşatma Derneği, Ankara Cemevleri Yaptırma Derneği, Ankara Can Dostlar Derneği, İstanbul Gaziosmanpaşa H.B.V.K.T Derneği.

Semahlarımız

Mehmet AYDOĞMUŞ

Semah öğretmeni

Kervan Dergisi'nin 66. sayısındaki yazımızın sonunda Kırat Semahı'nın sözlerini vermiştik. Semahlarla ilgili yazımızın ilki olduğu için, bir ön açıklamadan sonra semahlara değinmiştik. Bu sayıda anlatımlarıma, yine Kırat Semahı'yla sürdürerek devam edeceğim.

Geçen sayıda Kırat semahının sözlerinden sonra yazdığım notta, bu semahın değişik sözleri olduğunu hatırlatmıştım. Özellikle Sivas, Malatya, Tokat yörelerinde çağunluğu Pir Sultan Abdal'ın deyişleri ile dönülür. Kırat semahının sözleri genelde Hz. Ali'nin atı Düldül'e, onun meziyetlerine yönelik bir yapıdadır. Ayrıca, Şarkışla'dan Ali İzzet Özkan'ın söylediği (sekiz-on dörtlülük) Kırat semahı sözleri de var. Bu sözler, Köroğlu'nun atının meziyetlerini öven şiirlerden oluşur. Örneğin;

*Çamlıbel'e süreydim yolunu
Altınlardan nallatayım nalını
Üç güzele dokutayım çulunu
Alma gözlü kız perçemli Kırat'ım
Köroğlu der al kanları
Yere serer çok canları
Eğri kılıç düşmanları
Kırar parlayı parlayı*

Kırat semahı, Kırat'la ilgili hangi sözle dönülürse dönülsün, Kırat'ın duruşu, yürüyüşü ve coşkusu fûgürlerle sembolize edilir. Semahçıların yürüyüşlerinde ve dönüşlerinde Hak'tan gelen nimetin, yani insanlara yaşamında lazım olan ve emek sonucu üretilen malların, yarin yanağından hariç her şeyin ortak paylaşımını sembolize eder.

Kadın ile erkeğin birbirlerini koruması, kollamasını açıklayan, anlatan fûgürler de vardır. Sayın İ.Cem Erseven'in "Alevilerde Semah" adlı kitabının 161. sayfasında söylediği, Alevi-Bektaşî inancına göre "Ay" Ali, "Güneş" Muhammed'dir. Bu inanç semahın odak düşüncesidir. Gezegenlerin (dünyanın) güneş yörüngesindeki dönüşleri Kırat semahında da fûgürlerle dışa vurulur. Kırat Semahı dönülürken, ellerin biri göğüse gelir, diğeri iner. Bu böyle yer değiştirerek devam eder. Avuçlar açık parmaklar kapalı olur. Bu arada, semahçılar estetik ve rahat olurlarsa, semahın son çark bölümünde (dönüşlerinde) gerek semahçılar gerek izleyenler duyguda coşkunun en üst düzeyini yakalarlar (diğer semahlarda olduğu gibi). Kırat Semahı kalabalık dönülürse, bu daha coşkulu olur.

Kırat Semahı'nda; dar'dan müzik eşliğinde çözümlenerek, iki el omuz hizasında, eller açık ve avuç içi yere doğru bakar, sağ el ve sağ ayak, ritimle uyum içinde hareket halindedir.

Komutla, ekip sola doğru bir adım atar. Sol ayak iki sayar. Aynı hareketi sağa doğru yapar. Bu hareket kısa süre sonra komutla (komutlar "Hü" veya "dost") olur. Ekip yürüyüş yönüne döner. Bayanlar erkeklerin yanına gelir, yürüme devam eder. Ekip müzik eşliğinde yürür. Dedenin, mürşidin, zâkirin önünden (çerağ tahtı) geçerken, semahçılar (sırtlarını dönmeden) selam verirler. Komutla, erkekler içeri girerler. İlk çark dönülür. Tekrar yürünür. Komutla içeri dönülür. Sağ ayakla sağ kol havada, ikinci çarka girilir.

Bu çark (dönüşte) eller rahat, yukarı/aşağı duruş biçiminde, yüz yüze-omuz omuza devam edilir. Bu çark bölümünde genellikle,

*Semah erenlerindir
Çarka girenlerindir
Bu yola kötüler girmez
Doğru gidenlerindir*

*Has nenni nenni nenni
Dost nenni nenni nenni*

sözleri söylenilir. Çarktan sonra yürüyüş koluna geçilir. Komutla içeri, dışarı açılmalar yapılır ve semah bitirilir. Bu semahın dönüldüğü bazı yörelerde, örneğin, Malatya il merkezi ile Arapkir kasabası arası yerleşim bölgelerinde, Kırat semahının yürütme bölümünde, turnaları çağrıştıran, turnaları öven şiirler kullanılır. Örneğin,

*Turnamın kanadı ala
Sayamadım indi göle
Sekiz mi dokuz mu ola
Has nenni nenni nenni
Dost nenni nenni nenni*

*Turnamın kanadı yeşil
Suya iner hışır hışır
Sen güzelsin al yakışır
Has nenni nenni nenni
Dost nenni nenni nenni*

Halkın benimseyip kabul ettiği, bağrına bastığı değerlere müdahale etmek yanlıştır. Ancak, semahlarda zâkirlere düşen görev, kendilerini yenilemeleri ve dönülen semahların adına özgü, yöresel değerlerini çağrıştıran deyişler eşliğinde dönmek daha mantıklı yol olur.

Bu konuya değinmişken bir çelişkiyi de dile getireyim istiyorum. Semah ekiplerinin çalışmalarının olduğu yerlerde göze hoş gelen bir semah fûgürünün, başka bir semaha eklenerek, o semahın da içerisinde bunu kullanma düşünceleri var. Bu konuda bazı hususlara dikkat edilmeli. Yöresel semahlarda, aynı yörenin doğa, iklim, kültür, fiziksel koşullar, davranış biçimleri vb. farklılıklar göz ardı edilmemek kaydıyla, o figür o semaha da taşınabilir diyorum.

Birçok arkadaşımızın dile getirdiği, semahın sözcük anlamından öte, kendisinin ne olduğunu, hangi boyutlara sahip olduğunu bilmek gerekir, deniyordu. Sayın Editha Alınçık'ın ifadeleri, semahın boyutunu anlatıyor. Tabii bunun bir tarihsel gelişimi var, bu tarihsel gelişim ile birlikte ele alınır ise daha sağlıklı olur.

Goethe'nin dediği gibi, üçbin yıllık tarihini bilmeyen insan-günöbirlik yaşayan insandır. Gelecek sayımızda buluşmak üzere.

Ezeli Doğanay'ın "Çağdaş Halk Ozanı" dergisi için, İsmail KAYGUSUZ'la Halk Şiiri ve Ozanlığı üzerine yaptığı söyleşiden bazı bölümleri okurlarımıza sunuyoruz.

Halk Şiiri ve Alevi-Bektaşî Edebiyatı Üzerinde Değinmeler

"Halk Şiiri, hangi ulustan olurlarsa olsunlar, halkların anadilleriyle kendilerini katıksız ifade etme biçimidir. Saz şairi öncü, halk şairi (ozanı) yaratıcıdır. Halk ozanı şiirini, bireyi olduğu halkın-toplumun sorunları ve özlemleriyle, zalimlere başkaldırı çılgınlıklarıyla örgüler, dokur ve renklendirir. Halkın konuşan, çılgık atan, haykıran dilidir. Halkın ezilmişliğini, dertlerini şiirlerinde dillendiriyorsa; şiirlerini zalimlere karşı başkaldırı silahı olarak korkmadan kullanıyorsa, hangi inançtan ve hangi ulustan olursa olsun halkın ozanıdır."

1-Sayın Kaygusuz, Halk Ozanlarının ortaya çıkış sürecini ve halk şiirinin kökenine bakış açınızı öğrenebilir miyim?

- Halk Edebiyatının bir türü olan Halk Şiiri, hangi ulustan ve hangi inançtan olurlarsa olsunlar, halkların anadilleriyle kendilerini katıksız ifade etme biçimidir ve aracıdır. Halk ozanları da bu ifade biçimini şiir sanatına çevirmiş uygulayıcılardır. Halkın ortak duygu, heyecan, sevgi, inanç, düşünce ve kavgalarını, umut ve hayallerini bu araçla yansıtır. Bu tanımlamadan hareket ederek halk şiirinin kökenine inerek, ortaya çıkış sürecini de çok kısa da olsa gözden geçirmiş olacağız. Ama asıl Plehanov'dan alıntı olarak sunulan benimsediğimiz şu tanımlamayı da burada yinelemek isteriz:

"Halkların kendine özgü bir şiiri vardır. Halklar ne kadar gelişmiş ve yetişmişse, şiir ürünleri de öze o kadar olgunlaşmış ve derinleşmiştir. Öte yandan; halk gibi, her toplumsal sınıfın da, içine kendi özünü koyduğu bir şiiri vardır. Her sınıfın kendine göre acıları, sevinçleri, umutları, özlemleri, kısacası kendine göre bir iç dünyası vardır. Bu iç dünya şiirde dile getirilir. Toplumdaki bir sınıfa da tabakanın pek boşlandığı bir şiir biçiminden bir başka sınıf ya da tabakanın hoşlanılamaması, hatta onu tümüyle anlamsız bulması bu yüzdendir." (Plehanov'dan aktaran S. Kemal Karaalioglu, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi I*, İstanbul-1980, s.226)

Halk şiirinin kökenini, bize göre, Anonim Halk Edebiyatının gelişip yaygınlaşmasında aramak gerekiyor. Masallar-söylenceler, tekerlemeler, bilmece-gölmece, ağıtlar, destanlarla, ve karavanda türkülerıyla halklar kendilerini anlatırlar. İlk aşamada, saydığımız edebiyat türlerinin yaratıcısı tek kişi değildir, ortak. Ağızdan ağıza, kuşaktan kuşağa geçerken söz, duygu anlatım zenginliği kazanırlar. Sonra topluluklardan, halk katmanlarından güzel sesiyle, öykünmeciliği, kendine özgü ve çok kez olağandışı (ya da olağanüstü) davranışlarıyla birileri bunları okumaya, anlatmaya başlar, öykünme hareketleriyle eyleme sokar. Bir de değenek, khitara, harp, flüt, tef, davul, kopuz-saz gibi ölçü tutan, ses çıkaran aletler eşliğinde bu türleri seslendirince, icracılar (rhapsodos, büyücü-sihirbaz, rahip, şaman-kam, medecinman...) artık toplumda ayrıcalık kazanmıştır. Ürünlerin hemen hepsi, ilkel de olsa kulağa hoş gelen ölçülü, uyaklı dizelerden oluşmaktadır. Bu anonim sözlü edebiyatın dili şiirseldir. Halk şiirinin gelişme süreci içerisinde, ilk saz şairleri diye adlandırabileceğimiz alet kullanan bu kişilere, Eski Yunanlılarda rhapsodos (rapsod, ölçü değneği kullanan) denilirdi. Mitolojik kahramanların savaşlarını, aşklarını, savaş tutuklukları ve kölelerin yaşamlarını anlatan anonim şiirleri halkın arasında dolaşarak terennüm ederlerdi. Eski Yunanda bu geçiş aşamasının en büyük halk ozanı Homeros (İ.Ö. 9.yüzyıl) idi. İliada ve Odyssea destanlarını, İonia ve Aiolia bölgelerinde (Batı Anadolu kıyıları) halkın arasında dolaşırken, elinde sopasıyla ritmik bir biçimde okurdu. Orfik ve Dionysos şenliklerinde Pan'ın çobanları flüt eşliğinde bunu yaparken, Eski Mısır'da ise Amon, Ra, Thot'un ilahilerini okuyan, biraz farklı da olsa, her tanrıya kendini adanmış rahiplerin işiydi.

Afrikan animist topluluklarında büyücüler, Kızılderililer arasında medecinman'lar (iyileştirici, arındırıp sağlığa kavuşturucular) Şamanist Türkler'de şaman-kam'lar, davul tef ve zil aletler eşliğinde, çevresindeki toplulukları yaratıcılarla bütünleştirmek ve onları memnun etmek anonim övgü ve yalvarı şiirleri okurlardı.

Ancak yaratıcısı belli olan, yani söyleyeni bilinen halk şiirinin ortaya çıkmasıyla, sözlü halk edebiyatı ortadan kalkmadı. Tarihsel gelişim sürecinde ve uygun çevre koşullarında anonim şiirsel söylemler, yani destanlar, dinsel yakarlar, ağıt ve türkü yakmalar kesintisiz sürmüştür, sürecektir de...

Halk şiiri, anonim halk edebiyatının zenginliği içinden taşır fıskırması ve yaratıcıları bellidir. İçten doğarak, yani doğaçlama söylenen ölçülü uyaklı bu şiirler, ya yaratıcı ya da çevresindekiler tarafından yazıya geçirilmiştir. Çok kere okuma yazması yoktur. Kendi deyimlerince ökaradan değil, ağdan ökümüştür. Bir dönem gelir, çok etkileyici bir toplumsal veya bireysel (ama topluma ya da toplumdan yansıyan) olayla topluluğun içinden bir kişinin dili çözülür; çalır söylemeye başlar. Adı başkötür ve bir de "mahlas" almıştır. Yaşadığı toplum onu kutsar. Çünkü ondaki şiir söyleme yeteneği tanrı vergisidir, topluma göre. İslam toplulukları arasında halk ozanlarını dillendiren başlangıçta düşlerine giren ya da halisünasyonik (hayalgörme) bir sahne içinde gördüğü ötanrı, peygamber ya da Ali'dir. Sonraları "Hızır, veliler (evliya), dedeleri vb." benzer sahneler içinde görmesiyle ozanın dili çözölmüştür. Destanlar, aşıklaşma'larla başlamış olan halk şiiri, gelişim süreci içerisinde 'koşuklar, koşmalar, deyişler, nefesler, yergiler, atışma...vb.' türler gelişmiş. Hece sayısı 6+5=11, 3+4=7, 4+4=8 vb. beyit ve dörtlükler olarak; değişik uyak (kafiye) düzeninde dizelerle örgülenip biçimlenerek zenginleşmiştir. Plehanov'un dediği gibi; "Halklar ne kadar gelişmiş ve yetişmişse, şiir ürünleri de öze o kadar olgunlaşmış ve derinleşmiştir."

2-Kimi halk kültürü araştırmacıları, halk ozanları için 'saz şairleri' tanımlamasını kullanıyorlar. Sizce bu yüzeysel bir görüş değil midir?

- Halk ozanlarına saz şairleri denmesini benimsemiyoruz. Ama yüzeysel görüş olarak değerlendirdiğimizden değil. Şöyle tanımlıyorlar: "Halk edebiyatında, saz çalarak, bazen kendi, bazen başkalarının deyişlerini, bağlama, cura, tambura gibi sazlar çalarak söyleyen halk sanatçılarına aşık, saz şairi denir." Bize göre saz şairleri, anonim halk edebiyatının ürünlerinin geliştirilmesi, güzelleştirilip kişilik kazandırılması aşamasında bazı aletler eşliğinde ölçülü uyaklı dizeler okuyan yarı-ozanlardır. Kendilerine ulaşan anonim şiirlerle katkıları vardır bunların; halkın özünden fıskırması şiirsel değerlere bireysel özgünlükler ekleyerek daha insanlaştıran, nesnelleştirip topluma geri sunarken, gerçek yaratıcıların (halk ozanlarının) ortaya çıkmasına öncülük etmişlerdir.

Demek ki, saz şairi öncü, halk şairi (ozanı) yaratıcıdır. Halk ozanı şiirini bireyi olduğu halkın-toplumun sorunları ve özlemleriyle, zalimlere başkaldırı çılgınlıklarıyla örgüler, dokur ve renklendirir. Halkın konuşan, çılgık atan, haykıran dili;

gölümseyen, acıdan susuzluktan ve darbelerden kavrulmuş-çatlamış dudaklarıdır halk ozanları. Halkına ten gözüyle değil-can gözüyle bakar; seslerini ve iniltilerini can kulağıyla dinleyip çılgık çılgıca sunar. Bakınız ta 13.yüzyılın sonlarında Yunus: düzenin temelden bozukluğunu, yöneticilerin zalimliği ve kandöküclüğünü, feodal beylerin yoksul halkı ilikerine kadar sömürdüğünü nasıl anlatıyor? "Öğüt ışıtmaz halka" çılgık çılgıca sesleniyor:

Danışmend okur tutmaz derviş yolun gözetmez

Bu halk öğüt ışıtmaz ne sarp zaman olırsar

Gitti begler mürveti binmişler birer anı

Yediği yoksul eti içtiği kan olırsar

Müslümanlar zamana yatlı oldu

Halal yenmez haram kıymatlı oldu

Peygamber yerine geçen hocalar

Bu halkın başına zahmetli oldu

Ilaram-i hanır tuttu ciham

Fesat işler eden hüremetli oldu

3-Tasavvufun ve Batınlığın halk şiiri üzerindeki etkisinden sözeder misiniz?

4-Halk Edebiyatına ek (olarak) Alevi-Kızılbaş edebiyatından söz ediliyor. Nedir Alevi şiirinin özelliği, bir edebiyat kolu oluşturacak kadar?

5-Alevi-Kızılbaş edebiyatının temeli atıldığı günden bu yana yüzlerce binlerce halk ozanı yaşadı, geldi geçti. Ünlüsü ünsüzü, hala çıkmaya devam ediyor. Ancak bunların arasında 7 tanesi ululuk unvanı ile ödüllendirilmiştir. Bunlar kimlerdir, neden buna layık görölmüşlerdir?

- Ezeli dost, bu üç soruyu birbiriyle çok yakından ilişkili olduğu için, tek bir yanıt altında toplamayı deneyeceğiz. Ama Alevi-Kızılbaş değil, Alevi-Bektaşî edebiyatı adlandırmasını kullanarak... Çünkü Kızılbaşlar, Alevi-Bektaşîlerin dışında bir inanç topluluğu değildir. Kızılbaşlık Anadolu Aleviliğinin, bir döneme (15.ve 16.yüzyıl) onurlu danışmanı olmuş siyaset adıdır. Yani Kızılbaşlık, 9. 10 ve 13.yüzyıllardaki büyük toplumsal ve siyasal hareketler olan Babek-Hurremilik, Karmatilik, Babailik ve Bedreddinilik gibi, Aleviliğin bir ihtilalcı siyasetidir. Kızılbaşlar da bu siyasetin taraftarlarıdır. Tasavvufun ve Batınlığın halk şiiri üzerine etkisinden söz ettiğimiz zaman da, Alevi-Bektaşî edebiyatına doğal olarak girmek zorundayız.

Burada batını (esotérique, içsel) düşünce ve onun türevi tasavvuf (sufisme) inancı tartışmasını açmayalım. Son kitabımızda konuyu "Enelhak, Tanrılaşma (Theosis).." başlığı altında 14-15 sayfa içinde incelemiştik. O yazımızın başında söylediğimiz gibi, tasavvuf inancının özü olan: "Kökeni İsa'dan önceki 3 binli yıllara ulaşan 'insan-tanrı birliği', tanrılaşma düşüncesi, Hallacı Mansur'un uygulamasında netleşip, formülünü Ana'l-Hakk (Ego sum Deus=Ben Tanrıyım) kavramında bulmuştur... Ayrıca bütün dinlerde dogmatikliğe tepki olarak çıkan ve özgür düşüncüyü temsil eden esotérique (batını) akımlardaki 'Tanrılaşma, tanrı-insan birlikteliği' formülasyonunu görmekteyiz." (İ. Kaygusuz, İ. Kaygusuz, *Görmediğim Tanrıya Tapmam, Alevilik-Kızılbaşlık ve Materyalizm*, İstanbul-1996.s.55,57-58)

Tasavvuf inancını, Ortodoks İslama (Sünni ve Şii şeriatı) tepki olarak yaşama geçirmiş ve onun dogmatik kurallarını dışlamış olan Aleviliğin elbetteki

Telden, dilden, gönülden

bir halk edebiyatı vardır. Alevi-Bektaşî halk ozanı inancının felsefesini, tanrı ve tapınma anlayışını, kurallarını şiirleriyle en yalın biçimde sergilemiş. İnancını sapıklık, mensuplarını dinden çıkmış-kafir gören Sünnî yönetimlerin baskısı altında bu ozanlar, şiirleriyle halkını eğitmiş, onlara yol göstermiş, yaşam felsefeleri ve inanç biçimlerinin unutulmamasını, yayılmasını sağlamışlardır. Öyle söylene-geldiği gibi, tasavvufi tekke ortamının, öbir lokma bir hırka" dervişlerinin uyuşuk-luğunda ortaya çıkmadı bu edebiyat. Atilla Özkırımlı'nın da tanımıca: "Bir düşünce akımına dayanması, ortak temalar çerçevesinde ortak söyleyişlerle birbirine bağlanarak gelişmesi ve belli bir inanca bağlı olanlarca benimsenip sürdürülmesiyle, halk edebiyatı içinde ayrı bir yer tutmakla kalmadı. Bir akım, bir çığır niteliği de kazandı." (A. Özkırımlı, *Alevilik-Bektaşilik ve Edebiyatı*, İstanbul-1985, s.28-29)

Alevi-Bektaşî edebiyatını şiirler, gülbank'lar-tercemanlar, düzyazı veya manzum menakıbnameler ve fıkralar oluşturmaktadır. Nefes-deme-deyiş, düvazımam, güzelleme, devriye, miraçname-miraçlama, övgü (nat-ı Ali, nat-ı Muhammed) veyergi (tanrıyla hesaplaşma, yoksama türünden şiirler) destanları gibi şiir türleri vardır. Görgü Cemlerinde cemaata ya da hizmet görenler için dua olarak okunan gülbank ve tercemanlar düzyazı ya da şiirdir. Menakıbnameler Alevi ermiş velilerinin olağanüstü yaşamlarını anlatan anonim ya da yazarı belli manzum ya da destansı düzyazılardır. İnaç yanını öne çıkarmak ve bu yana ağırlık göstermek için ötekke edebiyatı ve tekke şairleri tanımlamaların kullanılması; Alevi olmayanları ve tasavvuf inancını şiirlerinde işlemeyenleri de saz şairleri ya da aşıklar kategorisine sokulmasını kesinlikle doğru bulmuyoruz. Hepsisi de halkın konuştuğu, kendini ifade ettiği dilin ozanlarıdır. Onun içindir ki, Alevi-Bektaşî ozanları değil, özelde Alevi-Bektaşî halk ozanları tanımlaması kullanılsa da, genelde halk ozanlarıdır. Bu tanımlı kullanmak gerekir. Çünkü en dindarca yazılmış görülen bir şiirde bile Alevi halk ozanları nesnel gerçekliğe, maddi yaşam gerçeğine hep göndermeler yaparlar. Bunu ima yoluyla olduğu gibi, açık açık ya da takıyye ile, yani üstünü örterek yaparlar. Dizelerinde Allah, Muhammed, Ali ve Oniki İmamların arkasına gizlenirler. Gününün bilimlerinden sözeder, tasavvufi inancının nesnel çözümlemelerini yapar.

Yine Yunus'tan verdiğimiz, aşağıdaki örnekte görürüz ki o, sadece dört kitabın anlattıklarıyla yetinmemiş. Bilim öğrenmeyi önce 'kendini bilmeye' yöneltmiş. Tanrının kendi özlünde ortaya çıktığı, yaratan ve yaratılanın kendisi olduğuna karar vermiş. Tanrıyı kendisiyle eşleştirip maddeye indirgeyince, Enelhak'çılığın mistisizmini aşarak tüm korkularından kurtulmuş; kul iken sultan olmuştur. Tanrıyı ilk kez gökten yere indiren Hallacı Mansur idi. Yunus, rahmetin yerden yağdığını söyleyerek, insanın ve insanlığın yaşamının yere, maddeye bağlı olduğu bilinci içinde tanrıyı kendinde yakalamıştır:

Nice kim ben beni bildim yakın bildim Hakki buldum
Hakki buluncadı korkum şimdi korkudan kurtuldum
Azrail gelmez canıma sorucu gelmez sinime
Bunlar beni ne sorsunlar ana sorduran ben oldum
Yunus'ta Hak açtı kapı Yunus Hakka kuldi tapı
Baki devlet benim imiş ben kul iken sultan oldum

Ben ayımı yerde gördüm ne isterim gökyüzünde
Benim yüzüm yerde gerek bana rahmet yerden yağar

Düşünen, akıl yürüten; ortaya görüşler atıp çözümlemeler getirmeyi deneyen Yunus, yeryüzünün öküze üzerinde olduğu ortaçağ inancını bir şiirinde dillendirirken, o kocaman öküzden iş isteyerek, nasıl

alay ediyor, onu görelim:

Hikmetine akıl ermez yerler öküz üstündedir
Yüzünü Hürmüz'e tutmuş kuyruğun Fîrenğ'e atmış
Yeri göğü saran öküz yüz ondört bin yaşındadır
Aşık Yunus söyler bunu ne güzel yaratmış Gani
Çifîe koşaydım onu hikmet onun işindedir:

Seyyid Nesimi ise ulaştığı son noktada din ve inanç örtüsünden iyice sıyrılmış, takıyye bile yapmadan dizelerinde tanrıtanımaazlığı-yokluğu işlemek korkusuzluğunu göstermiştir. Aşağıdaki şiiri bu konuda ilginç örneklerden sadece biridir:

Ey bana na-hak diyenler kandedir bes yaradan
Gel getir isbatın kimdir bu şeyni yaradan
Yel ü su toprak u oddan böyle surei bağlayan
Böyle dükkânı düzen kendi çıkar mı aradan
Gel beru söyle bana kimdir senin mutkunda
Söyleyen işittiren hem gösteren hem yaradan

Aşkımsız yolunda akl u din ü dünya mahvolur
Sormagıl eşkin hadisin suf-i biçareden
Çünkü girdim oynarım çengü def ü tambur ile
Bilki bende şeş cihet var dönmezem çarpareden

Seyyid Nesimi bu şiirinde, evrenin ve insanın yaratılışı konusunda son derece önemli kuşklarını dile getiriyor. Kendisini suçlayanlara açık açık soruyor: Yaradan dediğiniz nerededir? Niçin gözden kayboluyor? Kalsın aramızda, kurduğu düzeni yönetsin! gibi mantıksal sorular yöneltiliyor. O hem tanrının hem de onsekiz bin alemin kendisinde mevcut olduğunu söylerken, insan varlığının dışında 'mekandan münezze', yani yeri yurdu olmayan, görünmeyen bir tanrı kavramını tanımıyor. Hak insandır; insanın kendisi Hak'tır. Sonunda bunları görüp sezemeyenlere 'davar' diyerek çıkıyor işin içinden:

Her ne yerde var gökte var ademde var
Her ne ki yılda ayda var ademde var
Ne ki elde yüzde var kademde var
Bu sözü fehmetmeyen adam davar

Pir Sultan 16. yüzyılın ikinci yarısında nasıl toplumsal adaletsizliği işliyor ve ve koca kadiya verip veriştiyorsa, 19. yüzyılın ilk yarısında yaşamış olan Seyrani de kadının müftünün hakkından geliyor. Yaşadığı toplumu kıyasıya eleştiriyorlar:

Koca başlı koca kadı
Sende hiç din iman var mı
Helalî haramı yedi
Sen de hiç din iman var mı
İman eder amel etmez
Hakkın buyruğuna girmez
Kadılar yaş yere yatmaz
Hiç böyle kör şeytan var mı
Fetva verir yalan yulan
Domuz gibi dağı dolan
Sırtına vururum palan
Senin gibi hayvan var mı
Pir Sultan'ım zatlarımı
Gerçektir şöretlerim
Haram yemez itlerimiz
Bu sözümde yalan var mı

Kimse kimseye yoktur sayesi
Sütlere karıştı cehlin mayesi
Tilkiye verildi arslan payesi
Tilki payesinde arslan olanlar

Niçin garip oldu hükm-i şeriat

Kadının müftünün yediği rüşvet
İçkide zinada cahile nevbet
Vermiyor hafız-ı Kur'an olanlar

Fark etmez dediğin asla din iman
Anıncın bilemez yahşiyle yaman
Haraç korkusundan olmuş müslüman
Bir alay nimet-i küfran olanlar

Hiçkimse kimsenin gayretin gütmmez
Anın çün Hak sözün tutup işitmmez
Meyhaneye gider camiye gitmez
Kadısi müftüsü şeytan olanlar
Dinleyene sıvrisine saz olur
Anlamaza davul zurna az olur
Sureta insanlar hilebaz olur
Böyledir manası hayvan olanlar

Seyrani kamiller tan'ın eylesin
Cahiller nutkun zemmin söylesin

Gelelim 'Yedi Ulular'a: Bilemiyoruz neden sadece "Yedi Ulular"? Oysa yüzlerce "Ulu"dan söz etmek gerekir Alevilikte. Alevi-Bektaşî geleneğinde Seyyid Nesimi (Ö.1404), Yemini (15.yy.ın ikinci yarısı ile 16.yy.ın ilkçeyreği), Virani Abdal (15.yy.ın ikinci yarısı, 16.yy.ın başları) Pir Sultan Abdal (Ö.1550'li yılları), Şah Hatayi (1487-1524), Fuzuli (1504-1556), Kul Himmet'e (Öl. 1588-90) 'Yedi Ulular' denilmektedir.

Bunlardan, Fuzuli, bilindiği gibi Divan Edebiyatı ozanlarındandır. Irak'ta doğan Fuzuli, Necef, Kerbela ve Bağdat çevresinden hiç ayrılmadı. Yaşamının büyük bir kısmı Kerbela'da İmam Hüseyin türbesinde türbedarlık hizmetiyle geçmiş; romantik, içi Ehlîbeyt sevgisiyle dolu coşkulu bir ozandır. Türkçe, Arapça ve Farsça divanları bulunmakta. Fuzuli'nin Alevi-Bektaşî ulu ozanı sayılmasına herhalde, Kerbela olayını anlatan büyük yapıtı Hadikatü-s-Suada (Mutluluğa Erenlerin Bahçesi) neden olmuştur.

Seyyid Nesimi hem aruz vezniyle hem de hece vezniyle binlerce şiir yazmıştır. Her iki edebiyat çevresinde değeriendirilebilir. Alevi-Bektaşî toplu ibadeti Görgü Cemleri'nde, çok çeşitli işlevleri olan Dar kurumunun üçüncü Piri, Seyyid Nesimi'dir. Dar'a çekilmiş bir talib, pirin ve cemdeki canların huzurunda Nesimi gibi derisi yüzülmeye hazırdır; kusur ve kabahatlarını ortaya dökerek, verilecek ceza ne olursa olsun onu göğüsleyecektir. Nesimi Alevilikte ikrarından imanından dönmemenin, acı ve işkencede büyük direncin simgesidir. Hallacı Mansur'la birlikte en çok adı anılan velidir. Nesimi (Enelhak) inancı uğruna can vermiş; derisi yüzülerek öldürülmüştür. Alevi-Bektaşî halk şiirine Düvazımam (Farsça aslı Düvazdeh-i imam=Onikimam) türünü sokan odur. Alevi-Bektaşîliğe Onikimamcılık Seyyid Nesimi'nin şiirleriyle girmiş olduğu görülmüyor.

Şah Hatayi, Pir Sultan ve Kul Himmet büyük Kızılbaş siyasetinin önder ve propagandacıları büyük halk ozanlarıdır. Uzun uzun anlatmaya gerek yok. Yemini de şiirleri, özellikle Ali'nin olağanüstü eylemlerini ve yüceliğini anlatan "Faziletname" adındaki manzum eserleriyle bu siyasete katkıda bulunmuş; üçünün de birçok şiirine esin kaynağı olmuştur. Virani Abdal da, Nesimi ve Yemini gibi Hurufilik'ten (Harf gizemciliği) gelmez. Ali sevgisi Virani'nin şiirlerinde "Lailahe illa Ali"yle somutlaşmıştır. Yemini ile Virani Abdal, Hacı Bektaş Veli dergahı çevresinin çok tanınmış ozanlarıdır. Hacı Bektaş evlatlarından Sultan Balı'ya candan bağlıdır. Bu 7 ozanın 15. ve 16. yüzyıllara şiirsel söylemleri, yapıtları, inanç ilkeleri ve toplumsal eylem ve siyasetleriyle damgalarını vurmuş olmalarında aramak gerek, ululuğa layık görülmelerini. (sürecek)

Halk için kesilmiş serimiz vardır

Halk Ozanı İsmail İpek'le bu güzel söyleşiyi Gülağ ÖZ yaptı

Bilgiye-bilimselliğe yönelmeliyiz

İsmail İpek adı eskilere doğru gider. 1966 yılında başlayan ozan-sanatçı kimliği bugünlere kadar uzanmaktadır. Onun sanatta çileli bir yaşamı, mücadeleci bir yüreği vardır. 35 yıllık sanat yaşamında mütevaziliği hiç bir zaman elden bırakmamıştır. Bıraktığı kalıcı eserler halkın ufkuna ışık tutacak niteliktedir.

– Sayın İpek, yeni nesillere sizi, sizden dinleyerek anlatmak isteriz. Bize yaşam sürecinizi özetler misiniz?

– 1942 yılında Afşin ilçesi Örenli köyünde doğmuşum. Babamın 6. çocuğuyum. Yoksulluk çekmeden büyüdüm. Babam varlıklı birisiydi. Kapımızda tutma çalıştırırdık. Onların yaşamındaki ezilmişlik, çevremdeki fakir insanlar beni çok etkilemiştir. 22 yaşına kadar köyde çiftçilik yaptım. 18 yaşında evlendim. Askerlikten dönüşüme kadar köyde yaşadım. Bir yıl Maraş'ta kalarak şehir yaşamını soludum ve bu ara bir plak yaptım.

– Türkü söylemeye ne zaman başladınız. Sizi etkileyen neydi, kimdi?

– Küçük yaşlarda başladım. Memleketimizin kışı uzun sürerdi. Geceler de çok uzundu. Vakit geçirecek başka uğraşlarımız olmazdı. Babam iyi bir ozandı, cura çalardı. Köyümüzde saz çalan çoktu. Kaşanlı Aşiretindeniz. Aşiretimizin nüfusu geniştir. Dört köyümüz vardı. Köyde herkes saz çalar, türkü söylerdi. Müziğin en zengini, en güzeli bizim köylerde yapıldı. Bir çok ozanımız vardır. adı duyulmuş. Hayreti, Keyfo, Perişan Güzel, Meçhuli, Emekçi, Vijdani, Perişan Ali, Perişan Derviş, Devrimi gibi daha birçok ozanımız vardı. Böyle bir zenginlik içinde ilgi duymamak, müzik yapmamak, şiir söylememek mümkün değildir. İsmail İpek böyle bir ortamdan çıkmıştır.

– Piyasada adınızı duyuran türkü veya olay neydi?

– Aşık Mahzuni yakın köylümdür. O zaman tanınmıyordu, ama güzel saz çalardı. Askeri okuldan ayrılmıştı. Köyümüzde güzel muhabbetler yapıldı. Bu muhabbetler gerek Mahzuni'nin yetişmesinde, gerek benim yetişmemde önemli birer okul olmuştur. Mahzuni benden bir iki yıl önce piyasaya çıktı. Ben de artık kendimi topluma tanıtmalıyım, piyasaya çıkmalıyım.

Amcamla doğru İstanbul'a gittik. Kimseyi tanıımıyordum. Plak şirketlerinin bulunduğu yeri sorup direk plakçılar sokağına gittik. Sırtımda saz, amcamla plakçıların önünden geçerken bir firma sahibi beni çağırıp "oğlum saz çalıyor musun, gel hele seni bir dinleyelim" dedi. Beni dinledikten sonra amcama "Amca sen git, biz delikanlıyı misafir edeceğiz" dediler. Ben bu ara iki plak birden yaptım. İlk plağım "Gönül Kalk Gidelim", ikinci dörtlük plağım ise "Ruhumda Bir Sıkıntı Var Gitsin Diyom Gütmiyoki". Bu plak benim adımı duyurdu. Bu plağın yapılış tarihi 1966'dır. Bu ara, Nesimi Çimen ve İhsani ile tanıştım. Şirketle de 2 yıllık mukavele imzaladım.

– Kendi şiirlerinizi mi besteliyordunuz?

– İlkim başkalarından, yakın akrabam ve köylülerimden söyledim. Hüseyin Kaçıran ve Meçhuli'den söyledim. Bu iki ozanımız çok güzel

şiir yazarlardı.

– Sayın İpek, sizin müzik dışında çalışmalarınız da oldu sanıyorum. Ben tiyatro tarihi araştırmaları yaparken adınıza rastladım. Bunun hikayesi nedir?

– İlk plağım çıktığında Nesimi Çimen'in evinde misafirdim. Nesimi Çimen tiyatrodan da çalışıyormuş. Prova yapacaklarmış. Evine Tuncer Neçmioğlu, Tuncer Kurtiz, Selçuk Uluergüven, Umur Bugay geldiler. Onlarla tanışıp, türkü söyledim. Türkülerimi beğenmiş olmalı ki, bana tiyatrodan oynamamı teklif ettiler. Erol Toy tarafından yazılan *Pir Sultan Abdal* adlı oyunun provalarına yeni başlamışlardı. Tiyatroya 600 lira maaşla başladım. Bu ara plaklarımı da çıkartıyordum. Oyunu ilk kez Aksaray'da oynadık. Ben de bekâr olduğum için tiyatro binasında yatıp kalkıyordum. Bir gece tiyatro binasını ateşe vererek yaktılar. Tesadüf, o gece bir tanıdığın evinde misafirdim. Tiyatrodan olsaydım kesinlikle ben de yanacaktım. *Pir Sultan Abdal*'in bu kaçınıcı yanısidir bilemiyorum.

İstanbul Teknik Üniversitesi'nde ilk konserimi, Nesimi Çimen ve İhsani ile birlikte verdik. O zamanın halk ozanı Fermani, bugünün işadamı ve politikacısı Fermani Altun düzenlemişti. Büyük ilgi gördük. Bu ara Aksaray TOS binasında ikinci bir konser verdim. Artık gençlik bizim peşimizi bırakmıyordu. Nerede konser, biz oradaydık.

– Tunceli'de *Pir Sultan Abdal* oyunu oynanırken olaylar olmuştu. Bunu bir de sizden dinleyelim.

– Artık oyunumuz tutuyordu. Anadolu kentlerinden çok istek vardı. Biz de Tunceli'den başlamak istedik. *Pir Sultan* oyununu bir de Tunceli'de yakmak istediler. Bu kez halktan insanlar yerine, Emniyetten polislerdi zanlı. Oyunu Tunceli'de oynatmamaya kararlıydılar. Halk müdahale etmek istedi. Polis halkın üzerine ateş açtı. Tunceli'nin ileri gelenlerinden Mehmet Kılan polis kurşunuyla öldürüldü. Bunun üzerine halk ayaklandı. Olaylar zor yatıştırıldı. Oyunu Kemal Burkay götürmüştü Tunceli'ye.

– Tiyatro yaşamınız kaç yıl sürdü, hemen bıraktınız mı?

– Bırakmadım. 1968-1972 tarihleri arasında tiyatro oyuncusu olarak çalıştım. Bugün ünlü tiyatrocuların birçoğu benim sahne arkadaşımıdır. Halil Ergün'ün, Erkan Yücel'in, Asaf Çiyiltepe'nin zamanında Ankara Sanat Tiyatrosu, Ankara Birliği Sahnesi, Halk Oyuncuları gibi büyük tiyatrolarda çalıştım. Yaşamımın en güzel anıları tiyatro yıllarımdı. Bu ara konserlerime devam ediyordum. İlk kasetler piyasaya çıktığında, 1974'de ben de kaset çalışması yaptım.

– Kaç plak yaptınız?

– Toplam 60 adet 45 lik plak yaptım. Şu an kasetlerimin sayısı ancak 20 adettir.

– Size ozan mı, sanatçı mı diyelim?

– Asıl işim ozanlıktır. Çok şiirlerim var, kitaplaşmayı bekleyen ve çeşitli sanatçılar tarafından okunan çok sayıda bestem var.

– Alevi misiniz?

– Anadan da babadan da Aleviyim. Alevilik bizim yörede en iyi yaşanan yerdir. Babam Alevi adep erkânını iyi bilir. Çok güzel tarikat yürütürdü. Arapça, Kürtçe, Farsça'yı da çok güzel konuşur, bu dillerde kitaplar okurdu.

– Bugünkü Alevilik örgütlenmesini nasıl buluyorsunuz?

– Kesinlikle Alevilik konusunun bilindiğini zannetmiyorum. Babamın zamanında bilinen, uygulanan Alevilik şimdilerde hiç yoktur. Hele hele dernekler bu konuda çok zayıflar. Herkesin 'ben bilirim', 'en iyisi biziz' mantığı beni çok rahatsız ediyor. Dernek yöneticileri toplumumuza iyi örnek olamadılar. Çünkü, bilinç düzeyleri toplumun gerisindedir. Hem bu gün Aleviliğin bir okulu olmalı. Ocakzade dedeler "kutsallık", "ben öndeyim" yarışı yerine, bilgiyi öne çıkartsalar, daha mantıklı iş yaparlar kanısındayım.

– Bir ozan olarak partileşmeye nasıl bakıyorsunuz?

– Bugünkü görev, dernek ve vakıfların anlaşılır olmaları, bunların bilimselliğe yönelmeleridir. Bu konuyu çözmek zorundayız. Evrensellik döneminde Alevi partisi mantıklı değil.

– Son olarak, Ozan dernekleri konusunda görüşlerinizi alalım. Ankara'da dört adet ozan derneği var, bunların farkı nedir?

– Ozanlar birlikten yana, bütünlükten yana, hak aramadan yana olan sanatçılardır. Oysa bizim dernekler kendi haklarını savunmadan, haklarını almadan yana bir çalışma dahi yapmıyorlar. Örneğin bütün sanatçılar tarafından halk ozanlarının şiirleri söyleniyor. Hangi dernek telif hakları konusunda kafa yordu? Önce kendi haklarını bilsinler. Bence bu ayrışım, kişiselikten başka birşey değildir.

– Size teşekkür ediyorum

– Ben de teşekkür ediyorum.

İSMAİL İPEK'den bir şiir

Gidip başka yerden bizleri sorma

Erenler ceminde yerimiz vardır

Boşu boşuna kendini yorma

Muhabbet içinde pirimiz vardır

Dosta karşı işlemedik kusur

İnsanı sevenin olduk esiri

Unutmadık Pir Sultanı Mansuru

Halk için kesilmiş serimiz vardır

Haksızların karşısında duracak

Fitneliği gönüllerden silecek

Gerçek için canlarını verecek

Nice çok gönüllü erimiz vardır

İsmail İpek'im elinle sesi

Anlamaz bunları cahil kesimi

Hak insanda dedi Seyyit Nesimi

Gel gör meydanlarda derdimiz vardır.

Toplumsal oluşumda Sanat

Mustafa ARSLAN

Şehir Tiyatroları Yön.

Toplumların, "ilkel toplum"dan günümüze kadar geçen süreçte, birçok değişime uğradığını biliyoruz. Anaerkil'den/köleci topluma, feodalizmden/kapitalizme ve son aşamada, kapitalizmden/sosyalizme geçiş sürecini diyalektik tarih bize anlatmaktadır.

Toplumların bu tarihsel diyalektik değişim sürecinde, sanat da, bir üst yapı kurumu olarak, insana yol göstermeye devam etmiştir. Ortaya çıktığı Ortaçağ bitiminden Aydınlanma çağı sürecine.. toplumlar, taşımış oldukları değer yarıgılarını "Roman"da ifade etmeye çalışmışlardır. Tabii, romanla birlikte, şiir, resim, müzik vb. sanat dalları da, toplumların gelişmelerinde ve de gelişimlerinin sonuçlarını yansıtmada önemli işlevler yüklenmiştir.

Carventes'in Donkişot adlı ölümsüz eserinde, kapitalizmin kurulma aşamasındaki bireyin sonsuz dünyasını ve hayal gücünün büyük coşkusunu görürüz. Ölümsüz eseri Diriliş'te, Rusya'nın geçirmiş olduğu toplumsal değişimi, sınıt mücadelesini, Prens Nenküdoğ'un bir yosma olan Maslova'ya karşı kendini arındırmak amacıyla Rusya topraklarında sürgün yaşam serüvenini, Sovyet Devrimi öncesi mücadelenin gelişimini, çok keyifli ve içten satırlarla dile getirmiştir, aristokrat Tolstoy. 19.y.yılın bitiminde, Sovyet Devrimi'nden sonra Batı kapitalizmi büyük bir bunalıma girmiştir. Bireyin kurtuluşu mu, yoksa toplumun kurtuluşu mu önemlidir? Bu sorular sanatçıları ikiye bölmüştür. "Toplum için sanat", ya da "sanat sanat içindir" düşünceleri 20.y.yılın bitiminde hâlâ tartışılmaktadır.

Bu iki yaklaşımın hangisi doğrudur? 21.y.y. başında, küreselleşme döneminde, Amerikan emperyalizminin tek başına hakim olduğu dünya düzeni içinde, tabii ki emperyalist düşünce, öncelikle sanatı yol göstericiliğinden arındırıp, sanatın, "sanat için yapılması" gerektiğini savunan aydınları yaratmış ve desteklemiştir.

Batının bunalımlı aydınları, işçi devletinin (Sovyetler) oluşumuna önce saygı duymuşlar, ama daha sonra, Sartre, Camus gibi yazarlar,

1956'larda Sovyetler'e yaptıkları gezilerden sonra, büyük bir bunalım içine düşerek, savundukları Existansiyalist düşüncelere daha bir dört elle sarılır olmuşlardır. Tanık oldukları, sözde mutsuz insanlardır. Orada birey ön planda değildir. Herşey toplum için düşünülmektedir. Yani kısacası, birey olma becerisi ya da sanatı unutulmuştur.

Ama gözardı ettikleri bir gerçek vardır. Toplumlar, önce açlığını gidermek zorundadır. Beslenmesini, sağlık sorunlarını çözmek zorundadır. Kurtuluşa ancak bu şekilde

ulaşılabilir. Bunun için de, tüm bireylerin içsel çıkarlarından önce, toplumsal çıkarları ön planda tutulmalıdır. Bunalımlı Batı aydınları bu ayırmada olmadıklarından, gördükleri manzarlara karşısında paniğe kapılarak, Batı düşüncesini "Kapitalizm" in de insanı çok mutlu etmediği gerçeğini bildiklerinden, bir bunalım edebiyatı yaratmışlardır. Toprak bireyin altından kayıp

gitmektedir. Birey bir hiçliğe sürüklenmektedir. Bunun için, hiç'lik duygusunu yakalamak gerekmektedir. O hiçlik nedir?.. Belki tanrı, belki boşluk. Oysa doğru yaklaşım, toplumsal kurtuluş ve sonra bireyin toplumla-doğayla ilişkisinde gündeme gelmelidir.

Günümüzde ise, emperyalizmin birey olgusunu ön plana çıkararak, CIA-Vatikan işbirliği ile Polonya'da Lenin Tersanesi'nde ilahiler söyleterek, bireysel muhalefeti başlatıp, Gorboçov'un "Glasnost" politikasıyla, dünya nüfusunun 1/3'ü olan işçi devletlerinin çoğunu çökertmiştir.

İşte sanat, sekteye uğratılan bu yaşam mücadelesini tekrar diriltmek ve ayağa kaldırmak zorundadır. Hayatı savunmak, bireyi savunmaktır; hayatı savunmak toplumu savunmaktır. Toplumsal kurtuluş olmadan-bireysel kurtuluş olamaz. Sanat, ekmek için, yaşamı savunmak için vardır. Sanat, "sanat için" yapılmaz. Sanat "toplum için" yapılır. "Bireysel kurtuluş" adına yapılan sözde sanat, gerçeğinde, yaşama sevincine karşı girişilmiş bir katliamdır. Toplumsal bir yıkımdır.

Sanat, sekteye uğratılan bu yaşam mücadelesini tekrar diriltmek ve ayağa kaldırmak zorundadır. Hayatı savunmak, bireyi savunmaktır; hayatı savunmak toplumu savunmaktır. Toplumsal kurtuluş olmadan-bireysel kurtuluş olamaz. Sanat, ekmek için, yaşamı savunmak için vardır. Sanat, "sanat için" yapılmaz. Sanat "toplum için" yapılır. "Bireysel kurtuluş" adına yapılan sözde sanat, gerçeğinde, yaşama sevincine karşı girişilmiş bir katliamdır. Toplumsal bir yıkımdır.

UYUYORSUN CANCAĞIZIM

*Uyuyorsun cancağızım uyuyor,
N'olur uyan, uyan da gör olanı;
Düzenbazlar gözlerini boyuyor,
Yeter aç gözünü, boz şu planı...*

*Uyuyorsun cancağızım uyuyor,
Uyurken sen, el tutuyor yükünü;
Haramiler varın yoğun soyuyor,
Uyanıp kalk, kazı zulmün kökünü...*

*Uyuyorsun cancağızım uyuyor,
Ne bu gaflet, silkin de bak oyuna;
Asalaklar hep sırtından doyuyor,
Boyuna sen ezilirsin boyuna...*

*Uyuyorsun cancağızım uyuyor,
Bihabersin dönen onca dolaptan;
Seni binbir yuyan ile bayıyor,
Denk getirip kara kaplı kitaptan...*

*Uyuyorsun cancağızım uyuyor,
Bu masal, bu ninni yetmez mi gayri;
Düşün yüreğini kimler oyuyor,
Bu nasıl yazıymış değişmez seyri...*

*Uyuyorsun cancağızım uyuyor,
Yüzyıllardır uyuyorsun durmadan;
Artık seni herkes koyun sayıyor,
Davran bıçak gırtlığma vurmadan...*

*Uyuyorsun cancağızım uyuyor,
Bir gün sormuyorsun bu nası l. düzen;
Zorbalar zor ile hakkını alıyor,
Sor bu nasıl yasa, kim bunu yazan...*

*Uyuyorsun cancağızım uyuyor,
Uyudukça sen-ben, gün onlarındır;
KIZILGÜL'üm uyanalım dost diyor,
Uyanırsak dünya biz canlarındır...*

Ozan KIZILGÜL

MAHZUNİ'YE

*Anadolum yanık bağrından kopmuş
Şakır bülbül olmuş Aşık Mahzuni
İzdirapla çile gölünde yüzmüş
Katreden göl olmuş Aşık Mahzuni*

*Mahzende viliymiş bir şarap gibi
Aç, çekmiş hali bir harap gibi
Harabai ehlidir hem Turab gibi
Sohbette bal olmuş Aşık Mahzuni*

*Urfa'dan, Antep'den, Maraş ilinden
Ne çileler çekmiş zalim elinden
İlerleyip Pir Sultan'ın yolundan
Şarkta bir gül olmuş Aşık Mahzuni*

*Eğer sever isen Ali Haydar'ı
Rahmeyle unutma Ahmet AKAR'ı
İnsanlık yolunda verdik ikrarı
Fırdevse yol olmuş Aşık Mahzuni*

Ahmet AKAR

Şu "aydın aydın" dedikleri

Hasan ÖZTÜRK

Eğitimci-yazar

Bu ülkenin insanı az okumuş, hiç okumazmış. Gazete okumazmış... Olsun varsın. Okuyanları da görüyoruz.

Bu ülkenin insanı kör değil. Hiç olmazsa Aziz Nesin'in değimiyle, yüzde kırkı bari görüyor, düşünüyor. Bakar kör ve sakar değil. Bu halk, bu ulus, bu insanlar bir şeyleri görüyor. Görüp irdeliyor. 1980 öncesini gördü. 80-83 arasını yaşayarak gördü. Nelerin yıkıldığını, nelerin ırzına geçildiğini, hangi değerlerin ortadan kaldırıldığını yaşayarak gördü ve özümsemi. 83-89 yılları arasında ANAP dönemini ve Özal politikasını yaşayan insanlar, bir gün canlarına tak edince ne yapacağını pekala bildi. Önce bir şeyler umdu, sabretti, bekledi. Sonra pek çok şeyin hızla bozulmakta olduğunu görünce önce sabretti, tahammül etti. Sonra usul usul sesini yükseltti, sonra direndi, isyanını belirtti. Önce 89 martında günün iktidarını uyardı. Onun politikasını cezalandırdı. Hani, şu cahil dediğimiz, okumuyor, düşünmüyor, görmüyor dediğimiz halk, günü gelince gereğini yaptı. Biz beğensek de beğenmesek de, sindirsek de sindirmesek de...

89 Martında umut veren SHP, bu umudu boşa çıkarınca, bu umudu sömürüp tüketince, halk başka yerlere kaydı, başka ufuklara baktı, başka umutlara tutundu. Halk denilen büyük yargıç, zaman zaman bunu yapıyor. 77 yılında, Edirne'de 40 bin oyun birden bire yer değiştirmesi gibi. Birilerine "idam" yazmıyorsa bile, müebbetle varan hapis cezası yazmayı biliyor bu yargıç.

Adına "halk" denilen büyük hakan, zaman zaman alıyor kılıcını eline, çalıyor, önüne çıkan aymazlara. Böyle olmayacaktı diyor. Bunu böyle yapmayacaktın diyor. Bazen dozajını kaçırmıyor mu? Zaman zaman kim kaçırmıyor ki işin tadını. Yani, işin tadını kaçırmak hep bir takım makamların, mercilerin, kurumların, kişilerin hakkı da, halkın hakkı değil mi? Kaçırmıyor elbet. Örneğin, 94 martında, bazı aymazlara uyarı olur diyerek, şeriatçı, irticacı, gerici, yobaz, bağnaz, katil ruhlu bir düşünceye oy veriyor, prim veriyor, kredi açıyor. Belki birileri görür de irkilir, şöyle bir destur durur, toparlanırlar diyerek. Olmuyor. Uyarısı dikkate alınmıyor. Bu sefer uyarısının dozunu yükselterek sürdürüyor ve, tehdit aracı olarak kullandığı taktiğini geliştirerek sürdürüyor. Tehdit unsuru olarak gördüğü o zihniyeti bu kez ülkenin genelinde yönetime getiriyor. Sonuçta ne olduğunu hepimiz görüyoruz. Mısır'daki sağır sultan da duyuyor, Köroğlu'nun babası da görüyor.

Günümüzde toplumun vidası iyice laçkalaştı. Okumuyor, düşünmüyor dediğimiz, cahil dediğimiz, bile bile cahil bırakmak için çabaladığımız halk, çaresizliğin kucağında daha bir itiliyor, daha bir geri geri gitmeye zorlanıyor. Nedense, burnundan kıl aldırmayan bizler, bir türlü halkla iç içe olamıyor, kaynaşamıyoruz. Sahiplenmiyoruz halkı. Onları o kızdığımız, suçladığımız, geleceklerinden ve gelince

yapacaklarından korktuğumuz insanların ve zihniyetin eline, insafına, yönetimine ve kullanımına bırakıyoruz.

Biz ne biçim aydınız?

Biz ne biçim insanız daha doğrusu?

Bu vurdum-duymazlığı, bu aymazlığı, belki bir takım korkular yüzünden yapıyor olabiliriz. Evet, Türkiye'de "memurluk" zor. Bu ülkede kamu çalışanı, "kapıkulu" gibi görülüyor. Hükümetin, parlamentonun, emniyetin, devlet dairelerindeki yöneticinin, siyasilerin hoşuna gitmeyecek bir şey yaptığın zaman en azından anandan emdiğin, burnundan getirilmeye çalışılır. Onların istediği gibi olmazsan, arzuladığın yere gelemezsin. Kazara gelsen bile kalamazsın. Kalsan bile rahat tutmazlar. Ceza verirler, sürerler, rahatsız ederler, hapsederler, aç bırakırlar, içeri tıkıp işkence ederler ve daha neler neler...

İyi de, değer mi yani? Bu kadarı da çok değil mi?

Şu "aydınım" diyene bakın. Şu "yarı aydın"a bakın. Bakın bir kere. Şu öğretmene bakın.

Oturmuş, yalnızca parasal yetersizliğine ağlayan, şu yalnızca kişisel çıkarlarını, o da yalnızca öğretmen odalarında, günlük bir dedikodu malzemesi veya günün hükümetini çekiştirmek için bir yelleniş malzemesi olarak kullanan basit insana bakın!

Şu "bana ne"ci topluma bakın. Şu "bana ne"ci sözde aydına bakın. Şu sosyeteye bakın. Şu popçulara, şu topçulara, şu hazırlapçulara bakın.

Şu "aydınım" diyene bakın. Şu "yarı aydın"a bakın. Bakın bir kere. Şu öğretmene bakın. Oturmuş, yalnızca parasal yetersizliğine ağlayan, şu yalnızca kişisel çıkarlarını, o da yalnızca öğretmen odalarında, günlük bir dedikodu malzemesi veya günün hükümetini çekiştirmek için bir yelleniş malzemesi olarak kullanan basit insana bakın.

Sendikal hak olgusuna hiç yanaşmamış. Sendikanın işlevine hiç yaklaşmamış. Toplu yaşam ve toplu davranış gerçeğine hiç inanmamış şu meczuba bakın. Ekmeği için meslek onuru için, eğitimin güzelleşmesi, düzenlenmesi için, okulların daha yaşanılır, eğitimin daha verimli duruma gelmesi, devlet çarkının okulları ve eğitimi bozmasını önlemek için kılını kıpırdatmayan şu zavallı yaratığa bakın. Toplumsal yaşamın gitgide bozulması, yıkıcı dinsel şeriatın, irticanın gitgide azması, kişisel ve toplumsal huzurumuzu gitgide bozması... Şu tuzu kuru arkadaşımı neden ilgilendirmiyor canım?

Kendini birazcık kuruya atabilmiş, üç paralık kişisel rahata erişebilmiş, geçim yolunu, avantajları ordan burdan yakalayabilmiş insanlar...

Yanımdakine sesimle soruyorum. Uzaktakine yazımla soruyorum. Senin kişisel endişelerin,

kendi geminin kaptanlığı, kişisel ürküntülerin yüzünden, gericilik, yıkıcılık, mafyavari yöntemler, kapitalist yapılaşım, emperyalist ihtiras her gün azıyor, her an daha bir büyüyor ve hızlanıyor... Görmüyor musun?

Güzel ülkemizin son kalesi Trakya. İrtica'nın son hedefi, güzelim Trakya. Tarihinde bir kere olsun irticaya pabuç bırakmamış Trakya, yavaş yavaş sarılmıyor mu dersiniz dört bir yanından. Kuşatılmaz denilin, alınamaz denilen İstanbul, Osmanlı tarafından nasıl kuşatılıp alınabildiyse, gidilemez denilen, çıkılmaz denilen varılmaz denilen yıldızlara nasıl varıldıysa... Görüyorsun, her an büyük bir ilerleyiş kaydediyorlar. Örgütleri senin benim aklımızın alamayacağı kadar geniş ve sağlıklı. Girilemez denilen Tunceli'ye girmediler mi. ama o yolla, ama bu yolla?

Görmüyor musun? Duymuyor musun? Bilmiyor musun?

Neden duruyorsun? Neden susuyorsun? Neden kaçırıyorsun? Neden saklanıyorsun? Niçin atılmıyorsun? Niçin, atılın ve bilinçli kitlenle birlikte olmuyorsun? Neden o insanları suçluyor, karalıyor, kötülüyor? Onların, canı pahasına, mesleksi girdapları, tehlikeleri pahasına, cezalar, sürgünler, meslekten atılmalar pahasına elde edebildikleri ufak tefek kazanımlardan yararlanırken utanmıyorsun, yüzün kızarmıyor, en ufak bir mahcupiyet duymuyorsun, neden ortalıkta hiç görünmüyorsun? Niçin hep başkalarından bekliyorsun? O başkaları kim? O kötülediğin, karaladığın, vatan

haini saydığın, suçladığın, dedikodusunu yaptığın, vara-yoka eleştirdiğin insanlar değil mi onlar?

Trakya'daki sen! Kuşadası'ndaki, Marmaris'deki, Göcek'teki... Şu, benim adını bile tam doğrultamadığım, yurdumun ayrıcalıklı yerlerinde yaşayanlar... Antalya'yı bilmem ne kıyılarındaki okulda çalışan arkadaşım. Ege'yi bilmem ne okulunda, özel dersler vererek milyarlar vuran ve hiç bir zaman sesini çıkaramayan, bu kokuşmuşluğa, yıkılmışlığa "bana dokunmayan yılanın bana ne" diye düşünen meslekdaşım!... Yazık sana. Bu güzel yerlere, bu seçkin, bu sayfiye yerlere nasılsa tayin yaptırabilmiş insanların ömürlerinin geri kalan bölümü, o avantajları koruyabilmek uğruna, hep susarak, hiç sesini çıkarmayarak, her tür kepezeliğe boyun bükerek, kayıtsız kalarak ve hatta zaman zaman etkin veya pasif bir biçimde destekleyerek mi geçecek? Susmak ve katılmamak da bir tür destek değil midir? Senin için hep başkaları mı yanacak? Sen o olanakların avantajını sürecekmisin, yaşayacaktımın diye, hep bir takım şeyleri başkalarından mı bekleyeceksin? Hatta, beklemeyeceksin bile. Çünkü, bütün bu sorulara karşılık: "Yaparken bana mı soruyorlar? Bana ne!" dediğini duyar gibi oldum bir ara.

Yoksa, senin böyle bir ülken yok mu?

Hangi Düşünce Mirasını Sahiplenmeliyiz?

Öner YAĞCI

Yazar

12 Kasım 1997 günkü Cumhuriyet'te çıkan "Sosyalist Sol'a Müdafaa-i Hukuk Örneği" başlıklı yazısında Attilâ İlhan, İttihatçıların önemli bir kısmının bir potada eriyip anti-emperyalist, laik ve demokrat Cumhuriyetçiler'e dönüşmeyi bildiklerini, onların davranışlarının tarihin dinamiğine uygun olduğunu, bu yüzden Türk halkının onları asla unutmayacağını, tarihin de unutmayacağını söylüyor.

Attilâ İlhan, Mustafa Kemal gerçekliğini anlattığı bu yazısında, "O'nun nasıl farklı geçmişlerin namuslu aydınlarından birleşik bir İhtilâl ve İnkılâp cephesi çıkarabildiğini belirtmeye çalıştığı"ni söyleyerek şu cümleyle bitiriyor. "Kim bilir, bir türlü ortak payda'yı bulamayan Sosyalist Türk Solu'na, belki hem somut, hem tarihi bir örnek olur."

Hangi düşünce mirasını sahiplenmeliyiz konusunu irdelerken Attilâ İlhan'ın bu yazısının kulağa küpe olması gereken bir saptama olduğunu düşündüm.

Bu saptamada, bölünmüşlüğü acısıyla bir türlü ayakta kalmayı başaramayan, kitleselleşemeyen, gerçek gücünü ortaya koyamayan solun trajikliği görüyoruz. Bu trajiklik ülke sorunlarının çözümüyle ilgili hedeflerin belirlenmesinde buluşamamaktan ve omuz omuza olamamaktan kaynaklanıyordu.

Sahipleneceğimiz düşünce mirasını bu somut gerçeklikten yola çıkıp dün bugüne taşıyarak belirleyebilirsek, insanımızın aydınlığa gidişinin önündeki engelleri aşma savaşımını akıllıca sürdürme noktasında buluşuruz ve düşünce mirasımızı ancak böyle bir tarihsellik içinde ele alırsak anlamlı değerlendirmeler yapabiliriz kanısındayım.

"Yukarı mahallenin karı erimeden aşağı mahallenin seli coşmaz" der, bir halk sözümüz. Cumhuriyet'i, Anadolu topraklarında bin yıllardır süren aydınlık arayışının devamı olarak, zenginliği ve savaşımıyla ele almak gerekir. Cumhuriyet'i, tarihsel damarından kopararak yalnızca bir dönemin olgusu kabul etmek, sonrasındaki yaşananları dikkate almamak eksik ve yanlış değerlendirme olacaktır.

Tarihin başlangıcından beri sahnede olan Anadolu'nun zenginliğini, Orta Asya masallarıyla ya da İslamla sınırlamak nasıl tarihselliği yadsıyorsa, Cumhuriyet'ten sonraki düşünce zenginliğini yok saymak da insanımıza hak etmiş olduğu sömürsüz, zulümsüz, eşitlikçi, kardeşçe ve barış içinde yaşamı çok görmek anlamına gelir.

Karl Marks'ın "Ölmüş tüm kuşakların geleneği, yaşayanların beynine büyük bir ağırlıkla yerleşmiştir" düşüncesinden ve tüm çağlardaki tüm savaşımın aydınlıkla karanlığın savaşımı olduğu gerçekliğinden yola çıktığımızda, "Dört nala gelip uzak Asya'dan/Akdeniz'e bir kısarak başı gibi uzanan" "Binlerce yıl sağılmış, nazlı seher sabah uykuları korkunç atılınca parçalanmış" Anadolu'nun, ilk destancısı Homeros'la -belki ondan da önce- başlayan bir aydınlık savaşımı yaşadığını nasıl unuturuz?

Çok çok uzaklara, Anadolu'nun binlerce yıl öncesine gitmeye gerek yok. Anadolu'nun dününe baktığımızda; Şeyh Bedrettin'den Hacı Bektaş Veli'ye, Nasrettin Hoca'ya, Yunus Emre'ye, Pir Sultan'a, Celalilere, Köroğlu'na, Dadaloğlu'na yakın tarihimizin Namık Kemal'ine, Tevfik Fikret'ine uzanan bir düşünce ve eylem zincirini görüyoruz.

Bu, aynı zamanda Osmanlı'nın ve İslam'ın karanlığına, zulmüne, baskılarına karşı hiç bitmeyen başkaldırıların, savaşımın da tarihi anlamındadır.

Cumhuriyet'i bu tarihten koparma yanılığı.

Düşünce mirasımız, 12 Mart ve 12 Eylül dönemlerinde karanlığın onca saldırısına karşı yılmayan, acılar çeken, devraldığı savaşımı sürdürme kararlılığından dönmeyen; bağımsızlıkçılıktan, yurtseverlikten, devrimcilikten ödün vermeyen onurlarımızdır. Yeni Dünya Düzeninin değersizlerine boyun bükmeyen, ideolojilerin sonu geldi demeyen, aydınlığa ve insana olan umudunu tüketmeyenlerdir.

sahip çıkmamız gereken düşünce mirasını kökünden koparmaktadır. Her şeyi kendisiyle başlatan anlayışların egemenliği, bu yanılığı yaşatmakta ve yarın arayışında bir arada olmayı engellemektedir.

Bu tarihin Cumhuriyet'e uzanan halkasında, Fransız devriminin ürünü olan eşitlik, özgürlük, kardeşlik düşüncelerini benimseyen "Yeni Osmanlılar"ı görüyoruz.

Osmanlı toplumunda bir kimlik arayışının ve bilimin öneminin biraz olsun kavranmaya başlanması, Tanzimat döneminde kimi aydınlarımızca aydınlanma felsefesinin belli bir ölçüde benimsenmesi, İkinci Meşrutiyetle birlikte dinsel temele dayanan Osmanlı ideolojik dünyasının bölünmesi yaşanmış ve İslamcılık, Batıcılık, Türkçülük gibi akımlar ortaya çıkmıştır.

Mustafa Kemal'in düşünceleri de bu ulusal kimlik arayışı sürecinde oluşmuş ve laikliği, çağdaşlığı, ulusçuluğu, halkçılığı, devletçiliği,

bağımsızlıkçılığı temel alan yurtseverlik ve devrimcilikle gerçekleştirilen Kurtuluş Savaşından sonra Cumhuriyet kurulmuştur.

Cumhuriyet'ten sonra da laik, demokratik, eşitlikçi bir yaşama biçimi arayışları ve adımları sürmüştü; sosyalizm ve diğer sol akımların toplumumuzun çağdaşlaşma ve aydınlanması için yüzlerce yıllık karanlık tortuya karşı savaşımaları bugünlere kadar gelmiştir.

Bir yandan da Halkevleri, Türk Dil Kurumu, Türk Tarih Kurumu, Tercüme Bürosu, harf devrimi, dil devrimi, Devlet Tiyatroları, Şehir Tiyatroları, Devlet Konservatuarı, Devlet Opera ve Balesi... gibi adımlar aydınlık ırmağımızın suyunu çoğaltmışlardır.

Ulusal onurumuz Nâzım Hikmet'le; Hasan Ali Yücel ve İsmail Hakkı Tonguç'la gelen Köy Enstitüleri aydınlığı ve bu aydınlığın doğurduğu Fakir Baykurt, Mehmet Başaran, Talip Apaydın, Mahmut Makal gibi enstitülü yazarlara süren bir savaşım düşünce mirasımızı zenginleştirmiştir.

"40 Karanlığı"nda tek parti ve tek düşüncenin oluşturduğu resmi ideolojinin yoğun baskılarına karşı yılmadan direnen Marko Paşa'ların yaratıcıları Sabahattin Ali, Aziz Nesin, Rıfat Ilgaz, Mım Uykusuz; "Kırk Kuşağı Aydınlığı"nın kattığı damlalar olan -Attilâ İlhan'ın deyişiyle "Fedailer Mangası"- Dinamo, Şükran Kurdakul, Enver Gökçe ve arkadaşları; hümanizmamızın yaratıcıları olan Halikarnas Balıkcısı, Sabahattin Eyuboğlu, Vedat Günyol ve arkadaşları; çağdaşlaşmamızda bir yön arayışı olan Yön dergisini çıkaranlar; Devrim gazetesi ve Doğan Avcıoğlu, İlhan Selçuk, Uğur Mumcu da düşünce mirasımızın kıvançla sahipleneceğimiz adları olmuştur.

1960'larda kitlelerle buluşan sosyalizmdir sahipleneceğimiz düşünce ve eylem mirası: Türkiye İşçi Partisi, Fikir Kulüpleri Federasyonu, Dev-Genç'tir. Marksist dergiler, kitaplar, gazeteler, partilerdir; Türkiye Soludur. Ruhi Su'nun türküleri, Yılmaz Güney'in filmleridir...

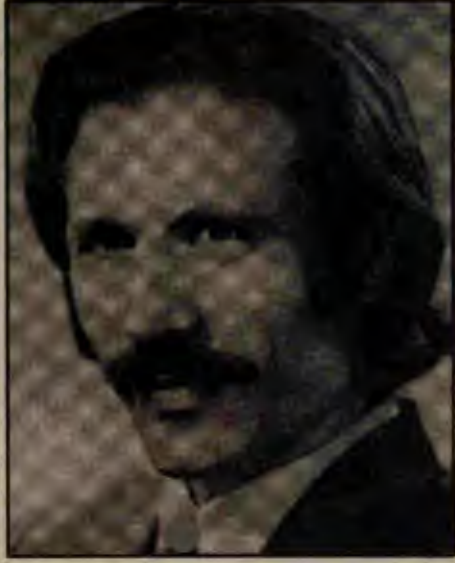
12 Mart ve 12 Eylül dönemlerinde karanlığın onca saldırısına karşı yılmayan, acılar çeken, devraldığı savaşımı sürdürme kararlılığından dönmeyen; bağımsızlıkçılıktan, yurtseverlikten, devrimcilikten ödün vermeyen onurlarımızdır. Yeni Dünya Düzeninin değersizlerine boyun bükmeyen, ideolojilerin sonu geldi demeyen, aydınlığa ve insana olan umudunu tüketmeyenlerdir.

Sözün kısası, tükenmez bir umudumuz ve düşünce mirasımız vardır.

Ümit Kaftancıoğlu anısına...

Banaz'dan 3 kilometre. Başağda, Sivas yolunda söğüt ağaçlarının arasına pankart asıyoruz. Koca bir pankart, "Bize de Banaz'da Pir Sultan derler/Bizi de kem kişi bellemesinler".

Henüz sabah saatleri. ziyaretçiler yavaş yavaş heykele çıkıyorlar. 1979 yılı Ekim ayı. Banaz'da "Ziyaret" her zaman şenlikli, ama bu başka. Banaz'da ilk kez büyük bir şenlik var. Pir Sultan Abdal Heykeli'nin açılışı

Deryani'ye; "Hızır Paşa mı-Hızır Paşa mı?" Deryani, "O zalim paşa Hızır olamaz" diyor. "Hızır, insanı dardan kurtarır, dar'a çekmez. O, olsa olsa Hızır paşadır." Ümit Amca'nın kafasında Hızır Paşa romanlaşıyor.

Hava kararıyor, köye iniliyor. Ümit Amca gitmek istiyor, ama köylüler bırakmıyorlar. "Geç vakit yola çıkılmaz, yarın gidersin." Ümit Amca sabırsız. Kayıtları yayına hazırlamalı, kâğıda

dökümlü Hızır Paşa'yı. Şoför arabayı çalıştırıyor, köylüler uğurluyorlar. "Yakında yine geleceğim" deyip, yola çıkıyor Ümit Amca.

Uğurlayanlar dağılmadan, araba geri geliyor tekrar. "Başkanın görüşlerini almadık canlarö diyor Ümit Amca. "Haydar Aslan'ı bulun". Kapısı çalınıyor Haydar Aslan'ın. Sorular.. sorular... "Herkes duymalı bunlarıö diyor Ümit Amca. Ve gece geç vakitlerde Banaz'dan ayrılıyorlar.

* * *

Yıl 1980, 11 Nisan sabahı. Mecidiyeköy'deki evinden çıkarak arabasını hazırlıyor Ümit Amca. Çocukları okula götürecek, ümitlerle dolu hayatta sevgi dolu bir gün. Tehditlere aldırıyor. Korkusuzca yaşıyor. Ve, Banaz'da sevgiyle karşıladığımız saatlerde faşistler kurşun yağdırıyor üzerine. Çekemiyor gerici-faşist zihniyet, Pir Sultan dostunun kalemini, eylemini. Söndürüyor aydınlık dolu aydını.

* * *

Yıl 1980'nin 21 Haziranı. İkinci şenlikleri yapılıyor Pir Sultan'ın. Ümit Amca'sız olur mu. Onun anısına 1 dakikalık saygı duruşuyla başlıyor şenlikler, onunla devam ediyor. Ümit Amca, Banaz'ının evinde, Pir Sultan dostlarının gönlünde yaşıyor. "Hızır Paşa'daki (Ümit Amca'nın çocuk romanı) Hızır çocuk hâlâ ihanet ediyor. Hızır Paşa hâlâ sarayda, Sivas'ta Kara Kadı'sıyla/sarı kadısıyla, mollasıyla/müftüsüyle sadece haram yemekle kalmıyor, insan yiyor diri diri. Ama bitmiyor Pir Sultanlar. Sen ilk değilsin Ümit Amca, sonu da olmadın hain saldırıların.

Faşist canilerce katledilişinin 18. yıldönümünde aramızda olduğunu belirtiyor, saygıyla anıyoruz Ümit Kaftancıoğlu amca.

Gazi ASLAN

NASILSIN

Aziz yurttaş memnun musun halinden
Ağlıyon mu gülüyon mu, nasılsın?
Kemerleri sık diyorlar belinden
Sikildikçe terliyon mu, nasılsın?

Benim gibi dertli yaralı mısın
Hiç şansın yok bahtı karalı mısın
Ekmek kuyruğunda sıralı mısın
Yavan ekmek alıyon mu, nasılsın

Dertli misin, ağladın mı, güldün mü
Acı reçeteden şifa buldun mu
Yoksa beş paran yok mağdur kaldın mı
Hap parası bulıyon mu, nasılsın

Mücadele, yaşamanın gereği
Yaşamanın ölüm en son durağı
Köyünde var mı sağlık ocağı
Hasta mısın ölüyon mu, nasılsın

Kul HASAN'ım halka aşık ahu zar
Dertli halk ateşli yanıyordur par par
Sen yanarken milyarları çalan var
Hırsızları tanıyon mu, nasılsın

Kul HASAN

SENDEN BAŞKA GÜLEN YOKTUR

İnandık ki varadansın
Nerden çıktın hilen yoktur.
Arşa ismini yazmışsın.
Yetişip de silen yoktur.

Yok mu senin oğlun kızın?
Ne saklarsın göster yüzün
Her şey senin fetbah mısın?
Bir de derler hilen yoktur.

Bunca ölü bunca sağlar,
Gelip geçti nice çağlar,
Canlı mahluk kesin ağlar,
Senden başka gülen yoktur.

Diz çökeriz siretine,
Katlanırız mihnetine,
Cehennemle cennetine,
Hiç gidipte gelen yoktur.

Acımazsın bunca gence,
Bu yaptığın hata bence,
Doğan ölür gün gelince,
Senden başka kalan yoktur.

Bağlamışsın bende arkın,
Suyun akar döner çarkın,
Senin adem ile farkın,
Hiçbir derdin çilen yoktur.

Mahmut ERDAL, bence birsin,
Adım adım izlenirsin,
Vicdamında gizlenirsin,
Korkma seni çalan yoktur.

Mahmut ERDAL

yapılacak. Banaz'da bir heyecan, gençlerde bir başkalık var. Yeni dillenen çocuk Pir Sultan'la başlıyor konuşmaya, değneklerini saz gibi tutup, Pir Sultan heykeli oluyorlar oynarken. Manilerin yerine, marşlar söylüyor genç kızlar.

Yakın köylüler geliyor önce. Alevi-Sünni farketmiyor.

Yıl 1979, Banaz'da açılış var. Sekizbuçuk metre yükseklikte dev bir anıt. Pir Sultan'a yaraşır. Hiçbir zaman eğilmeyen başı dik sazı/silahlı. Köylüler imece usulü çalışıyor. Kültür Bakanlığı sadece bir heykeltraş veriyor, değerli bir dost Cahit Koççoban. Onca çamurdan bir maket yapılıyor okulun bahçesine. Yeri tespit ediliyor, Ziyaret'in Yıldız Dağı'na bakan kısmına karar veriliyor. Teknoloji çağında-ilkel usullerle, ama azimle, çabayla, sabırla dikiliyor anıt: PİR SULTAN ABDAL bir kez daha ölümsüzleşiyor, kendi toprağında.

Pankartı asıp, oturuyoruz yol kenarına. Yoldan duman yükseliyor, bir araba geliyor Sivas'tan. Yaklaşmasını bekliyoruz. Gayri ihtiyari yolu kesiyoruz, "kimsiniz?" dercesine. DSI yazan bir kamyonet duruyor önümüzde. "Ulan Kızılbaş haydutlar, yolu mu kesiyorsunuz?" diyor koltuğundan biri. Yumuşak, sevgi dolu bir ses. Hemen tanıyoruz bu sesi, bu yüzü. Ümit Amca bu. Banaz'a birkaç kez gelip, derlediklerini TRT'de yayınlayan PİR SULTAN dostu, Hızır Paşa düşmanı. "Nasılsınız Pir Sultanlar?" diyor, adı gibi ümit dolu sesiyle. Arabasına bizi de alıp, birlikte Ziyarete çıkıyoruz. Öneriler sunuyor, yardımcı oluyor komiteye.

İlerleyen saatlerde çamların altında bir sohbet başlıyor, derin bir sohbet. Aşık Deryani'nin sazı çalıyor: "Hızır Paşa Pir Sultan'ı asarken/Burda yaslı yaslı ne durdun Banazö. Banaz'lılar Banaz'lı Aşığın sitemini suskunlukla karşılıyorlar. "Banaz'lı" olmanın gururu ezikliğe dönüşüyor bir anda.

Ümit amca kadehini yuvarlayıp soruyor

Balık neresinden kokar?

Birgün, Bektaşî'nin biri balık almak için çarşıya çıkar. Balıkçı tezgahına varır ve oradan bir balık alarak, kontrol etmek için balığın kuyruğunu koklar. Balıkçı, Bektaşî'ye derki;

"Baba siz hiç duymadınız mı, derler ki 'balık baştan kokar', siz ise kuyruğunu kokluyorsunuz."

Bektaşî ise şöyle der;

"Biliyorum evlat, ben de biliyorum 'balık baştan kokar' da, zaten baştan kokacağı kadar kokmuş. Bakalım, kuyruğuna kadar sirayet etmiş mi, onu merak ediyorum."

Görülüyor ki, yaşamış olduğumuz şu dünyada, ülkemizin durumu içler acısı. Emniyet-siyaset-mafya üçgeni kısılcacında adeta kâbus yaşıyoruz.

Ve bir örnek daha:

Onbeşinci yüzyılda yaşamış yüce bir veli olan rahmetli Nasrettin Hoca'nın, günümüze de ışık tuttuğunu görmekteyiz. Hoca, bir gün bir mahallede doğru ilerlerken 12-13 yaşlarında bir gencin, elindeki kuşa eziyet ettiğini görür. Kuşu gencin elinden kurtarıp azat etmek ister ve gencin yanına sokularak sorar;

"Evlat, bu kuşu ne yapıyorsun?"

Genç, "Amca bu talih kuşudur, satıyorum."

Hoca, "Peki, kaç akçe istiyorsun bu kuşa?"

Genç, "On akçe" der.

Hoca, hemen on akçe çıkarıp gence vererek kuşu alır ve sorar:

"Peki, bu kuşun özelliği nedir?"

Genç, "Amca, bu talih kuşudur. Sen bu kuşu salıverdiğinde, bu kuş nereye konarsa orası senin talihine çıkmış olur ve senin olur."

Hoca hemen kuşu salıverir. Kuş, orada otlamakta olan bir mandanın sırtına konar.

"Bak şimdi o manda senin oldu" der genç.

Hoca, "Ya, öyle mi?" deyip, boynunu bükür. Ve, "Bunda da var bir hikmet, bakalım bu işin sonu nereye varacak" diyerek, mandayı alıp götürür ve ahıra kapatır.

Mandanın sahibi durumu farkederek, Hoca'nın yanına gelir ve

"Hocam, bizim mandayı getirmişsin, mandayı ver" der.

Hoca ise, "Olur mu kardeşim. Talih kuşu benimse, gidip mandanın sırtına konduysa, o manda benimdir" diye çıkışır.

Adam, Hoca'nın direndiğini görünce, çareyi, kadıya giderek Hoca'yı şikayet etmekte bulur. Şikayet üzerine kadı, Hoca'yı çağırır. Hoca, kadının huzuruna giderken, koltuğunun altına bir yağ küleği alarak yola çıkar. İçeri girdiğinde, küleği indirip, kadının karşısına geçer. Davacı da oradadır. Kadı davacıya sorar;

"Nasıl oldu, anlat bakalım?"

Davacı, "Sayın Kadı hazretleri, bu adam benim mandamı almış, vermiyor."

Hoca hemen atılır,

"Haşaa Kadı efendi!.. Talih kuşu benim ise, gidip mandanın sırtına kondu ise, o manda benim mi olur, yoksa bu adamın mı?"

Bu arada Kadı, küleğin kapağını hafifçe araladığında, bir de bakar ki, külek ağzına kadar bembeyaz tereyağı dolu. Hemen kapağı kapatarak davacıya çıkışır;

"Adam doğru söylüyor. Talih kuşu o

adamınsa, gitti de mandanın sırtına kondu ise, tabii ki manda da o adamın olacaktır. Senin olacak değil ya! Yıkıl karşımdan, şimdi seni iftiradan içeri atmıyayım ha!"

Adam neye uğradığını şaşırarak dışarı çıkar ve dizlerine vurarak feryat etmeye başlar. Peşinden hemen Hoca çıkar ve adamın figanını görüp yanına sokularak, der ki;

"A be komşu, sen böyle ne kendini harap edersin. Ben senin mandanı ne yapacam? Gidelim de, mandanı al götür. Benim amacım Kadının gerçek yüzünü ortaya çıkartmaktır. O da oldu, gördün işte" der. Ve birlikte yola koyulurlar.

Kadı ise, daha fazla dayanamaz, hemen küleğin ağzını açarak, bir parmak daldırıp ağzına attığında, ağzında tuhaf bir şeyler olur. Hemen dikkatlice küleğin içine baktığında, bir de ne görsün! Bakar ki, küleğin ağzında bir parmak kalınlığı tereyağı, altı olduğu gibi manda dışkısı dolu ve ağzına gelenin yağla karışık manda dışkısı olduğunu anlar, başlar tükürmeye. Kadı hiddetlenerek, hemen adamı Hoca'nın arkasından koşturtur ve Hoca'nın geri gelmesini emreder. Adam koşarak yarı yolda Hoca'ya yetişir;

"Kadı efendi sizi geri çağırıyor" der.

Tabi Hoca işin farkındadır. Ordan dönerek Kadının huzuruna varır.

"Beni emretmişsiniz, kadı efendi" der.

Kadı ise hiddetle kükrer;

"A be utanmaz herif, sen bize tereyağı diye bok yediriyorsun ha!.."

Hoca ise hiç istifini bozmadan yanıtlar;

"Valla kadı efendi kusura bakma. Ama sen o boku, o kararı verirken yedin. Baksana bir külek yağ karşılığında, bile bile adamın mandasını bana verdin. Senin bu yaptığın, bok yemenin taa alâsı değil midir?" diyerek, çıkar gider.

Bir de *Aşık Seyid Ali*'yi dinleyelim:

BALIK BAŞTAN KOKAR

Mahkeme meclisi icad olduğu

Rüşvet çeşmesinin akmaklığından

Kaza bela ile alem dolduğu

Kadının kadıya uçmaklığından

Kadının rüşvetle hüccet yazması

Sonra geri dönüp hükmü bozması

Yıkılan binanın birden tozması

Asıl sermayenin topraklığından

Bülbülün aşkıdır dalda öttüğü

Çobanın sütedir koyun güttüğü

Daveti rüşveti kabul ettiği

Elbette gönlinin alçaklığından

Dünyadan ahrete gidip gelmemek

Elde olsa idi olur ölmek

Balık baştan kokar bunu bilmemek

Seyid Ali gafilin ahmaklığından

Şimdi gelelim günümüze; ne kadar acı, acı olduğu kadar da gerçek manzaraya...

Susurluk hadisesinin üzerinden birbuçuk yıla yakın bir zaman geçmesine rağmen, hâlâ bir sonuca ulaşılmadığını görmekteyiz. Başbakanı medyadan izliyoruz. "Eğer, ben bu Susurluk olayını çözemezsem, bu başbakanlık bana haram olsun!" diyor. Neticede komisyonlar

oluşturuluyor ve komisyon raporu başbakana intikal ettiğinde, aynı başbakan kalkıyor "...efendim ben bu raporun tamamını açıklayamam, devlet sırrıdır." Allah allah, yahu bu rapor suçlular üzerine hazırlanmış bir rapor değil mi? Bir hukuk ülkesinde meşru zeminde, suçun devlet sırrı olduğu hangi ülkede görülmüştür? Bunun mantıksal bir yönü var mıdır? Hani, 'nereye kadar giderse-oraya kadar gideceğiz' sözü nerde kaldı? Olayı bu şekilde kamuoyundan saklamakla tutarsızlığınızı ve suç ortaklığınızı sergilemiş olmuyor musunuz?

Bazı trafik kazaları devlet sırrı falan olmuyor. Bir anda bir çok şeyi ortaya çıkarabiliyor.

Bir de, Anayasa Mahkemesi'nin RP hakkındaki kararından sonra, Refah partililerin başbakanla yaptığı temaslarda, başbakanın Refahlılara çok sıcak bir ilgi duyduğunu görmekteyiz. Halbuki daha dünlerde ne diyordunuz sayın Yılmaz; "Bu memleketi Refah belasından biz kurtardık. Refah yol döneminde hep darbe söylentileri konuşuldu. Bakın bugün ekonomi konuşuluyor" diyerek, Refah'ın ülkemiz için bir tehlike olduğunu siz ima etmemiş miydiniz? Siz, 8 yıllık kesintisiz eğitimi bir eğitim reformu sayarken, Refah'ın bunu engelleyebilmek için ne derece gayret sarfettiğini hatırlarsınız sanırım. Hatta, bunlar karar öncesi, sizin hükümetinizi gayri meşru ilan ediyor ve "bunlar atanmışlar hükümetidir" diye size en ağır ithamlarda bulunuyorlar mıydı? Daha dün kadar "Bizim referansınız İslamdır. Demokrasi bizim için bir araçtır" diyerek, açık açık şeriat özlemlerini her fırsatta dile getirenlerin ve bu demokrasinin birgün gelip kendilerine de lazım olacağını hiç hesaba katmayanların, bugün başları dara düştüğünde, inandırıcı olmamakla beraber demokrasi havarisi kesildiğini görmekteyiz.

Ben bir yurttaş olarak, bu kişileri tüm hareketlerinde gayri ciddi buluyorum. Çünkü, bu adamlar milletvekili olup da meclise girdikleri zaman, anayasa gereği milletvekili yemini ediyorlar. Ama görülüyor ki, ettikleri yemine bile sadık kalmıyorlar. Sayın Başbakan, hani, 'teşbihte hata olmaz' derler ve bir deyim daha vardır; 'denize düşen yılanı sarılır'mış. Medyadan izlediğim ve edindiğim bilgiye göre, Refah'lılar size işbirliği teklifinde bulunuyor. Siz de buna sıcak bakıyorsunuz. Peki, Tansu Çiller'in RP ile koalisyon yaparak ülkeyi kaosa sürüklediğini iddia ediyordunuz. Bu durumda, siz de Çiller'in durumuna düşüyor musunuz? Hatırlarsanız, 1998 bütçesi konuşmalarında Erbakan'ın, Kaddafi'nin çöl çadırında dut yemiş bülbüle döndüğünü ima etmiş ve bu yüzden de hayli tepki almıştınız. Aradan ne geçti, ne değişti?.. Bugünkü bu sıcak ilginin sebebini anlamış değiliz.

Sayın başbakan, benim bir vatandaş olarak sizlere yöneltmiş olduğum bu küçükük temennileri yanıtlarsanız, biz de bilgi sahibi oluruz. Herhalde bunlar da devlet sırrı değildir.

Ahmet AKAR

YAR DEĞİLDİR

Hak kelamı dilimizde
İbadeti zor değildir
Kötü şey yok içimizde
Bunlar bizde var değildir

İğrençlerden söz etmeyiz
Hiç gündemde yer etmeyiz
Kötü yoldan biz gitmeyiz
Gözlerimiz kör değildir

Yalan yanlış söylemeyiz
İçimizde eylemeyiz
Haram malı hiç yemeyiz
Çünkü bize kâr değildir

Öğüt vereni dinleriz
Temiz olur övünürüz
Ahlaksızla yürümeyiz
Onlar bize yâr değildir

Zengin fakir ahtımıza
Sadık olan dostumuza
Kara gelen bahtımıza
Efkârımız zar değildir

Misafiri çok severiz
Mihman geldi seviniriz
Müslim Seyrani'ye deriz
Evlerimiz dar değildir

Aşık Müslim SEYRANİ

Öyle mi?

► "Ordumuzun bunlara (şariatçılar -K) karşı verdiği mücadeleyi, Alevi toplumu olarak destekliyor, ve takdirle karşılıyoruz."

* * *

► "Biz Alevi örgütleri olarak, devletten 20 trilyon lira para ile birlikte/ demokratik ve sosyal haklarımızı talep etmiştik. Ancak bu haklarımızı vermedikleri gibi, para olarak da 425 milyar uygun gördüler. Bu durum, bizim örgütlü gücümüzün ne kadar zayıf olduğunun en somut göstergesidir. Aynı zamanda kimi siyasi partilerin çoğunun, bizim güçlenmemizi istemediklerinin kanıtıdır."

* * *

► "Son günlerde bazı cemevlerinde yasadışı örgütler gösteri yapıyorlar, amaçları bizleri yanına çekmek, kamuoyunda Alevi örgütlerinin kendileriyle ilişkisi varmış imajını yaratmaktır. Hiçbir Alevi örgütü, bu yasadışı örgütleri desteklemiyor, desteklemeyecektir."

(Karacaahmet Sultan Derneği'nin, 18.04.1998'de Mavi Marmara'daki yemekli gecesinde, Genel başkan Hıdır Uluer'in yaptığı konuşmadan...)

Başsağlığı

Belediye-İş Sendikası Örgütlenme Genel Sekreteri Haşim Candan, Kurban bayramında geçirdiği trafik kazasında, eşi Yedigâr Candan vefat etmiş, kendisi de yaralanmıştır. Candan ailesine "Başsağlığı", ayrıca Haşim Candan'a "geçmiş olsun" dileklerini iletiriz.

Kervan Dergisi çalışanları.

Geçmiş olsun!

Kervan Dergisi Erzincan Temsilcisi Özgür İhtiyar'ın babası Doğan İhtiyar'ın, geçirdiği ağır rahatsızlığı atlatıp- iyileştiği haberine sevindik. Kervan çalışanları olarak 'geçmiş olsun' diyoruz.

Kervan Dergisi çalışanları

ALEV Yayınları'ndan
kavganın anahtarı doğru bilinçtir

Aleviler ve Canlı Fotoğraflar

H.Ali Bingöl....makaleler 204 sf.

....Tarihin kara sayfalarına ışık tutan bu evrensellik eritmeye devam ediyor. Bu zengin kaynak Alevi-Bektaşî düşüncesidir.

Bu öğretinin evrenselliği ve yükleniği sorumluluk bu kitabı yazmaya ve kamuoyuna gitme cesaretini vermiştir bana.

Alevi-Bektaşîliği anlatmaktan ziyade, üstüne estirilen yel, külden bulutlar, yanarak havaya kokusunu ve Alevi-Bektaşî eleştirisini

karışan insan sergilemeye çalıştım.

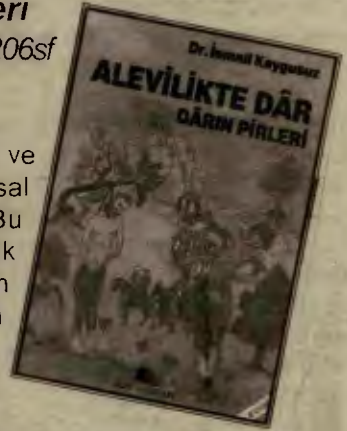
.....Din, dil, ırk, renk, mezhep, inanç ayrımı gözetmeden yapılan bu çalışmada sunulan belgeler birer canlı fotoğraf olarak zihinlerde kalacaktır.

H. Ali Bingöl

İstanbul, 1 Ağustos 1996

Alevilikte Dar ve Darın Pirleri

İ. Kaygusuz....2.basım....inceleme....206sf

İsmail Kaygusuz Alevi-Bektaşî inanç ve yaşam biçiminin en önemli toplumsal öğelerinden "DAR" ı inceliyor. Bu incelemeyle ortaya çıkıyor ki alevilik sadece bir inanış değildir bir yaşam biçimidir. Dar ise bu alternatif yaşam biçiminin hukuksal kurumudur. Bu hukuksal kurumdan bugün de öğreneceğimiz pek çok şey var.

Şah Damarı

...Derviş Kemal...Şiirler...233 sf.

YILMADIK

Yalandan riyadan hep kaçtık , ama
İnsanlıktan bir an uzak kalmadık.
Her zaman gerçeğe yaklaştık ama
Tutar diye göle maya çalmadık.

.....
Biz insanlık kisvesine büründük,
Özümüz ne ise öyle göründük.
Yoksulluktan naçar kaldık süründük,
Çıkar için kula köle olmadık.

Derviş Kemal: Bize pençe taktılar,
Asıp, kesip seyrimize baktılar,
Kimimizi diri diri yaktılar,
Ezildik, üzüldük fakat yılmadık

yayınlarımız toplum alım yapanlara ve işsizlere %40 indirim
uygulamaktadır.

alev yayınları: piyerlotti cad. 17/4 34400 çemberlitaş /
istanbul ☎: 0.212.516 84 64

Marksizm, Ateizm ve Alevilik

Sabri YÜCEL

Araştırmacı-yazar

Yaklaşık son on yıldır 'Alevilik olayı'nın tartışma gündemine girmesi ve sorunun güncelliğini tüm canlılığıyla koruması tutucugericici ve dinci çevrelerde değişik tonda tepkilerin doğmasına neden olmaktadır. Yüzyıllardır Anadolu'da milyonlarca insanın inanç, düşünce, duygu ve yaşam felsefesi olarak varlığını sürdüren bu dinsel, etik, kültürel, toplumsal, estetik ve folklorik olgunun tartışmaya açılması; dahası, Alevi yığınların kendi bağrından çıkan düşün ve eylem adamlarının kendi sorunlarını sahiplenerek etkin çalışmalarına yönelmesi malum odakları(!) hayli rahatsız etmektedir.

Tutucu, dinci (Sünni), siyasal kesim; Diyanetle, basınıyla, partileriyle, vakıflarıyla, dernek ve tarikatlarıyla birden bire "Alevilik sorunu" ile ilgilenmeye(!) başladı, her nedense. Söz konusu kesimlerden, soruna iyi niyetle ve hakbilirlik ölçülerinde yaklaşan bazı aydınlar çıkmakla birlikte, bu konuda tartışmaya giren Sünni aydınların(!) büyük çoğunluğu art niyetli, maksatlı, çarpık ve hasmane bir tutum sergilediler, sergiliyorlar. Hatta, kimi müfrit ve müfsit kalemler sorun bu denli güncelleşmesi karşısında öylesine gazaba gelip, öylesine bir öfkeye kapıldılar ki, "Alevilik" in, Marksist ve ateistler tarafından yeni bir silah olarak ortaya sürüldüğünü (gerekçeleri de komünizmin yıkılması ve komünistlerin kendilerine yeni bir sığınak araması!) söyleyecek kadar sapıtılar.

Burada Aleviliğin tarihçesi ve tarih sahnesindeki konumu üzerinde duracak değilim. Çünkü Alevilik sorununu tartışmaya girenler, sorunun bu yönünü çok iyi biliyorlar. Zaten kimilerinin rahatsızlığı da bu noktadan kaynaklanıyor. Onlar Hz. Alileri, Hüseyinleri, Caferleri, Baba İlyasları, İshakları, Hacı Bektaşları, Şeyh Bedrettinleri, Nesimleri, Pir Sultanları, Kalender Çelebileri ve Selçuklu ve Osmanlı egemenlerini titreten diğer halk öncülerini çok iyi tanıyorlar. Geçmişte, egemen güçleri ve onların has uşakları gerici Ebu Suudları, kaniçici Kuyucu Muratları Alevilerin ne denli uğraştırdığını unutmış değildiler.

Bu gibi olguları ve bu olguların perde gerisini iyi bildiklerinden şu son yıllardaki 'Alevi uyanışı' nı başından boğmak için, sorunu marksistlerin ve ateistlerin gündeme getirdiğini, Alevilerin bu "şer güçleri"nin oyunlarına gelmemeleri gerektiğini yana yıkıla vurguluyorlar. Alevilerin geç bile kalan uyanışlarını saptırmak, yozlaştırmak için ellerinden geleni arkalarına koymuyorlar. Tabii bir bakıma da aba altından sopa gösteriyorlar. Arada sırada Osmanlı'dan devraldıkları kıyımcı/kırımcı politikalarını Sivas'larda, Gazi'lerde sahnelemekten de geri kalmıyorlar.

Şurası bir gerçektir ki, marksistler ve ateistler dine ve tanrıya inanmazlar. Ancak gerçek bir marksist ve ateist yeryüzündeki tüm dinlere, inançlara en ilkelinden en çağdaşına dek eşit

gözle bakar, ve bunlar toplumsal olgular oldukları için de hepsine saygı duyar. Dinlerin insani, kültürel, etik ve sosyolojik bir oluşum olduğunu bilimsel bir anlayışla kabul eder.

Dinlerin ilke, inanç ve yaptırımlarını bilimsel/diyalektik süzgeçten geçirip usa ve mantığa uyan yanlarını onaylar, uymayan yanlarını ise reddeder.

Bir insanın herhangi bir dine inanma özgürlüğü olduğu kadar, inanmama özgürlüğü de vardır. Bu açıdan inananların inanmayanları, inanmayanların da inananları kınama hakları yoktur. Marksistlerin ve ateistlerin dinsel bir inançları yoktur ama bu, onların hiç bir şeye inanmamaları, hiç bir şeye değer vermemeleri anlamına gelmez. Bu insanların da kendilerine özgü bir inanç/düşünce sistemleri vardır. Bu sistem de tüm dinsel sistemler kadar yaygın ve güçlüdür. Bu güç nicel değil, nitel anlamlıdır. Çünkü onların kılavuzları, felsefedir, bilimdir, fendir. İnsanlığın on binlerce yıldan beri oluşturduğu uygarlığın, kültürün tüm

Sonuç olarak şunu belirtmek isterim ki, Marksistlerle Aleviler arasında her zaman doğal bir ittifak var olacaktır. Alevilerin insan ve emek eksenli mücadele tarihleri bu ittifakın ana zeminlerinden biridir çünkü. Kapitalizmin temel dünya görüşü olan sağ (ve onun yedeğindeki feodalist dinsel) siyasetlerin Alevi-Bektaşî dünyasında asla yeri yoktur.

verileridir. Ve de bu verilerin içinde kuşkusuz dinler de vardır. Marksizmin, dinleri afyon olarak görmesinin nedeni spesifik bir olgudur. Marks'ın en yanlış anlaşılan değerlendirmelerinden birisi belki de budur. Ancak konu bu değil.

Şimdi gelelim marksist ve ateistlerin Aleviliği yeni bir silah olarak kullanmak istedikleri(!) savına. Dünyada bunun kadar saçma sapan bir sav olamaz. Böyle bir sava kargalar bile gülme tünezzülünde bulunmaz. Bu savı ileri süren akıl fukaraları şunu iyi bellesinler ki, ne Aleviler, ne de marksist/ateistler kendileri gibi kara cahildirler. Her iki kesimden de hiç kimsenin birbirini kullanmak gibi aşağılık bir niyeti yoktur. Buna gereksinimleri de yoktur. Bu savı ortaya atan zavallılar geçmişten beri "kullanılmaya" alışık oldukları için, herkesi kendileri gibi sanıyorlar. Dünyaları "kulluk" üzerine kurulu olduğundan, kullanılmak onların ata sanatıdır.

Alevilerle marksist/ateistler arasında insani ve demokratik bir diyalog olduğu bir gerçektir ve gayet doğaldır. Çünkü, her iki taraf da inanç ve düşünce sistemlerine "merkez" olarak İNSAN'ı koymuştur. Bu konuda kalkış noktalarının, konuyu ele alış "biçiminde" ve ifade edişlerindeki bazı farklılıklar da yine gerçeği değiştirmez.

Gerçek bir Alevi, marksisti de, ateisti de, hristiyanı da, yahudiyi de, brahmanı da, animisti de, putperesti de "insan" olarak görür; sever, sayar, bağrına basar. Bu bağlamda marksist ve ateistler de aynı şekilde düşünürler. Bunu kendi yaşam deneyimlerimden, gözlemlerimden gayet iyi biliyorum. Alevilerle dostluğumda kendimi hiç gizlemedim. Sünni bir aileye mensup olduğumu, ancak ideolojik olarak marksist-ateist olduğumu tüm Alevi dostlarım bilir. Bu yapımdan dolayı hiç bir dostum yadırgamadı beni. Neden? Çünkü, Alevinin mantığına ve dinsel anlayışına göre insan, "tanrının yeryüzündeki tecellisi"dir. Ona göre, insanı seven tanrıyı, tanrıyı seven insanı sever. Alevi için insanı sevmek ibadetlerin en büyüğüdür. Yunus'un yedi yüzyıl önce söyledikleri onun için hâlâ geçerlidir. "Bir kez gönül yıktın ise/bu kıldığın namaz değil/Yetmiş iki millet dahi/Elin yüzün yumaz değil." O hâlâ, "Benim Kâbe'm insandır." diye düşünüyor. Marksist-ateist ise insanı, tanrı düşüncesine yer

vermeksiz, salt insan olduğu için sevip sayar. Tapılması gereken bir varlık varsa o da insandır. Her iki sistemde de amaç, insanı sevip saymak, onu en yüce ödeğerö olarak görmektir. Aleviler bu amaca Hz. Ali, Hacı Bektaş Veli yolundan ulaşmaya çalışır. marksist ve ateistler bilginlerin, düşünürlerin düşüncelerinin sentezini yaparak, Ama asla birbirlerini hasım ve rakip ilan ederek değil... Gericilerin, şeriatçıların, yobazların kavrayamadığı işte budur. Bir Alevinin solcularla, marksistlerle, ateistlerle anlaşması, dostluklar kurması yobazları çileden çıkarıyor. Nasıl olur da Allah-Muhammet-Ali diyen biri, tanrı tanımaz marksistlerle böylesine anlaşır? Oysa Alevinin Sünni ile anlaşması gerekir! Sünni (gerçek inananı tenzih ederim) yobazın kütleleşmiş beyni böyle düşünüyor... Öyle olunca, bunu anlamakta zorlanıyor.

Oysa zorlanacak bir durum yok ortada. Kendi tarihinde yediği herbzeleri bir görebilse: Muvvıyelerin, Yezitlerin, Haccacıların, Yavuzların, Kuyucu Muratların, II. Mahmutların Aleviye yaptıklarını bir bilebilse (aslında biliyor), Emevi, Abbasi, Selçuklu ve Osmanlı fetva (ferman)'larının kanlı kırım buyruklarını bir anlayabilse, gerisini şıp diye çözüverecek.

Hem bunlara ne hacet canım... Daha dün yapılan Sivas toplukıyımını düşünse yine yeter...

Sonuç olarak şunu belirtmek isterim ki, Marksistlerle Aleviler arasında her zaman doğal bir ittifak var olacaktır. Alevilerin insan ve emek eksenli mücadele tarihleri bu ittifakın ana zeminlerinden biridir çünkü. Kapitalizmin temel dünya görüşü olan sağ (ve onun yedeğindeki feodalist dinsel) siyasetlerin Alevi-Bektaşî dünyasında asla yeri yoktur.

Dost-düşman aynen böyle bilsin, canım efendim!